

**BELEIDSNOTA ARCHEOLOGIE
GEMEENTE ZIJPE**

2007

Colofon

SCENH-rapport cultuurhistorie 28

Opdrachtgever: Gemeente Zijpe
Titel: Beleidsnota Archeologie 2007
Status: Definitief
Datum: 2007
Projectnummer: 05P008
Seniorarcheoloog: drs. G.P. Alders
Auteurs: drs. G.P. Alders / drs. S. Husken
Illustraties: Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, tenzij anders vermeld

Autorisatie: drs. G.P. Alders

Datum:

ISSN: 1871-398X

© Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland, Wormer, 2007

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Het Steunpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Veerdijk 32
1531 MS Wormer

Telefoon 075-647 45 13
Fax 075-640 04 84
Email info@cultureelerfgoednh.nl
Internet www.cultureelerfgoednh.nl

SAMENVATTING

Deze Beleidsnota Archeologie zet uiteen op welke wijze de gemeente Zijpe, naar aanleiding van de herziening van de Monumentenwet 1988, verantwoordelijkheid neemt voor het eigen archeologisch erfgoed. Met de wetsherziening wordt het de gemeenten verplicht bij bodemingrepen van enige omvang het behoud van archeologische waarden af te wegen tegen andere belangen. In deze nota worden beleidsregels geformuleerd om bij ruimtelijke ontwikkelingen archeologisch waardevolle terreinen waar mogelijk te ontzien.

Het beheer van het gemeentelijk bodemarchief wordt zo veel mogelijk gekoppeld aan het reeds bestaande - maar aan de Archeologische Monumentenzorg aangepaste - instrumentarium. Bij de beoordeling van vergunningaanvragen voor ruimtelijke ingrepen zal worden getoetst op de aanwezigheid van archeologische waarden. Indien archeologisch onderzoek noodzakelijk blijkt, zullen de kosten daarvoor ten laste komen van de initiatiefnemer van de bodemverstorende activiteit.

Zolang echter niets over archeologische waarden in het bestemmingsplan is opgenomen, kunnen de kosten voor archeologisch onderzoek slechts worden verhaald op de verstoorder indien dat als voorwaarde kan worden opgenomen bij een besluit inzake een ruimtelijke orderingsprocedure. Bij het ontwikkelen van nieuwe of het aanpassen van bestaande bestemmingsplannen zal in de toelichting op het bestemmingsplan worden ingegaan op het gemeentelijk archeologisch beleid. In de voorschriften van het bestemmingsplan worden archeologische begrippen gedefinieerd en archeologische waarden als nevenbestemming aangegeven.

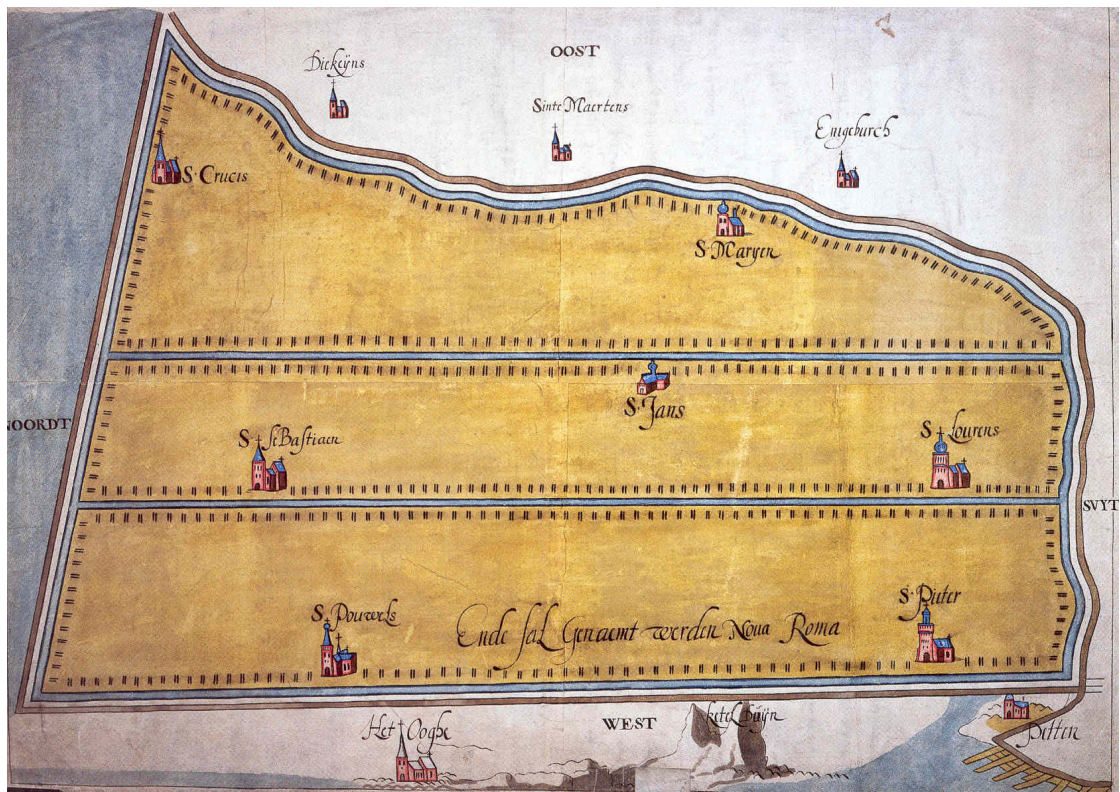
Voor de correcte opname van archeologisch waardevolle terreinen in bestemmingsplannen is een eerste inventarisatie van het gemeentelijk bodemarchief uitgevoerd. Per landschappelijke zone is onderzocht welke archeologische waarden reeds bekend zijn en welke waarden in het gebied verwacht kunnen worden. Op basis van de bekende en verwachte archeologische waarden zijn archeologieregimes vastgesteld in vijf categorieën. Voor elk regime gelden drempelwaarden die aangeven vanaf welke planomvang en diepte van de bodemingreep nader archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Bij het vaststellen van de regimes is rekening gehouden met het cultuurhistorische karakter van de Zijpe en ligt de nadruk vooral op elementen die hun oorsprong vinden bij de droogmaking zoals molens, dijken, buitenplaatsen en boerderijen.

De archeologieregimes zijn weergegeven op de beleidsbesliskaart zodat voor een ieder in één oogopslag duidelijk is aan welke archeologische voorwaarden moet worden voldaan bij ruimtelijke ontwikkelingen.

De kosten die Archeologische Monumentenzorg met zich meebrengt zijn moeilijk te voorspellen. Kosten die gemaakt worden in het geval van ruimtelijke ontwikkelingen op initiatief van de gemeente worden in principe opgenomen in de begroting van het betreffende project. Daarnaast zijn er algemene kosten, de bestuurslasten. Hieronder vallen onder andere voorkomende kosten ten behoeve van archeologische taken en het mitigeren van onevenredige kosten van archeologisch onderzoek door initiatiefnemers anders dan de gemeente. Tevens zal een deel van het budget worden besteed aan educatie en publieksvoorlichting.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
1. INLEIDING	6
Doel van het archeologiebeleid	6
De opbouw van deze nota	8
2. BEHEER VAN HET GEMEENTELIJK BODEMARCHIEF	10
Visie op het archeologiebeleid	10
Vergunningverlening en het proces van archeologische monumentenzorg	11
Rolverdeling bij het betrekken van archeologie in plannen	13
Bestemmingsplannen	16
Adviescommissie, ambtelijke ondersteuning en regionale samenwerking	19
Archeologiegebieden en gemeentelijke speerpunten	19
Aanvullend inventariserend archeologisch onderzoek	22
Draagvlakvergroting en archeologische erfgoededucatie	23
Conclusie	24
3. FINANCIERING VAN HET ARCHEOLOGIEBELEID	27
Gemeentelijk archeologiebudget	29
4. BESCHRIJVING VAN HET GEMEENTELIJK BODEMARCHIEF: EEN INVENTARISATIE VAN WAARDEN	31
Ontwikkelingsgeschiedenis van de gemeente Zijpe	32
Algemeen overzicht van het bodemarchief	38
Gebiedsbeschrijvingen	38
5. ARCHEOLOGISCHE GEBIEDSBESCHRIJVINGEN: EEN INSTRUMENT VOOR BELEID	46
Toelichting	47
6. OVERZICHT VAN DE PROCEDURE VOOR DE INBRENG VAN ARCHEOLOGIE IN PLANVORMING EN RUIMTELIJKE ORDENING	69
a. Historische dorpskernen van Zijpe	69
b. Overige terreinen en waterbodems binnen de gemeente Zijpe	70
7. BESLUIT	73
Actiepunten	73
LITERATUUR OVER ARCHEOLOGIE VAN ZIJPE	75
BEGRIPPENLIJST	77
BIJLAGEN	81
Bijlage 1 Kaart met archeologiegebieden in de gemeente Zijpe (aanwezige en te verwachten archeologische waarden)	81
Bijlage 2 Beschrijving van archeologisch relevante terreinen in de gemeente Zijpe	83
Bijlage 3 Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland	89
Bijlage 4 Voorstel bestemmingsplantechnische uitwerking archeologieregimes	91
Bijlage 5 Nationaal en provinciaal archeologisch beleid	95
Bijlage 6 Toelichting op de KNA	101

Nova Roma, het plan van Jan van Scorel voor de inrichting van de Zijpe (met het noorden links).
Kopie naar een kaart van Jan van Scorel uit circa 1550. (*Nationaal Archief, Den Haag*)

1. INLEIDING

'Nova Roma' dat was het ideaal dat Jan van Scorel (1495-1562) met de bedijking van de Zijpe voor ogen had. Hij tekende een kaart van de Zijpe met daarop zeven dorpskerken afgebeeld, genoemd naar de zeven belangrijkste basilieken in Rome. De bekende schilder van portretten en altaarstukken richtte zich in 1545 op de waterbouwkunde; in 1552 ontving hij een octrooi van landsheer Karel V om de Zijpe van een kweldergebied tot land te maken. Van Scorels plan was niet direct succesvol: pas na drie keer geïnnundeerd te zijn, werd de polder uiteindelijk in 1597 bij de vierde bedijkingspoging definitief drooggelegd en werd het land in gebruik genomen voor agrarische doeleinden.

De zee heeft eveneens grote invloed gehad op de overige delen van het grondgebied van de gemeente Zijpe. Het dorp Petten is diverse malen in zee verdrongen en Callantsoog was van de 12^e tot de 16^e eeuw gelegen op een waddeneiland. Beide dorpen trachtten door middel van dijken hun have en goed te beschermen. Het Koegrass, waarvan een klein deel binnen de gemeente Zijpe ligt, werd pas in de 19^e eeuw ingepolderd en stond tot die tijd bloot aan de werking van de getijden. De bewogen geschiedenis van het gebied heeft zijn sporen nagelaten: dijken, molens, boerderijen en buitenplaatsen verschenen en verdwenen weer, maar resten van bewoning en ontginning hebben archeologische sporen achtergelaten in de bodem. Deze archeologische waarden zijn veelal onzichtbaar maar van groot belang voor het verhaal van het verleden van de gemeente Zijpe.

De gemeente Zijpe zet in onderliggende nota het gemeentelijk archeologisch beleid uiteen. Tot op heden bestond er geen archeologiebeleid in de gemeente. In het kader van de nieuwe landelijke en Europese ontwikkelingen op archeologisch gebied gaat de gemeente dit beleid ontwikkelen. Met name van belang is het in 1992 door Nederland mede ondertekende Verdrag van Valletta, dat in 2007 in de nationale wetgeving zal worden geïmplementeerd. Het in deze nota opgenomen archeologiebeleid wordt na vaststelling van kracht. Na vier jaar zal de archeologienota worden geëvalueerd en zonodig aangepast.

Doel van het archeologiebeleid

Het doel van het archeologiebeleid is enerzijds behoud: het reserveren voor de toekomst van belangwekkend archeologisch erfgoed *in situ* (de toekomstwaarde), anderzijds ontwikkeling: archeologische waarden een plaats geven in het dynamische proces van de ruimtelijke ordening. Daarbij is het van belang om op een effectieve, controleerbare en klantvriendelijke wijze met het archeologisch erfgoed om te gaan. Initiatiefnemers van bodemverstorende plannen kunnen in een vroeg stadium worden geïnformeerd welke consequenties het beleid voor hen heeft. Uitgangspunt is dat het beleid zó functioneert, dat men in een vroeg stadium kan anticiperen op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden binnen het plangebied. Door het bekend zijn van de procedures en de daaraan te stellen eisen, alsmede de geformuleerde afwegingskaders, worden verrassingen zoveel mogelijk vermeden en wordt de snelheid van afhandeling bevorderd. Dit vergroot de rechtszekerheid voor de initiatiefnemer.

Mede daarom is in de nota een gebiedsgerichte differentiatie van archeologiebeleid geformuleerd. Het gemeentebestuur geeft aan in hoeverre werkzaamheden vergunningplichtig zullen zijn, gebaseerd op de mate waarin aantasting van de (waarschijnlijk) aanwezige archeologische waarden in een deelgebied van de gemeente te verwachten is. Een uitwerking van dit aspect wordt

gegeven in hoofdstuk 5; dit kan in de loop der tijd worden verfijnd naarmate bij de diverse ruimtelijke projecten en/of bestemmingsplanwijzigingen archeologische bureauonderzoeken worden verricht. Een bureauonderzoek inventariseert met behulp van literatuur en historisch kaartmateriaal welke archeologische waarden reeds in een gebied zijn aangetoond en welke waarden er te verwachten zijn.

Deze nota maakt deel uit van het ruimtelijk kwaliteitsbeleid van de gemeente, dat gericht is op het tot stand brengen van een betekenisvolle fysieke omgeving en betrekking heeft op alle aspecten daarvan: de esthetische en de functionele kwaliteit, de duurzaamheid en de cultuurhistorische betekenis. Het archeologiebeleid zal dan ook worden ingebed in dit integraal ruimtelijk kwaliteitsbeleid en worden geïntegreerd in de ruimtelijke visieontwikkeling om dit beleid deel te laten uitmaken van de ruimtelijke ordeningsprocessen.

Tevens is het beleid volgens deze nota in overeenstemming met het door rijk en provincie gevoerde beleid, vooruitlopend (voor zover mogelijk) op de implementatie van het Verdrag van Valletta en binnen de kaders van het Interim-beleid voor de archeologie, daarbij voldoende aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).

Ten behoeve van aanvulling en correctie van de archeologische kaartlaag van de Cultuurhistorische Waardenkaart, is een bureau-inventarisatie verricht, waarvan de resultaten dienen als onderlegger voor het archeologiebeleid.

Naarmate het bodemarchief fijnmaziger is beschreven, kan het archeologiebeleid verder worden gedetailleerd, omdat veel nauwkeuriger kan worden aangegeven waar welke archeologische waarden aanwezig of te verwachten zijn en hoe daarmee het beste kan worden omgegaan. Bij hiaten in de kennis over het bodemarchief dient het archeologiebeleid noodgedwongen globaler te zijn.

Volgens de ideeën over de wijze waarop het Verdrag van Valletta wordt geïmplementeerd in de Nederlandse wetgeving zal straks de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het meewegen van archeologische waarden in de ruimtelijke ordening vooral komen te liggen bij de gemeente. Deze is in veruit de meeste gevallen de Bevoegde Overheid bij het afwegen van archeologische belangen in de ruimtelijke ordening. Vooruitlopend op de implementatie wordt door rijk en provincie nu reeds van de gemeenten verlangd dat zij aan deze rol invulling geven.

Hiertoe dienen burgemeester en wethouders in voorkomende gevallen onafhankelijk deskundig advies in te winnen. Burgers kunnen beroep aantekenen tegen het door hen genomen besluit ten aanzien van de afgifte van een vergunning en de daarin gestelde voorwaarden. In deze nota zal de vergunningverlening dan ook binnen een inhoudelijk kader worden geplaatst.

Aangezien de gemeentelijke monumentencommissie als taak heeft te adviseren over onder andere de Monumentenwet en het historisch erfgoed, ligt het voor de hand deze commissie ook bij het archeologiebeleid te betrekken en is er reeds een archeoloog aan toegevoegd.

Het belang van het verkrijgen van maatschappelijk draagvlak voor het archeologiebeleid wordt niet onderschat. Ten behoeve hiervan kan invulling worden gegeven aan archeologische erfgoededucatie en –participatie, bijvoorbeeld door publicaties en tentoonstellingen over archeologiebeleid en de resultaten daarvan.

Onder archeologisch erfgoed wordt in deze nota begrepen: die fysieke overblijfselen die bijdragen aan het verkrijgen van inzicht in menselijke samenlevingen uit het verleden. Deze overblijfselen

kunnen zowel in als boven de grond bewaard zijn gebleven. In deze nota ligt het accent op de overblijfselen in de bodem, het bodemarchief.

De overblijfselen boven de grond, het werkterrein van architectuur- en bouwhistorici en van historisch geografen, verdienen echter ook de nodige aandacht, zeker voor zover zij nog niet volledig geïnteriseerd zijn. Zo kunnen zich incidenteel in de gemeente Zijpe achter relatief jonge gevels gebouwresten bevinden die soms eeuwen ouder zijn dan op grond van het uiterlijk verondersteld kon worden. Dergelijke gebouwresten bevatten vaak veel informatie over de historie van de gemeente, maar zijn zelden op de monumentenlijst geplaatst, waardoor zij het gevaar lopen ongezien te verdwijnen. In de regeling voor het afgeven van sloopvergunningen dient hierin het één en ander te worden geregeld.

Voor de volledige definities van de in deze nota gebruikte specifieke termen wordt verwezen naar de begrippenlijst.

De opbouw van deze nota

De opbouw van deze nota is als volgt: ten eerste wordt de visie op en de wijze van omgang met het gemeentelijk bodemarchief behandeld (hoofdstuk 2). Dan volgen enkele korte opmerkingen over de financiering van het beleid (hoofdstuk 3) waarna het gemeentelijk bodemarchief wordt beschreven, verdeeld in enkele grote deelgebieden (hoofdstuk 4 en 5). Na een kader voor gedifferentieerde omgang met archeologische waarden en verwachtingen (hoofdstuk 6) geeft het afsluitende hoofdstuk een aantal door de gemeente te nemen vervolgstappen.

Als bijlagen zijn kaarten toegevoegd waarop de archeologisch relevante terreinen zijn aangegeven en overzichten waarop ze beknopt worden beschreven. Tevens is hier een beschrijving opgenomen van het door rijk en provincie gevoerde archeologische beleid.

2. BEHEER VAN HET GEMEENTELIJK BODEMARCHIEF

Visie op het archeologiebeleid

Dit beleid is geformuleerd vanuit de overtuiging dat de lokale overheid het publieke belang van het kwetsbare en waardevolle archeologische erfgoed dient te behartigen. Dit erfgoed is onderdeel van de cultuurhistorische identiteit van onze gemeente, vertegenwoordigt een algemeen belang en maakt deel uit van de publieke ruimte. Het versterken van deze identiteit verhoogt de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving; de wisselwerking tussen heden en verleden is zowel een uitdaging als een inspiratiebron voor de toekomst.

De zichtbaarheid van veel cultuurhistorische elementen in de gemeente Zijpe maakt het verleden leesbaar en beleefbaar. Archeologische waarden maken hier integraal deel van uit, ook al zijn deze niet altijd zichtbaar. Voor de identiteit en de beleving van de Zijpe zijn onder meer de restanten van overspoelde dijken, voormalige molenplaatsen en houten boerderijen die de aanzet waren tot de ontwikkeling van de zo karakteristieke strop onmisbaar. De archeologische structuren in de gemeente kunnen hun bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit en lokale identiteit alleen leveren indien wij in samenwerking met bewoners en partners van de gemeente deze kwetsbare waarden optimale kansen bieden.

Het is enerzijds van belang om het bodemarchief als bron voor de toekomst beschikbaar te houden, anderzijds behoeven nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen niet altijd te worden tegengehouden door de aanwezigheid van archeologisch erfgoed in de bodem. Er kan onderzocht worden hoe door middel van planaanpassing het erfgoed kan worden behouden. Een definitieve optie is om via opgravingen de archeologische vondsten en informatie uit de bodem te verwijderen en op andere wijze te bewaren. Voor zover dat mogelijk is, wordt geprobeerd om nieuwe ontwikkelingen in archeologische "risicogebieden" niet te veel aan te moedigen.

Primair is het noodzakelijk om zowel bekende als nog niet of weinig bekende archeologische vindplaatsen een plaats te geven in het proces van ruimtelijke ordening. Indien archeologie (of een andere cultuurhistorische waarde) vroegtijdig in het planproces wordt meegenomen en integraal onderdeel uitmaakt van de planontwikkeling, worden vertragingen en onnodige kosten voorkomen en zijn opgravingen vaak niet nodig. Om cultuurhistorie, waaronder archeologie, als inspiratiebron te kunnen laten fungeren in de ruimtelijke ordening is vroegtijdig vooroverleg en vooronderzoek noodzakelijk, in ieder geval vóór of tijdens het opstellen van (voor)ontwerpbestemmingsplannen. De gemeente stimuleert dit vooroverleg naar vermogen.

Het maken van een Beeldkwaliteitsplan is eveneens een middel om cultuurhistorische (en landschappelijke) kwaliteiten vroegtijdig en integraal te betrekken bij nieuwe ontwikkelingen en vanuit kwaliteitsbewustzijn expliciet verantwoording af te leggen over de manier waarop met cultuurhistorie en landschap wordt omgegaan. Waar regionale woon- of bedrijventerreinvisies de onderbouwing geven van het *wat* en *waarom* van bouwplannen, richten beeldkwaliteitsplannen zich op de vraag *hoe* in kwalitatieve zin wordt gebouwd. Daarbij is aandacht voor ontwikkelingsgeschiedenis, aansluiting bij de ordeningsprincipes van het landschap, aansluiting bij de bebouwingskarakteristiek, inpassing van het plangebied in de bredere omgeving en aandacht voor de bestaande kwaliteiten van het gebied.¹

¹ Provincie Noord-Holland (2005), *Beeldkwaliteitsplan, Inspiratie voor kwaliteit. Ontwikkelingsbeeld Noord-Holland Noord*.

Ten behoeve van het archeologiebeleid wordt nagegaan in hoeverre aanpassing van reeds bestaande gemeentelijke beleidsinstrumenten, zoals vergunningverlening voor bouw en sloop, aan een effectieve uitvoering van dat beleid kan bijdragen. Daarnaast is duidelijk dat inpassing in de procedures rond het gemeentelijk beleid van Ruimtelijke Ordening noodzakelijk is. Hiertoe zal een intern protocol worden opgesteld.

Aangezien rijk en provincie eveneens streven naar een goed beheer van het archeologisch erfgoed, meent de gemeente daarom bij de uitvoering van die taak op ondersteuning van deze overheden te mogen rekenen.

Vergunningverlening en het proces van archeologische monumentenzorg

Archeologische waarden kunnen in het geding zijn bij de volgende soorten vergunningen:

- bouwvergunning
- sloopvergunning
- aanlegvergunning
- monumentenvergunning voor rijk-, provinciale en gemeentelijke en archeologische monumenten
- ontgrondingenvergunning
- milieueffectrapportage
- milieuvergunning
- vergunningen op het gebied van waterbeheer (zoals baggerwerkzaamheden)
- gemeentelijke vergunning voor het hanteren van een metaaldetector

Niet al deze vergunningen liggen op het gemeentelijke niveau. In geval de gemeente verantwoordelijk is voor een bepaalde vergunningverlening wordt voortaan nagegaan of er archeologische waarden in het geding zijn en hoe de aanvrager daarmee rekening dient te houden.

Bij wijziging of sloop van gemeentelijke, provinciale of rijksmonumenten wordt soms een bouwhistorisch onderzoek voorgeschreven om bouwhistorische waarden te documenteren die niet behouden kunnen worden. In het vervolg zal ook worden nagegaan of er archeologische waarden in het geding zijn die gedocumenteerd moeten worden.

Ter voorkomen van nodeloze schade aan archeologische vindplaatsen door schatgravers, zal via de Algemene Plaatselijke Verordening en de monumentenverordening indien het gemeentelijke monumenten en/of rijksmonumenten betreft, een verbod worden opgenomen om zich zonder vergunning van burgemeester en wethouders met een metaaldetector te bevinden op de belangrijkste archeologiegebieden, zoals aangegeven in hoofdstuk 5.

Uitgangspunt is dat archeologische beslissingen transparant zijn en volgens de gebruikelijke procedures (Algemene Wet Bestuursrecht) open staan voor beroep en bezwaar. Voor alle betrokkenen moet relevante informatie zoals de resultaten van archeologisch onderzoek toegankelijk zijn.

Ook wordt ernaar gestreefd om voor betrokkenen inzichtelijk te maken waar en wanneer met archeologische waarden rekening dient te worden gehouden.

Voor de vormgeving van de archeologische monumentenzorg is het essentieel om voor een bepaalde locatie risicoanalyses te maken om de archeologische betekenis daarvan in te kunnen schatten. Er bestaat echter geen generiek kaartmateriaal dat zodanig verfijnd is dat daar vanuit

kan worden gegaan. Daarom zullen steeds wanneer een bestemmingsplan wordt vastgesteld of herzien, tevens de archeologische (en andere cultuurhistorische) waarden en verwachtingen in kaart worden gebracht. Dit is conform het provinciaal beleid. Vervolgens kunnen door belanghebbenden de archeologische “risico’s” worden ingeschat dankzij het meewegen van het archeologisch belang in de besluitvorming.

Binnen de historische dorpskernen van de gemeente Zijpe zullen, vanwege het belang van behoud van archeologische waarden, beperkingen worden gesteld aan het aanleggen of uitbreiden van ondergrondse ruimtes. Deze beperkingen zullen worden vastgelegd in het bestemmingsplan en de gemeentelijke bouwverordening.

Het beleid van rijk en provincie heeft het uitgangspunt de archeologie een onderdeel te laten zijn van de ruimtelijke ordeningsprocedures. De wetswijziging van de Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg, die op 1 juli 2007 van kracht zal worden, verleent hieraan de wettelijke basis. Uitgangspunt is dat archeologie één van de onderwerpen is waarover in het kader van planvorming door middel van vooronderzoeken informatie verzameld moet worden. Ook bij het verlenen van medewerking aan de ontwikkeling van ruimtelijke plannen van derden worden deze plannen op de consequenties voor het bodemarchief getoetst. Deze toetsing vindt plaats aan de hand van de beschikbare informatie, verkregen via archeologisch inventariserend vooronderzoek (bureauonderzoek, eventueel aangevuld met inventariserend veldonderzoek (ivo), bestaande uit grondboringen en zonodig proefopgravingen).

Het vooronderzoek resulteert in een selectieadvies, op basis waarvan de gemeente een selectiebesluit neemt, na het raadplegen van een onafhankelijk archeologisch adviseur.²

In dit selectiebesluit wordt aangegeven welke gevolgen de bevindingen hebben voor de verdere uitwerking van het betreffende plan of besluit. Daarbij wordt gestreefd naar behoud in de bodem van het behoudenswaardige erfgoed. Eventueel noodzakelijke beheersmaatregelen voor het optimale behoud van dit erfgoed worden bij dit streven in overweging genomen en zonodig in de planontwikkeling en planuitwerking meegenomen. Indien andere belangen naar het oordeel van burgemeester en wethouders boven het archeologisch belang prevaleren, zorgen zij ervoor dat de betreffende archeologische informatie wordt behouden door archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving inclusief uitwerking, rapportage en deponering door daartoe bevoegde instellingen of bedrijven. In uitzonderlijke gevallen, waarbij er onvoldoende zekerheid kon worden verkregen over de feitelijke aanwezigheid van archeologische waarden, kan tijdens uitvoering van werkzaamheden archeologisch toezicht worden verricht, waarbij voldoende gelegenheid wordt geboden om de eventueel waargenomen verschijnselen te documenteren.

Voor het uitvoerend archeologisch onderzoek is een voorwaarde, dat wordt gewerkt volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en binnen de door rijk en provincie gestelde kaders.³

In de meeste gevallen is de gemeente Bevoegd Gezag voor het archeologisch werk, waardoor de verantwoordelijkheid van het waarborgen van de inhoudelijke archeologische kwaliteit en een zorgvuldige besluitvorming rond archeologie bij het gemeentebestuur ligt. De gemeente is verplicht erop toe te zien dat het archeologisch onderzoek slechts wordt geleid door daartoe gekwalificeerde personen en organisaties, zowel bij gemeentelijke initiatieven, als bij initiatieven van derden.

² Het genomen selectiebesluit kan en mag overigens niet strijdig zijn met het landelijke en provinciale aanwijzingsbeleid voor archeologische monumenten (zie bijlage 5).

³ Voor een toelichting op de KNA zie bijlage 6.

Voorafgaand aan archeologisch veldwerk dient namens de gemeente een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld of getoetst, waarin de voorwaarden zijn vastgesteld waaraan het archeologisch onderzoek moet voldoen. Daartoe wordt gebruik gemaakt van een onafhankelijke seniorarcheoloog die niet is verbonden aan het bedrijf dat het veldwerk verricht. Ook de toetsing van de rapportage en het adviseren over afwijkingen van het Programma van Eisen wordt namens de gemeente door een onafhankelijk senior archeoloog verricht. Deze heeft tevens als taak om de inbreng van lokale deskundigheid in het project te waarborgen.

Bij een inventariserend veldonderzoek in de vorm van grondboringen is het niet verplicht om een PvE op te (laten) stellen. Wel zal de opdrachtnemer van het inventariserend veldonderzoek een Plan van Aanpak opstellen. De gemeente stelt als eis dat zij het Plan van Aanpak wil goedkeuren alvorens de archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd. Voor onderzoeken die een oppervlakte van 1 hectare of groter beslaan wordt ook bij een booronderzoek een Programma van Eisen gevraagd. Het combineren van een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek is slechts bij plannen met een omvang van minder dan 1 hectare toegestaan. De afweging van de archeologische waarde vindt plaats binnen het gemeentelijk beleidskader, waarbij niet alleen de gaafheid van de plek een rol speelt, maar ook de mate waarin deze kan bijdragen aan het beantwoorden van vragen over het verleden. De financiering van de archeologische werkzaamheden dient te worden opgenomen binnen de begroting van het betreffende project.

De afweging van de archeologische waarde vindt plaats binnen het gemeentelijk beleidskader, waarbij niet alleen de gaafheid van de plek een rol speelt, maar ook de mate waarin deze kan bijdragen aan het beantwoorden van vragen over het verleden. De financiering van de archeologische werkzaamheden dient te worden opgenomen binnen de begroting van het betreffende project.

De eindproducten van een opgraving bestaan uit een basisrapportage, vondstmateriaal en opgravingsdocumentatie. Daarnaast biedt een opgraving interessante educatieve mogelijkheden. Het eigendomsrecht van de bij een opgraving aangetroffen bodemvondsten berust momenteel doorgaans bij het Rijk en (na overdracht aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Noord-Holland) bij de provincie. Na de aanstaande wijziging van de monumentenwet komt het eigendomsrecht doorgaans rechtstreeks aan de provincie toe. Vanuit het Provinciaal Depot worden de vondsten ter beschikking gesteld ten behoeve van exposities en dergelijke.

Indien onverwacht tijdens grondroerende werkzaamheden wordt gestuit op zaken, waarvan vermoed wordt dat zij archeologisch van waarde zijn, moet de vondst zo spoedig mogelijk worden gemeld bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek of het Provinciaal Depot. De vondsten blijven in het geval van dergelijke toevalsvondsten eigendom van de vinder. Wanneer ernstige schade aan het bodemarchief dreigt kan de minister besluiten de werkzaamheden stil te leggen om eerst archeologisch onderzoek te laten verrichten, maar in de praktijk wordt deze bevoegdheid weinig gebruikt. Vondsten van een dergelijk opgravend onderzoek zijn eigendom van een overheid. De schade die door stillegging van de werkzaamheden voor archeologisch onderzoek ontstaan, wordt door het rijk naar redelijkheid vergoed.

Rolverdeling bij het betrekken van archeologie in plannen

Gemeente	Initiatiefnemer Particulier Projectontwikkelaar Gemeente	Archeologisch adviseur	Archeologisch bedrijf (gecertificeerd)
	1. Vraagt vergunning of medewerking in verband met planrealisatie		
2. Stelt vast of vooronderzoek Nodig is		2a. Adviseert zonodig of vooronderzoek nodig is (RA)	
3. Stelt aan initiatiefnemer de eis tot archeologisch bureauonderzoek			
	4. Geeft opdracht tot bureauonderzoek		
		5. Verricht bureauonderzoek, leidend tot archeologisch advies	
6. Neemt kennis van resultaten onderzoek en geeft eventueel opdracht tot opstellen van Programma van Eisen (PvE) voor Inventariserend VeldOnderzoek (IVO) ⁴	Opdracht voor het opstellen van een PvE kan ook door de initiatiefnemer worden verstrekt.		
		7. Stelt zonodig PvE op voor IVO	
8. Keurt PvE goed			
9. Geeft opdracht tot directievoering van IVO			
	10. Geeft opdracht voor uitvoering IVO (na offerteronde)	10a. Adviseert zonodig bij offerteronde	
		11. Realiseert (eventueel) directievoering tijdens IVO	11a. Voert IVO uit en verzorgt rapportage
		12. Analyseert en interpreteert resultaten IVO in vorm van selectieadvies	
13. Neemt selectiebesluit op basis van selectieadvies			

⁴ Indien het IVO een onderzoek in de vorm van grondboringen betreft is het opstellen van een PvE niet verplicht. Wel zal de opdrachtnemer van het IVO een Plan van Aanpak opstellen. De gemeente stelt als eis dat zij het Plan van Aanpak wil goedkeuren alvorens de archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd. Voor onderzoeken die een oppervlakte van 1 hectare of groter beslaan wordt een Programma van Eisen gevraagd.

Gemeente	Initiatiefnemer Particulier Projectontwikkelaar Gemeente	Archeologisch adviseur	Archeologisch bedrijf (gecertificeerd)
14. Geeft opdracht tot opstellen PvE voor opgraving of veldwerkbegeleiding	Opdracht voor het opstellen van een PvE kan ook door de initiatiefnemer worden verstrekt.		
		15. Stelt PvE op voor opgraving of veldwerkbegeleiding	
16. Keurt PvE goed			
17. Geeft opdracht tot directievoering van opgraving of veldwerkbegeleiding			
	18. Geeft opdracht tot uitvoering opgraving of veldwerkbegeleiding (na offerteronde)	18a. Adviseert zonodig bij offerteronde	
		19. Realiseert directievoering tijdens opgraving of veldwerkbegeleiding	19a. Voert opgraving of veldwerkbegeleiding uit en verzorgt rapportage
20. Keurt evaluatieverslag en rapportage goed na raadpleging van een adviseur		20a. Adviseert de bevoegde overheid over het evaluatieverslag en de rapportage	
21. Start eventuele beschermingsprocedure en/of opname op CHW-kaart		21a. Adviseert zonodig bij beschermingsprocedure/ opname op CHW-kaart	

RA = Risico Analyse

DO = definitieve opgraving⁵

IVO = inventariserend veldonderzoek

PvE = Programma van Eisen

Een belangrijk aspect dat hierbij in het oog gehouden moet worden, is de beperkte mate van betrouwbaarheid van het inventariserend veldonderzoek. Over de problemen rond booronderzoek is onlangs een belangrijke studie verschenen, waaruit blijkt dat een optimum ligt rond de 80% betrouwbaarheid.⁶ Tot 91% betrouwbaarheid is nog betaalbaar, daarna loopt de prijs naar verhouding snel op terwijl de toename van betrouwbaarheid gering is. Dit betekent dat gemiddeld zo'n 9 tot 20% van de archeologische vindplaatsen bij het vooronderzoek gemist wordt. Bij de verdere werkzaamheden dient daarom, óók op locaties waar bij het vooronderzoek geen

⁵ Bij een DO wordt in de meeste gevallen niet het totale archeologische complex opgegraven, vaak blijft nog een deel van de site over (in omvang of in diepte) dat in aanmerking komt voor bescherming.

⁶ Tol, Verhagen, Borsboom en Verbruggen 2004

archeologische indicaties zijn aangetroffen, toch rekening te worden gehouden met het alsnog aantreffen van archeologische vindplaatsen. De meldplicht van toevalsvondsten is daarom van groot belang. Financiële consequenties voor de initiatiefnemer zijn hierbij niet aanwezig, aangezien vergoeding voor eventuele schade bij stillegging van de bouwwerkzaamheden door de minister kan worden verstrekt door het rijk.

Bestemmingsplannen

In het archeologisch bestel, zoals dat nu wordt ontwikkeld, spelen gemeentelijke bestemmingsplannen een centrale rol. Om te kunnen voldoen aan de eisen voor het in voldoende mate meewegen van archeologische belangen in het kader van ruimtelijke ordeningsprocedures, is het noodzakelijk in bestemmingsplannen met het archeologisch aspect rekening te houden. De beleidsstrategie tot het instandhouden van de cultuurhistorische identiteit leidt er toe dat bij het opstellen of wijzigen van bestemmingsplannen voortaan uitdrukkelijk aandacht wordt besteed aan bekende en vermoede archeologische waarden.⁷

Zolang er niets over archeologische waarden in het bestemmingsplan is opgenomen, kunnen de kosten voor archeologisch onderzoek slechts worden verhaald op de verstoorder indien dit als voorwaarde kan worden opgenomen bij een besluit inzake een ruimtelijke ordeningsproces. Bij het ontwikkelen van nieuwe of het aanpassen van bestaande bestemmingsplannen wordt daarom steeds vooronderzoek gedaan naar de archeologische (en andere cultuurhistorische) waarden in het plangebied.

Zolang dit onderzoek nog niet voor alle bestemmingsplannen is verricht, wordt zoveel mogelijk het systeem van hoofdstuk 5 gevolgd. Voor consoliderende bestemmingsplannen zal dit voldoende zijn, bij ontwikkelingen zal echter een archeologisch bureauonderzoek (ABO) en eventueel vervolgonderzoek nodig zijn.

Indien uit een bureauonderzoek reeds blijkt, dat er een kleine kans bestaat op het aantreffen van archeologische waarden, kan worden volstaan met een toelichtende paragraaf in het bestemmingsplan, waarin wordt aangegeven waarom is afgezien van verder inventariserend veldonderzoek.⁸

Zodra de mogelijkheid bestaat om een vigerend bestemmingsplan aan te passen, zal daarvan gebruik worden gemaakt. In de toelichting op het bestemmingsplan wordt ingegaan op het gemeentelijk archeologisch beleid en op de ten behoeve van het plan uitgevoerde inventarisatie van archeologische waarden binnen het plangebied. Ook kan hier gewezen worden op de eventuele gevolgen voor het verlenen van een aanlegvergunning: aan de vergunningverlening kan de voorwaarde worden gekoppeld van een uit te voeren archeologisch onderzoek. In de voorschriften van het bestemmingsplan worden archeologische begrippen gedefinieerd en archeologische waarden als nevenbestemming aangegeven. Daarnaast worden voorschriften gegeven voor het aanlegvergunningstelsel.

Aangezien de gebruikte middelen kunnen verschillen, wordt onderscheid gemaakt tussen bestemmingsplannen voor het buitengebied en voor het stedelijk gebied. Daarnaast kunnen (wettelijk) beschermde (van rijk, provincie of gemeente) en niet beschermde terreinen worden onderscheiden.

⁷ Bij het Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland kan kosteloos en tijdig advies over ruimtelijke plannen en de consequentie voor het cultuurhistorisch erfgoed worden verkregen.

⁸ Dit blijkt uit de beantwoording van de kamervragen over de voorgenomen wetswijziging door de staatssecretaris.

Wettelijk beschermde monumenten

Bij wettelijk beschermde monumenten hoeft geen aanlegvergunningstelsel te worden opgenomen, de bescherming is geregeld via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg of de betreffende monumentenverordening. Ter informatie wordt het beschermde terrein wel als zodanig op de plankaart aangeduid. Vooralsnog zijn er in de gemeente Zijpe geen wettelijk beschermde archeologische monumenten aanwezig.

Niet wettelijk beschermde terreinen

Zowel in het buitengebied als in het stedelijk gebied kunnen de niet wettelijk beschermde terreinen waarin de aanwezigheid van archeologische resten bekend is, zonder verkennend onderzoek via het bestemmingsplan worden beschermd. Op terreinen waarvan de archeologische waarde nog niet vaststaat, is bij ontwikkelingen een verkennend onderzoek noodzakelijk.⁹

Voor de gebieden binnen het bestemmingsplan die vanuit archeologisch oogpunt bescherming behoeven, ligt het voor de hand om deze een dubbelbestemming als "archeologisch waardevol terrein" of als "archeologisch waardevol gebied" te geven. Hierbij dient de gekozen hoofdbestemming zich duurzaam te verhouden met de archeologische bestemming. In de toelichting moet de onderbouwing van deze bescherming worden gegeven. Zowel aan deze gebieden als aan de nog niet gewaardeerde gebieden wordt een aanlegvergunningstelsel gekoppeld.

Open ruimte: In het buitengebied en de open ruimten binnen het stedelijk gebied (zoals groenstroken) is een aanlegvergunningstelsel het meest geëigend, maar ook in de bebouwde kommen kunnen, met name in de historische kernen, archeologische waarden voorkomen die een conserverende en consoliderende regeling behoeven. In deze regeling kan in het gebied met dubbelbestemming een bouwverbod met vrijstellingsbevoegdheid worden opgenomen: zowel de vervanging van bestaande bebouwing als de aanleg van kelders, ondergrondse parkeergarages, vijvers en zwembaden kunnen hiermee vergunningplichting worden gemaakt. In de vrijstellingsregeling kunnen voorwaarden worden opgenomen waarmee de (verwachte) archeologische waarden worden beschermd.

Historische kernen: Vooral ten behoeve van de historische dorpskernen van Zijpe wordt het verlenen van bouw- en sloopvergunningen aangepast, zodat voortaan ook bij deze vergunningaanvragen op archeologische waarden wordt getoetst. In het bestemmingsplan voor deze kernen zal worden geregeld, dat er zonder vergunning geen onderkeldering aangebracht mag worden onder bestaande bebouwing en dat bij sloop in eerste instantie slechts mag worden gesloopt tot op het maaiveld, indien archeologische waarden worden verwacht.

Nog onbekende archeologische waarden: Het overige grondgebied van de gemeente, buiten de bekende archeologisch waardevolle terreinen, wordt als zone op de plankaart aangegeven en aangeduid als "zone t.b.v. archeologische waarden", waaraan ook een aanlegvergunningstelsel is gekoppeld, maar dan met een lichter regime. Er worden dus verschillende categorieën archeologisch waardevol gebied aangegeven, elk met andere archeologiecriteriën.

⁹ Bij terreinen die nog niet gekarteerd zijn, ontbreekt immers de nodige kennis omtrent de archeologische waarde ter plaatse.

Een aanlegvergunningenstelsel is alleen noodzakelijk voor werken die schade kunnen veroorzaken aan de archeologische waarden van de desbetreffende gronden. In de planvoorschriften moeten de voor de archeologische waarden schadelijk geachte en daarom vergunningplichtige werkzaamheden worden opgesomd. Voorbeelden daarvan zijn:

- egaliseren,
- het ophogen of afgraven van grond,
- het rooien of vellen van houtopstanden,
- de aanleg van wegen, het ingraven van leidingen,
- het bebossen van gronden,
- het graven, verbreden of dempen van greppels of sloten,
- het op andere wijze wijzigen van het grondwaterpeil,
- aanbrengen van natuurvriendelijke oevers,
- uitgraven van poelen en vijvers,
- het bouwrijp maken van een gebied,
- het aanbrengen van funderingen of kelders,
- de sloop van bestaande bebouwing,
- het scheuren van grasland,
- diepploegen (dieper dan 35 cm),
- diepwoelen,
- het aanleggen en intensiveren van drainage.

De te beschermen waarden moeten wel in één van de bestemmingen zijn omschreven. Bij dubbelbestemming (meervoudige bestemming) moet worden aangegeven dat de archeologische waarde voorrang heeft boven de andere bestemming.

Voor werken of werkzaamheden waarvan bij voorbaat vaststaat dat deze in strijd zijn met de aan de desbetreffende gronden gegeven bestemming, moet in de planvoorschriften een gebruiksverbod worden opgenomen.

Bij een goede wijze van verwerken van archeologische waarden in het bestemmingsplan, bestaat de mogelijkheid om de verplichting te vermijden, dat vanwege artikel 19 procedures steeds toestemming moet worden gevraagd in het kader van provinciaal speerpuntenbeleid voor archeologie. Om dit te realiseren zullen zowel deze beleidsnota als de betreffende bestemmingsplannen nadrukkelijk onder de aandacht van de provincie worden gebracht. Bestemmingsplannen hebben ook betrekking op water en dit geldt tevens voor de (mogelijke) aanwezigheid van archeologische waarden. Dit betekent onder meer dat bij baggerwerkzaamheden in archeologiegevoelige gebieden rekening moet worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

Bij het wijzigen van waterpeilen kunnen ook archeologische belangen in het geding zijn. Bij verlaging van het peil of bij sterke schommelingen kan verdroging van de archeologische lagen optreden, waarbij houten voorwerpen, zaden en pollen verloren kunnen gaan.

Indien peilwijzigingen worden voorgesteld, zal voortaan rekening worden gehouden met de aanwezige of verwachte archeologische waarden.

In de notitie over archeologie en bestemmingsplannen van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek worden verschillende geschikte teksten van voorbeeld-voorschriften gegeven.¹⁰ (Artikel 4.2.1, lid 2a is echter ongeschikt voor gebruik in historische kernen). Hierbij bevindt zich

¹⁰ Brouwer en Hanou 2003, p.32-37.

ook een wijzigingsbevoegdheid waarbij burgemeester en wethouders het plan kunnen wijzigen in die zin dat de dubbelbestemming “archeologisch waardevol gebied” kan worden verwijderd of toegevoegd.

Adviescommissie, ambtelijke ondersteuning en regionale samenwerking

Zodra een archeoloog deel uitmaakt van de gemeentelijke monumentencommissie, kan de commissie in overleg met de ambtelijke ondersteuning bijdragen aan een nadere invulling van het gemeentelijk archeologiebeleid. Daarbij kan gedacht worden aan het signaleren van ontwikkelingen die van belang zijn voor het archeologiebeleid van de gemeente en het uitbrengen van adviezen over archeologische aspecten van in voorbereiding zijnde beleidsstukken en plannen.

Ten behoeve van de ambtelijke ondersteuning is enige formatie vrijgemaakt voor het coördineren van de taken op het gebied van de archeologische monumentenzorg (zie hoofdstuk 3). In het kader van vergunningverleningen waarbij archeologische belangen in het geding zijn, wint het bestuur deskundig advies in van een seniorarcheoloog conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

De gemeente kan archeologisch meer tot stand brengen door samenwerking met andere gemeenten in de regio. De archeologische problematiek is door de ligging in het voormalig waddengebied van de Kop van Noord-Holland vergelijkbaar met de bedijkingen in de gemeenten Schagen (Burghornpolder), Anna Paulowna (Wieringerwaard en Anna Pauwlonapolder) en Den Helder (Het Koegras).

Archeologiegebieden en gemeentelijke speerpunten

Bij het beheer van het gemeentelijk bodemarchief wordt prioriteit gegeven aan die soorten **archeologische vindplaatsen die de gemeentelijke cultuurhistorische identiteit kunnen versterken**. De keuze van deze archeologische speerpunten betreft de 16^e eeuwse bedijking van de Zijpe met zijn molens, dijken, (stolp)boerderijen, buitenplaatsen en de oudere vindplaatsen die ondanks de eroderende werking van de zee in de ondergrond van de polder bewaard zijn gebleven. De sterke dynamiek van de zee in het kustgebied van Petten en Callantsoog heeft in het verleden in hoge mate het karakter van dit deel van de gemeente bepaald, de ontwikkeling van beide dorpen en hun achterland is eveneens **een speerpunt van archeologiebeleid**.

Deze keuze sluit goed aan op de beleidskeuze voor dit gebied, die in de provinciale regioprofielen wordt genoemd. Daarin wordt uitgegaan van het streven naar behoud van de kenmerkende elementen van de aandijkingen in de Kop van Noord-Holland en het behoud van de in het landschap verdwenen dijken en nederzettingen die nu in de bodem liggen. Tevens wordt beoogd de identiteit het voormalig eiland Callantsoog te versterken door het contrast met het omliggende land te accentueren.

Uitgaande van bovengenoemde prioritering is ten behoeve van deze nota een inventarisatie verricht naar de voor het gemeentelijk beleid relevante terreinen, die (vermoedelijk) archeologisch waardevol zijn.

Op basis hiervan zijn gebieden aangewezen en het voor die gebieden te voeren archeologiebeleid is beschreven. Afhankelijk van aard en intensiteit van de te verwachten archeologische waarden (de mate van archeologiegevoeligheid) dient bij bodemversturende werkzaamheden vanaf een

bepaalde diepte en omvang, de zogenaamde interventiedrempel, rekening te worden gehouden met archeologie. In het beleid wordt, in een voortdurende balans tussen zekerheid en flexibiliteit, onderscheid gemaakt tussen de diverse gebiedsgerichte beoordelingskaders. In hoofdstuk 6 over de archeologische gebiedsbeschrijvingen wordt dit nader uitgewerkt. Voor vergunningsvrije ingrepen geldt uiteraard wel de in de Wet op de Archeologische Monumentenzorg vastgelegde meldingsplicht bij toevallsvondsten. Financieel lopen de initiatiefnemers bij het melden van vondsten geen risico, aangezien de schade vergoed kan worden door het rijk.

Onder de terreinen die (potentieel) archeologisch waardevol zijn, nemen de archeologische waarden bij bouwkundige monumenten een aparte plaats in. Tijdens restauratie of verbouwing van deze monumenten dient rekening gehouden te worden met de (mogelijke) aanwezigheid van die waarden.

De beschrijving van de archeologiegebieden met bijbehorend kaartbeeld geeft in hoofdlijnen de basisomgang met archeologische belangen aan. Bij het opstellen of wijzigen van consoliderende bestemmingsplannen zal dit doorgaans voldoende zijn. Bij ontwikkelende bestemmingsplannen is nader archeologisch vooronderzoek gewenst om meer gedetailleerde gegevens over het plangebied te kunnen verzamelen en een op de locatie gerichte afweging mogelijk te maken.

Het kaartbeeld wordt, na vaststelling, opgenomen in het gemeentelijk ruimtelijk informatiesysteem.

Inhoudelijke vraagstellingen ten behoeve van een gemeentelijk beleidskader

Bij het vaststellen van de vragen die als uitgangspunt kunnen dienen voor archeologisch onderzoek in Zijpe, zijn er diverse mogelijkheden. Het bodemarchief van de Zijpe is nog zeer beperkt onderwerp van archeologisch onderzoek geweest. Bij de nationale vraagstellingen, terug te vinden in de binnen enige tijd te publiceren Nationale Onderzoeksagenda (NOA), komen voor Zijpe relevante onderwerpen voor namelijk diverse elementen uit het postmiddeleeuwse landschap zoals molenplaatsen en eendenkooien.

De provincie richt zich in het algemeen op de ontwikkelingsgeschiedenis van westelijk Nederland en op de specifieke thema's die genoemd worden in de regioprofielen.

In de komende jaren zullen zich al werkende weg de contouren gaan ontwikkelen van een eigen gemeentelijk/regionaal onderzoeks- en behoudskader dat complementair is met de nationale en provinciale thema's en speerpunten. De onderstaande vragen vormen daarbij een eerste uitgangspunt, naarmate er meer resultaten van archeologisch onderzoek in Zijpe beschikbaar komen, wordt het onderzoekskader bijgesteld. Ten behoeve daarvan kan de komende jaren een interpretatie en syntheseonderzoek van de tot dan toe verkregen resultaten worden uitgevoerd, bij voorkeur in regionaal verband.

Huize van Strijen, voormalige buitenplaats Uit den Haak

In het kader van de huidige archeologische monumentenzorg komen steeds meer basisrapportages beschikbaar van uitgevoerd onderzoek. Deze bevatten tal van nieuwe gegevens over de (pre)historische ontwikkeling van de gemeente, die zowel van belang zijn voor historische kennis en erfgoededucatie als voor input in het gemeentelijk archeologiebeleid. Om deze losse gegevens daadwerkelijk te laten bijdragen tot nieuwe inzichten is wetenschappelijke analyse en onderzoek onontbeerlijk.

Deze taak is voor de gemeente alleen vooralsnog te zwaar, maar kan misschien wel in regionaal verband worden gerealiseerd, waarbij het landschap van het voormalig laatmiddeleeuws waddengebied in de Kop van Noord-Holland richtinggevend kan zijn.

Voorbeelden van inhoudelijke archeologische vraagstellingen, die aansluiten bij de genoemde speerpunten van beleid in de gemeente Zijpe, betreffen met name:

- de vaststelling van de aanwezigheid van archeologische waarden in de bodem van bepaalde terreinen en de aard, gaafheid en overige kwaliteit van deze resten,
- de aard en omvang van bewoning in de prehistorie en Romeinse tijd in de gemeente, de factoren die de locatiekeuze hebben bepaald en de samenhang met landschappelijke ontwikkelingen,
- aard en historische ontwikkeling van de agrarische activiteiten, zowel na de bedijking als in de periode tot de vroege middeleeuwen,
- informatie over de materiële cultuur en de verschillen hierin tussen de diverse bevolkingsgroepen in het verleden en tussen het platteland en de omringende steden,
- opbouw en rangschikking van de elementen van buitenplaatsen, landgoederen en de vorm en aard van de tuinaanleg,
- de ontwikkeling door de eeuwen heen van dorpen, woonhuizen, boerderijen, buitenplaatsen, etc.,
- de waterstaatkundige ontwikkelingen van bedijkingen en bemaling.

Aanvullend inventariserend archeologisch onderzoek

Het in het kader van deze nota verrichte bureauonderzoek heeft een inventaris opgeleverd van een groot aantal terreinen waar archeologische waarden aanwezig of te verwachten zijn. De fysieke toestand en de kwaliteit van de archeologische sporen in de bodem van die terreinen is ten dele nog niet bekend. Voor een effectief beheer van deze terreinen is meer informatie gewenst.

Het aanvullende onderzoek zal worden gekoppeld aan ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij de voortgang van het aanvullend onderzoek bepaald wordt door de mate waarin er planontwikkeling plaatsvindt. Dit wordt reeds zoveel mogelijk gerealiseerd in het kader van het opstellen en wijzigen van bestemmingsplannen en andere ruimtelijke plannen.

Het is mogelijk dat er tijdens een op kosten van een initiatiefnemer uitgevoerde opgraving mogelijkheden ontstaan om belangwekkende extra informatie te verkrijgen door iets meer onderzoek te doen dan strikt genomen door de initiatiefnemer betaald moet worden. Ingeval van informatie die relevant is voor het gemeentelijk archeologiebeleid, wil de gemeente ook voor deze incidentele gevallen het archeologisch budget beschikbaar houden.

Draagvlakvergroting en archeologische erfgoededucatie

Een apart en belangrijk onderdeel van het beheer van het bodemarchief is de archeologische erfgoededucatie en -participatie. Daarbij wordt gestreefd naar terugkoppeling van het archeologisch erfgoed naar de inwoners en bezoekers van de gemeente en naar vergroting van het maatschappelijk draagvlak voor de archeologie binnen de gemeente.

Meestal bestaat er bij de bevolking grote belangstelling voor de resultaten van archeologisch onderzoek en zijn ook jongeren geïnteresseerd in het ontdekken van het onbekende.

Publieksparticipatie, waarbij het archeologische verhaal wordt verteld, kan plaats vinden door het zichtbaar(der) maken van archeologische monumenten en door exposities bijvoorbeeld in regionale musea. Het Zijper Museum, maar ook leden van de Historische Vereniging De Zijpe, de Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland en andere vrijwilligers, kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Voor het omgevingsonderwijs vormt archeologie een dankbaar onderwerp. Het concretiseren van het archeologische verleden kan op twee manieren: door specifieke opgaven in het ruimtelijk ontwerp en door de publieke betrokkenheid bij het archeologisch onderzoek te vergroten.

De mogelijkheden om speciale cultuurhistorische routes te realiseren worden gestimuleerd. Tijdens het volgen van de routes kunnen objecten en plekken in het landschap worden bezocht waaraan belangwekkende verhalen uit het verleden zijn verbonden. Daarin worden ook archeologische vindplaatsen opgenomen, die soms worden benut om de geschiedenis te visualiseren, waarmee ook op nieuwe ontwikkelingslocaties de historische wortels zichtbaarder worden.

Ook het geregeld informeren van de bevolking over de resultaten van actueel archeologisch onderzoek is een punt van aandacht. Daartoe zullen, zodra de gelegenheid zich voordoet, persberichten worden opgesteld en informatie op de gemeentelijke website worden gezet. Kortom: het archeologisch presentatiebeleid wordt in het algemene voorlichtingsbeleid van de gemeente geïntegreerd.

Misschien kan er in de toekomst worden gezocht naar mogelijkheden om bij toekomstig archeologisch onderzoek de resultaten ter beschikking te stellen aan het publiek in de regio en mogelijkheden te creëren voor bezoek van opgravingen tijdens open dagen waarbij rondleidingen en andere informatie worden verzorgd, zo mogelijk in samenwerking met de Archeologische Werkgroep Nederland. De meerkosten hiervan zullen wij uit ons archeologiebudget bekostigen. Ook zal aandacht worden gegeven aan het beter zichtbaar en bereikbaar maken van een aantal nog in de bodem aanwezige archeologische vindplaatsen door bijvoorbeeld het plaatsen van informatiepanelen waarop door middel van reconstructietekeningen het verleden is gevisualiseerd.¹¹

Om voldoende maatschappelijk draagvlak te verkrijgen, dient het historisch besef te worden vergroot en kennis en informatie toegankelijk gemaakt. Ter stimulering hiervan heeft de provincie een subsidieregeling die gericht is op educatie- en participatieprojecten. Daarnaast wordt het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten hiervoor ingezet en beter ontsloten, zowel voor de uitlening van vondstmateriaal als voor wetenschappelijke doeleinden.

¹¹ Archeologie kan op vele manieren zichtbaar worden gemaakt met behulp van diverse media, zie E. van Ginkel en A. Cruysheer (2003) *Archeologie Leidraad 2: Archeologie Presenteren, Ervaringen, voorbeelden, adviezen en kosten*.

In dit depot bevinden zich vondsten uit diverse opgravingen die in de gemeente Zijpe zijn uitgevoerd. Van andere opgravingen bevinden de vondsten zich bij de Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland.

Wij hechten grote waarde aan archeologische educatie in ruime zin en zullen de mogelijkheden onderzoeken voor het benutten van deze collecties en de daarover beschikbare kennis.

De inbreng van lokale deskundigheid in archeologische (opgravings)projecten achten wij van groot belang. In onze Programma's van Eisen zullen wij daarom de mogelijkheid creëren tot deelname door vrijwilligers aan deze projecten. Indien dit tot enige verhoging van de projectkosten leidt, zullen wij deze uit het gemeentelijke archeologiebudget bekostigen.

Het depot van de Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland bevat de archeologische vondstcomplexen van een aantal opgravingen, voor een groot deel uitgewerkt maar niet goed toegankelijk voor het grotere publiek. Het ontsluiten van deze complexen en het verkrijgen van inzicht in de aard en de waarde van de voorwerpen die zich hierin bevinden, is relevant voor het ontwikkelen van gemeentelijk archeologisch beleid en erfgoededucatie.

De werkgroep besteedt veel zorg en tijd aan het complex, maar behoeft facilitering voor dit werk.

Wij nemen ons daarom voor te onderzoeken in hoeverre de complexen dienen te worden geordend en ontsloten, voordat zij kunnen worden overgedragen aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten te Wormer, waar zij kosteloos door de provincie worden beheerd. Vanuit dit depot kunnen deze bodemvondsten vervolgens, voor zover gewenst, in bruikleen worden gegeven aan (instellingen binnen) de gemeente Zijpe voor exposities en andere vormen van erfgoededucatief gebruik.

Conclusie

Binnen het kader van het archeologiebeleid is de gemeente vanwege wettelijke regelingen en het beleid van hogere overheden verplicht tot de volgende zaken:

- bij het vervaardigen of wijzigen van bestemmingsplannen is altijd eerst archeologisch vooronderzoek nodig (minstens bestaande uit bureauonderzoek, maar zonodig ook uit inventariserend veldonderzoek) om de archeologische waarde van de bodem te kunnen vaststellen¹² Bij consoliderende bestemmingsplannen zal de informatie uit dit beleidsplan voor de komende jaren doorgaans voldoende zijn
- bij bodemverstoringen dient steeds rekening gehouden te worden met archeologische waarden, waarvoor een regeling moet worden getroffen via het bestemmingsplan of via de bouw- en sloopvergunning,
- "rekening houden met " betekent in de praktijk steeds het op gang brengen van de cyclus van archeologische monumentenzorg, te beginnen met archeologisch bureauonderzoek, eventueel vooraf gegaan door een archeologische risicoanalyse,
- bij die zaken waarbij de gemeente Bevoegde Overheid is (en dat is meestal het geval) is deze verantwoordelijk voor het laten schrijven of toetsen van een Programma van Eisen.

¹² Tweede Kamer 2004, 29259: "Bureauonderzoek maakt deel uit van het reguliere onderzoek dat een gemeente bij het ontwerpen van een bestemmingsplan verricht op grond van artikel 9 van het Besluit op de ruimtelijke ordening en artikel 3:2 van de Algemene wet bestuursrecht."

Niet verplicht, maar wel verstandig, is het ontwikkelen van gemeentelijk beleid voor:

- het vergroten van draagvlak voor het archeologiebeleid en de communicatie en interactie met de burgers.

3. FINANCIERING VAN HET ARCHEOLOGIEBELEID

De kosten voor archeologische monumentenzorg laten zich verdelen in enerzijds algemene uitvoeringskosten en anderzijds projectgebonden kosten. Voor de algemene kosten, te zien als bestuurslasten, wordt sinds enige tijd door het Rijk een tegemoetkoming verstrekt. De projectkosten kunnen in de betreffende projectbegroting worden opgenomen.

De gemeente is nu reeds gehouden op basis van provinciaal en rijksbeleid de bescherming van archeologische waarden mee te nemen in haar ruimtelijke ordeningsbeleid. De kosten van de voor planontwikkeling verrichte onderzoeken, waaronder begrepen de eventuele kosten van archeologisch onderzoek en beheersmaatregelen, worden in principe opgenomen in de kosten van het betreffende plan of besluit.

Deze projectkosten kunnen bestaan uit:

- planaanpassingen
- beheersmaatregelen
- archeologisch bureauonderzoek
- inventariserend veldonderzoek (boringen of proefsleuven)
- definitief opgravend onderzoek

De kosten van opgravend onderzoek bestaan uit:

- vervaardigen Programma van Eisen en directievoering
- opgravingskosten
- vondstenconservering
- deponering vondsten en documentatie
- vervaardigen basisrapportage

Van de kosten van archeologisch onderzoek is geen eenduidige indicatie te geven, omdat zij afhankelijk zijn van vele factoren. Wel is duidelijk dat inventariserend vooronderzoek relatief het goedkoopst is, waardestellend onderzoek iets duurder en definitief opgravend onderzoek het duurst. De voor de verschillende vormen van onderzoek benodigde tijd kent een vergelijkbare verdeling.

Het voordeel van vroegtijdig inventariserend en eventueel waardestellend onderzoek naar archeologische waarden in een plangebied is, dat vooraf reeds veel over de aanwezige archeologische waarden gezegd kan worden. Hierdoor kunnen bij de uitvoering van de werkzaamheden kosten bespaard worden en kunnen de kosten verwerkt worden in de grondexploitatie. Verder kunnen plannen worden aangepast en in de projectbegroting kan rekening worden gehouden met archeologisch onderzoek. Bovendien wordt hiermee de basis gelegd om daadwerkelijk gestalte te geven aan het uitgangspunt dat de aanwezige archeologie inspiratiebron is voor planontwikkeling. Indien bij planontwikkeling een Beeldkwaliteitsplan wordt opgesteld zal daarin een archeologisch bureauonderzoek zijn opgenomen waarvan de resultaten richting kunnen geven aan ruimtelijke inrichting van de planlocatie. Wanneer de eventueel aanwezige archeologische waarden niet behouden kunnen blijven, kan in de projectbegroting rekening worden gehouden met archeologisch vervolgonderzoek.

Bij grote projecten zullen de kosten voor archeologie naar verhouding niet snel worden ervaren als excessief. Maar een relatief kleine bodemingreep door een particulier kan leiden tot relatief

kostbare opgravingen. Het is de vraag in hoeverre het redelijk is deze kosten volledig door een particulier te laten dragen, vooral wanneer ze niet in verhouding staan tot de totale stichtingskosten. Om te voorkomen dat de totale exploitatie in gevaar komt door de kosten van archeologische maatregelen, zal de gemeente een regeling ontwikkelen om in dergelijke gevallen een bijdrage aan de kosten van archeologisch onderzoek te geven. Hierin zal rekening worden gehouden met ontwikkelingen waarbij de projectontwikkelaar de mogelijkheid heeft kosten door te berekenen aan derden en ontwikkelingen waar dat niet het geval is.

Indien ook voor de gemeente de kosten excessief zijn kan in de toekomst een beroep worden gedaan op een Rijksregeling voor het mitigeren van dergelijke kosten: het Besluit op de archeologische monumentenzorg.

Zodra de wetswijzigingen in het kader van de archeologische monumentenzorg op 1 juli 2007 van kracht worden, kunnen de archeologische kosten zonder problemen worden verhaald op de initiatiefnemer, indien hiertoe voorwaarden zijn opgenomen in het betreffende bestemmingsplan. Indien de gemeente bij planontwikkeling de uit te geven grond zelf in eigendom heeft, kunnen de kosten voor eventueel archeologisch onderzoek worden verdisconteerd in de uitgifteprijs.

In vergelijking met bouwkundige monumenten is het bedrag op de rijksbegroting voor archeologische monumentenzorg slechts gering. Bovendien kan door gemeenten geen beroep meer worden gedaan op Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, aangezien deze als beleidslijn voor het archeologiebudget reeds het Valletta-uitgangspunt hanteert dat de veroorzaker dient te betalen.

De provinciale subsidieregeling gericht op archeologische erfgoededucatie en -participatieprojecten kan wel worden benut door historische en archeologische verenigingen en werkgroepen. De provinciale post Integratieprojecten kan openstaan voor samenwerkingsprojecten op het gebied van Culturele Planologie waarbij archeologisch waarden betrokken zijn.

De kosten voor het gemeentelijk archeologiebeleid kunnen niet volledig worden gedekt door bestaande gemeentelijke begrotingsposten of opname van archeologiekosten in gemeentelijke projectbegrotingen. Wel ontvangt de gemeente een bestuurslastenvergoeding van het Rijk voor het ontwikkelen en uitvoeren van archeologiebeleid.

Omdat uitgaven voor archeologie naar verwachting per jaar sterk zullen fluctueren, zal een gemeentelijk archeologiefonds opgebouwd worden, waarin jaarlijks stortingen worden gedaan. Uit dit fonds worden, voor zover er niet op andere wijze in kan worden voorzien, de diverse archeologische kosten bestreden, waarbij de noodzakelijke en de facultatieve uitgaven worden onderscheiden.

Om bij gemeentelijke inrichtingsprojecten waar archeologie een rol speelt over voldoende financiële middelen voor archeologisch onderzoek te beschikken, zullen de kosten van archeologie in de projectdefinitie en in de projectbegroting van deze projecten worden opgenomen. De projectgebonden gemeentelijke archeologische uitvoeringsprojecten zullen indien zij naar verwachting boven het drempelbedrag uitkomen, in concurrentie worden aanbesteed op basis van een toereikend archeologisch Programma van Eisen.

Eventuele extra kosten vanwege het inzetten van vrijwilligers bij opgravingen zal uit ons budget worden vergoed, evenals die vanwege rondleidingen tijdens open dagen.

Het onderscheid in noodzakelijke en facultatieve gemeentelijke uitgaven leidt tot het volgende overzicht:

Noodzakelijke archeologische uitgaven:

- archeologische advisering, schrijven of toetsen Programma's van Eisen, toezicht tijdens de uitvoering, toetsen archeologische rapportages,
- bureauonderzoek en eventueel inventariserend veldonderzoek in het kader van bestemmingsplannen,
- mitigeren van onevenredige kosten van archeologisch onderzoek,
- bestrijden van archeologiekosten die optreden door het aantreffen van toevalsvondsten in het plangebied nadat door de gemeente de vergunning reeds is verleend.

Facultatieve archeologische uitgaven:

- het vergoeden van kosten voor de inzet van vrijwilligers bij opgravingen,
- aanvullende archeologische en bouwhistorische inventarisaties,
- nadere uitwerking van enkele relevante opgravingen,
- ontwikkelen van andere educatieve mogelijkheden (open dagen, expositie),
- interpretatie en syntheseonderzoek ter bijstelling van het onderzoekskader.

Gemeentelijk archeologiebudget

Uitgaande van de verplichte uitgaven kan het archeologiebudget als volgt worden opgebouwd:

- a. Afhankelijk van de mate waarin de archeologiekosten bij projecten ook in het archeologiebudget worden opgenomen dient voor dit aspect een bedrag te worden gereserveerd. Per project zullen de kosten voor archeologisch bureauonderzoek, Programma van Eisen en advisering/directievoering gemiddeld € 5.000,- kunnen bedragen.
- b. Kosten voor archeologisch veldonderzoek, opgravingen, planaanpassingen en maatregelen voor behoud en beheer in de bodem horen niet thuis in het archeologiebudget, maar dienen te worden opgenomen in de betreffende projectbegroting.
- c. Kosten die in redelijkheid niet aan de initiatiefnemer kunnen worden opgelegd (excessieve kosten) dienen door de gemeente te worden opgevangen tot een maximum van € 2,50 per inwoner per project. Het inwonertal van de gemeente Zijpe bedraagt circa 11.400 personen, zodat er per project een bedrag van € 28.500,- (maximaal) beschikbaar dient te zijn.
- d. Voor het zeldzame geval dat er onverwacht aangetroffen toevalsvondsten dienen te worden gedocumenteerd zou uitgegaan kunnen worden van gemiddeld € 10.000,-.

Er zijn een groot aantal onzekere factoren waardoor het bepalen van een geschikt bedrag bemoeilijkt wordt. Indien alle bovengenoemde factoren zich éénmaal per jaar voordoen (tot het maximale bedrag), zullen de kosten € 28.500 + € 5.000 + € 10.000 = € 43.500 per jaar bedragen.

De kans dat alle problemen zich tegelijkertijd voordien is uiteraard relatief klein. Als er minder geld nodig is voor het ene aspect, blijft er meer over voor de andere kosten.

Er is een archeologiereserve ingesteld van € 28.500. Deze groeit tot een maximum van

€ 45.000 door aanwas met het niet-bestede geld van de jaarlijkse bestuurslastenvergoeding voor archeologie.

Na enkele jaren wordt geëvalueerd of de hoogte van het bedrag werkbaar is, of dat het naar boven of beneden dient te worden bijgesteld.

4. BESCHRIJVING VAN HET GEMEENTELIJK BODEMARCHIEF: EEN INVENTARISATIE VAN WAARDEN

Het handhaven en versterken van de cultuurhistorische identiteit van de gemeente Zijpe dient ook voor wat betreft de archeologie een regulier en volwaardig bestanddeel van de ruimtelijke inrichting te worden. Daarbij is het van wezenlijk belang om een beeld te hebben van de archeologische waarden die in de bodem van Zijpe aanwezig of te verwachten zijn.

De gemeente Zijpe heeft een open landschapskarakter waarin sinds de 17^e eeuw nauwelijks verandering is opgetreden. Het landschap wordt gekenmerkt door de lijnen van verkaveling, waterlopen en lintbebouwing. Moderne ontwikkelingen hebben op het vlak van woningbouw een relatief kleine invloed gehad. In de sectoren toerisme en landbouw zijn de veranderingen veel ingrijpender geweest. Campings en bungalows hebben sinds circa 1950 een grote vlucht genomen. Ontwikkelingen in de landbouw hebben voor een andere agrarische bedrijfsvoering gezorgd en het omzetten van gronden ten behoeve van de huidige bollenteelt vormt soms een bedreiging voor archeologische waarden. Toch zijn er nog belangrijke archeologische vindplaatsen bewaard gebleven. Uitgangspunt voor een beschrijving van het gemeentelijk bodemarchief is idealiter de archeologische kaartlaag van de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland (CHW-kaart). Dit kaartbeeld is gelijk aan dat van de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Deze kaarten zijn echter per definitie incompleet omdat de meeste archeologische vindplaatsen nog niet ontdekt zijn en in de bodem sluimeren; bovendien blijken ze soms fouten te bevatten.

In het kader van het samenstellen van deze archeologienota is daarom het bodemarchief aanvullend geïnventariseerd door middel van bureauonderzoek. Daarbij is vanwege de cultuurhistorische kenmerkendheid de nadruk gelegd op de reeds genoemde archeologische speerpunten:

- de 16^e eeuwse **bedijking** van de Zijpe met zijn molens en dijken,
- de archeologische waarden in de ondergrond van de **historische dorpskernen** in de gemeente,
- de **buitenplaatsen en hun tuinen en landgoederen**, die hier in de 17e en 18e eeuw in groten getale aanwezig waren en waar vandaag de dag veelal jongere bebouwing aanwezig is,
- de **stolpboerderijen** en hun voorgangers,
- de **oudere vindplaatsen** die ondanks de eroderende werking van de zee in de ondergrond van de polder bewaard zijn gebleven,
- het **hoogdynamische kustgebied van Petten en Callantsoog** met de vroege aan- en bedijkingen.

Deze aanvullende inventarisatie is uiteraard niet uitputtend, maar heeft toch een aantal nieuwe potentiële archeologische terreinen opgeleverd. Als resultaat hiervan zijn op een moderne kaart schaal 1:10.000 (en schaal 1:2.500 voor de historische kernen van Zijpe) de potentiële archeologische terreinen aangeduid. Hierbij hoort een lijst met korte beschrijving van elk terrein (zie bijlage). In hoofdstuk 5 zijn deze gebieden met het aanbevolen ruimtelijk beleid beschreven.

Ontwikkelingsgeschiedenis van de gemeente Zijpe

In Noord-Holland heeft de zee een belangrijke rol gespeeld bij het ontstaan van het landschap. Langs de Noord-Hollandse kust liggen strandwallen in parallelle rijen. Deze min of meer noord-zuid georiënteerde zandige wallen zijn tussen 3500 en 500 voor Christus door de zee afgezet¹³.

Prehistorie tot Romeinse Tijd

In de Kop van Noord-Holland bereikte de zee het gebied omstreeks 6000 voor Christus vanuit het zuiden via het Zeegat van Bergen, dat zijn monding in zee had ter hoogte van het huidige dorp Bergen. In geulen, die in West-Friesland een omvangrijk netwerk van kreekruggen in het landschap hebben achtergelaten, stroomde het water van de zee het achterland in. Deze geulen strekten zich behalve naar het oosten ook naar het noorden toe uit. In de Kop van Noord-Holland werd op deze wijze fijn zand en klei afgezet tussen zones met veen. Het landschap was in deze tijd een waddegebied.

Nadat de zeespiegelstijging in snelheid afnam, omstreeks 3500 voor Christus, werd het gebied van de Kop van Noord-Holland beter begaanbaar en begon de menselijke aanwezigheid in het gebied (Laat Neolithicum). In deze tijd ontstonden ook strandwallen aan de westzijde van de Zijpe, maar deze lagen westelijk van de huidige kust. Op de strandwallen ontstonden door verstuing van zand lage duinen, die nu de oude duinen worden genoemd. Door kustafslag in de Middeleeuwen zijn geen strandwallen en oude duinen in het huidige landschap bewaard gebleven, zoals ten zuiden van Alkmaar wel het geval is.

Door de sluiting van het Zeegat van Bergen (omstreeks 1300 voor Christus) nam de wateroverlast toe en veranderde het gebied in een veenmoeras, dat zich uitstreckte vanaf Texel tot het huidige Zeeland en van de strandwallen tot in Overijssel. Van menselijke aanwezigheid in het gebied was in die tijd niet of nauwelijks sprake. Rond Schagen werd in de Romeinse Tijd wel gewoond¹⁴. Dit was waarschijnlijk mogelijk doordat de Rekere in die tijd water uit het gebied afvoerde (vermoedelijk naar het zuiden toe)¹⁵. Ook aan de oostelijke zijde van de Zijpe werd in de Romeinse Tijd gewoond.

Middeleeuwen: veen en zeegat

Vermoedelijk werd het veengebied ten zuiden van Texel al vanaf de 8^e eeuw eerst op kleine en later op grotere schaal in gebruik genomen door de mens. De veenontginningen breidden zich in vrij snel tempo naar het zuiden toe uit. Steeds werd vanaf de al bewoonde delen, zoals de strandwallen of andere hooggelegen delen, het veengebied ingetrokken. Door de ontwatering en ontginning van het veen daalde het maaiveld. De akkers in de ontginningen kwamen zo laag te liggen dat ontwatering nauwelijks nog mogelijk was en door infiltratie van zeewater veranderde het gebied achter de duinen in een moeras dat uiteindelijk de vorm van een lagune aannam.

In de Zijpe verdween het veen kort na de ontginning onder het zeewater. In de loop van de 9^e en 10^e eeuw ontstond tussen Petten en Callantsoog (toen nog Callingen genoemd) een kleine opening in de strandwal. In eerste instantie was de invloed van de zee in het gebied achter dit zeegat beperkt, maar deze invloed breidde zich in de loop der tijd steeds verder uit. In de 12^e en 13^e eeuw had het zeegat zijn grootste omvang en vormde het een grote bedreiging voor het achterliggende land. Het zeewater schuurde in de huidige Zijpe polder een diepe geul uit, waarvan

¹³ Berendsen, 1996, p. 156

¹⁴ Diverse vondsten tonen dit aan, zie ook hoofdstuk 4.1.3

¹⁵ Schoorl, 1999, p. 20

de resten op luchtfoto's zijn waar te nemen ten noorden van "Keinse"¹⁶. De omvang van het Zijper zeegat en de stormvloed van de 12^e eeuw vormden een bedreiging voor de dijken in het achterland. Het gebied rond Schagen zal in die tijd beschermd zijn geweest door allerlei dijken, die vermoedelijk in de eerste helft van de 13e eeuw werden samengevoegd tot de West-Friese Omringdijk. In de eerste helft van de 13e eeuw heeft wat verder oostelijk dan de huidige dijk wel een ouder tracé gelegen, maar dit verdween in 1248 met een dijkdoorbraak. Tussen 1248 en 1455 deden de Tolkerdijk en de Valkkogerdijk dienst in het tracé van de Omringdijk.

Het Zeegat Zijpe had in de 13e eeuw stroomgeulen en zwinnen. Deze strekten zich uit in de huidige Zijpepolder en boden in die tijd een beschutte ligplaats aan de vissersschepen van de bevolking van het eiland Callensoge en van de dorpen van Petten. In zuidelijke richting stond het zeegat in verbinding met de Rekere, die tot voorbij Alkmaar liep. Zo kon het zeewater tot Alkmaar komen bij een stormvloed. In 1264 werd de Rekere van de Zijpe afgedamd door middel van de Rekeredam bij Krabbendam.

In de loop van de 14^e eeuw verlandde het zeegat. Door het zeewater werd zand en klei afgezet in de huidige Zijpepolder. Rond 1360 was de kustlijn zelfs gesloten. Er was een strandvlakte ontstaan waarop nollen en duinen opstoven die al vóór 1388 tot een zanddijk werden vergraven. Bij stormvloed brak de zee echter nog wel in en bedreigde de Westfriese Omringdijk. Na de St. Elizabethvloed van 1421 drong de zee weer binnen en bleef het zeegat tot in de 16^e eeuw bestaan, zij het in kleinere vorm dan in de 13^e eeuw.

Callantsoog

Omstreeks de 10^e eeuw lag achter de kustlijn tussen Petten en Huisduinen, veel westelijker dan de huidige kust, het buurtschap Callingen. Vanaf de strandwal waar de nederzetting was gelegen werd het veengebied naar het oosten toe ontgonnen, deels onder grafelijk toezicht maar er was ook particulier ontginningsterrein. Toen de invloed van de zee groter werd, brak de kust niet alleen door ten zuiden van Callingen (de Zijpe) maar de strandwal brak ook ten noorden van Callingen door waar het Heersdiep ontstond.

Het Callinger land bleef achter als eiland in een waddengebied, onderhevig aan de vormgevende werking van getijden.¹⁷ Aan de noordkant van het eiland schuurde de zee delen van het land weg, aan de zuidoost zijde groeide het land aan door opslibbend zand en klei. Terwijl aan de westzijde het eiland 't Oge werd beschermd door duinen, werden aan de oostzijde de opgeslibde kwelders bedijkt. Deze behoren tot de oudste bedijkingen in de Kop van Noord-Holland, de gronden van 't Oge werden tussen de 14^e en de 16^e eeuw ingedijkt. Dat deze polders veel eerder in gebruik werden genomen dan bijvoorbeeld de Zijpe is duidelijk te zien aan de onregelmatige verkaveling van de gronden. Bovendien zijn in deze polders kleine duintjes, nollen, te vinden. In de Zijpe zijn óók nollen te vinden geweest totdat ze in de 20^e eeuw afgegraven werden.

De woonkernen op het eiland werden uit veiligheidsoverwegingen voornamelijk aangelegd in het zuiden van het eiland. Een dorpskern bestond uit een kerk en een gerechts- of raadhuis met daaromheen een aantal boerderijen en betere woningen. Langs de wegen naar het polderland en de kust lagen eenvoudige huisjes en wat gehuchten, zoals het nog bestaande Abbestede. Door de eroderende werking van de zee aan de noordwest zijde van het eiland schoof de kustlijn steeds meer op en een aantal malen verdween hierdoor een dorpskern in zee. Vermoedelijk was dit ook het geval met de oudste bekende dorpskern Callingen. Bij de eerste Allerheiligenvloed in 1170 zou het weggevaagd zijn.

¹⁶ Keinse is een stukje oud land in de Zijpepolder, gelegen ten noordoosten van Schagerbrug, juist buiten het plangebied. Diederik, 1989, p. 91.

¹⁷ Schoorl, 1979, p. 8

In 1553-1556 werd 't Oge door middel van schinkeldijken met de Zijper omringdijk, en dus het vasteland, verbonden. In 1610 werd eveneens een dijk naar het noorden aangelegd, namelijk de Oldenbarneveldtsdijk naar het voormalig eiland Huisduinen. Waar deze dijk aansluit op de Noord Schinkeldijk ontstond het buurtschap Groote Keeten.

De kustafslag is na de verbinding van 't Oge met het vaste land niet gestopt: de tweede Allerheiligenvloed van 1570 maakte een eind aan het tweede dorp Callingen, waarna men begon met de bouw van het derde dorp, het huidige Callantsoog. De kerk die in 1581 op ruime afstand van zee werd gebouwd in de hoog opgeslibde Jewelpolder staat nu aan de duinvoet, een duidelijk teken van voortschrijdende kustafslag.

Petten

Ook Petten heeft in de late Middeleeuwen zeer te lijden gehad van kustafslag, maar het heeft wel altijd deel uitgemaakt van het vasteland van Holland. Het oorspronkelijke vissersdorp zal op de strandwal hebben gelegen, enkele kilometers westelijker dan het huidige Petten. Hoewel Petten mogelijk veel ouder is, bestond het zeker in 739: Willibrord, de bisschop van Utrecht laat bij zijn dood de kerk in Petten met alle daaraan verbonden inkomsten na aan de abdij in het Luxemburgse Echternach.

Het dorp is diverse malen verdrongen en verplaatst. De delen van het eerste Petten die in zee zijn verdwenen, staan bekend als "Petten dat Hontbosch hiet" en "Pethem bi der Sipe".¹⁸ Petten aan de Zijpe (de meest noordelijk gelegen buurt van Petten) zou reeds in de eerste helft van de 14^e eeuw gelijktijdig met het verzanden van het Zijper zeegat verlaten of ondergestoven zijn. Petten-Hondsbosch dat wat zuidelijker gelegen was, ging ten onder in de Elizabethvloed van 1421.

Na de rampzalige Elizabethvloed (400 mensen kwamen om doordat de kerk waarin zij schuilden instortte) werd vanaf 1422 gewerkt aan de versterking van de kust door middel van het herstel van de duinenrij en later de aanleg van een dijk. In 1506 werd besloten niet meer terug te wijken voor de zee: niet langer werden alleen aan landzijde de bedreigde duinen aangevuld, maar men ging over tot het bouwen van hoofden in zee. In de loop van de 16^e eeuw bleek deze zeewering niet sterk genoeg. Eerst werden krebblingen aangelegd maar met de Allerheiligenvloed van 1570 brak de zeewering op drie plaatsen door, waarna men weer overstapte op de oude tactiek: het aanvullen van de binnenduinen. De gestage kustafslag heeft ook in de eeuwen daarna steeds de zeewering verzwakt. Het tweede Petten dat oostelijker was gelegen dan het eerste, spoelde in 1625 weg. Pas rond 1875 kwam er verbetering in die situatie door een meer solide constructie van de dijk. In plaats van een zanddijk met strandhoofden werd een dijk aangelegd met een zeer zware buitenglooiing van basalt, de hoofden werden gehandhaafd.

De zware Hondsbosche Zeewering, die niet alleen Petten maar ook het achterliggende land tegen de zee beschermt, kon niet voorkomen dat Petten in de 20^e eeuw nog eenmaal verdween, ditmaal echter met een andere oorzaak dan de zee. Op last van de Duitse bezetter werd het dorp in 1943 afgebroken vanwege de bouw van de Atlantikwall. Tussen 1947 en 1957 is Petten iets noordelijker weer herbouwd.

¹⁸ Diederik, 1989, p. 83.

De bedijking van de Zijpe

Deze eerste plannen om de Zijpe te bedijken, evenals latere plannen in de 15e eeuw¹⁹ waren vooral ingegeven door de wens de West-Friese Omringdijk te beschermen tegen het zeewater dat met stormvloed landinwaarts kwam. Het eerste bekende bedijkingsplan dateert uit 1388. In dat jaar was men van plan twee dijken aan te leggen, namelijk een dijk vanaf Petten langs het strand naar het noorden en een dijk vanaf Callantsoog naar Keinse. De eerste dijk werd echter niet voltooid en aan de tweede is niet begonnen, zodat de eerste ook weer vrij snel bezweek.

In 1552-53 werd wederom een poging tot bedijking ondernomen.²⁰ Deze keer slaagde de bedijking en konden de gronden verdeeld worden. De landmeter, Mr. Simon Meeuwsz. Van Edam, verdeelde het bedijkte gebied in 20 polders²¹, die hij aanduidde met de hoofdletters, A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T en V. Deze werden weer onderverdeeld in kleinere kavels. Deze onderverdeling in polders is nog altijd terug te vinden in de bedijking. Door de verschillen in afzettingen tussen de geulen en de andere delen van de Zijpepolder waren de gronden van verschillende kwaliteit. Achter de duinen was veel zand afgezet, waardoor de gronden hier hoger lagen, terwijl tegen de Westfriese Omringdijk juist lager gelegen gronden lagen die klei aan de oppervlakte hadden. Deze verschillen waren van invloed op de verdeling van de gronden tijdens het uitzetten van de verkaveling in de polder na de drooglegging in 1552-1553. De klei- en zavelgronden waren geliefd, maar om te voorkomen dat het westelijke deel van de polder als een stuivende wildernis zou blijven bestaan, werden degenen die een aandeel in de gronden aan de oostzijde van de polder in bezit namen verplicht om een gelijk aandeel in de zandgronden aan de westzijde van de polder te nemen.

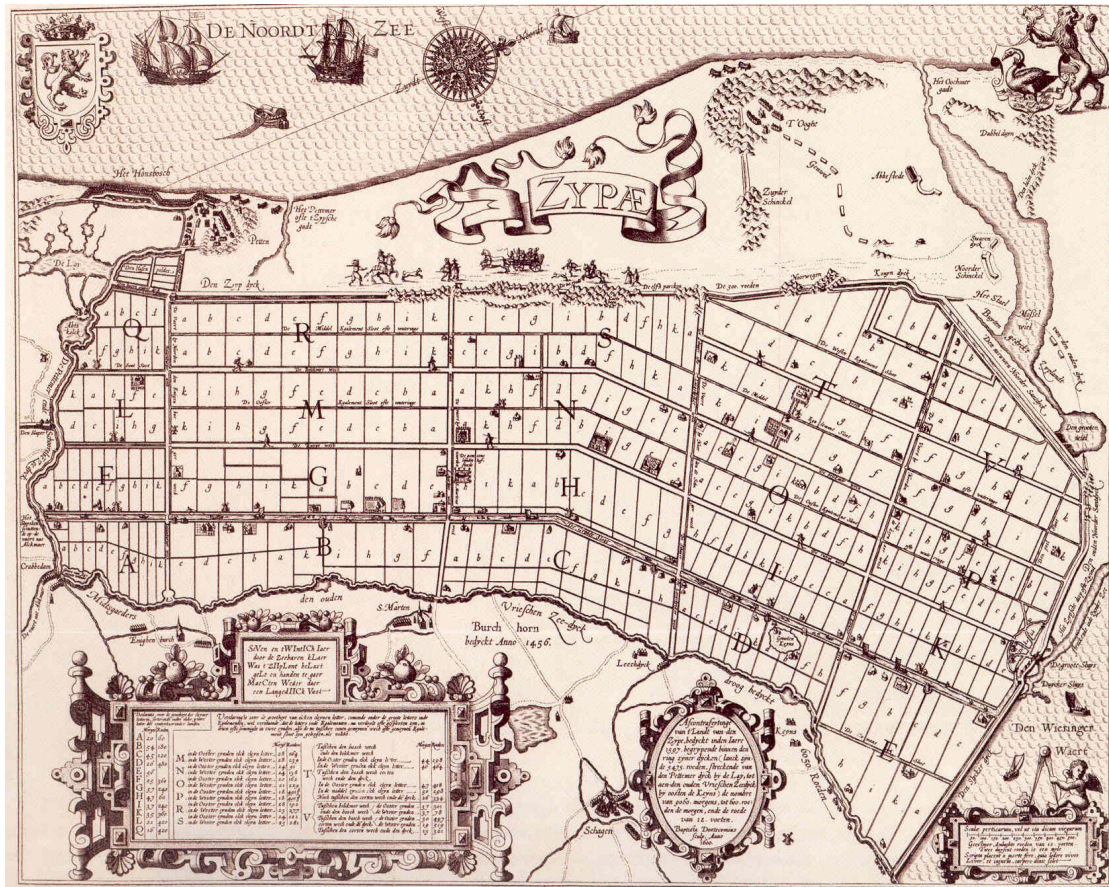
Na de bedijking van 1552-1553 begaven de dijken van de polder het tweemaal (in 1555 en 1570), zodat de polder onder water kwam te staan. In 1573 werd de polder met opzet geïnnundeerd om de opmars van de Spanjaarden een halt toe te roepen. Na deze inundatie bleef de polder tot 1597 onder water staan, waarbij veel zand van de westelijke zijde van de polder naar de oostelijke zijde werd getransporteerd door de getijdenbewegingen en waarbij opnieuw klei werd afgezet in de polder. De sloten, met uitzondering van de Grote Sloot, waren ook allemaal met zand gevuld. In de 25 jaar tussen 1573 en 1597 werd een groot deel van de huidige polder met 90 tot 120 centimeter opgehoogd.

In 1597 werd de Zijpe voor de laatste keer ingepolderd. Twee met zand opgevulde sloten werden bij deze verkaveling wege (de Ruigeweg en de Belkmerweg) en er werden nieuwe sloten gegraven tussen deze wegen in. De Grote Sloot was blijven bestaan en werd slechts op enkele plaatsen opnieuw uitgegraven. De bodem van de Zijpe bestaat in het westelijk deel voornamelijk uit zand; in dit deel van de polder kwamen hier en daar nollen voor. Het oostelijk deel bij de Grote Sloot bevat meer klei, vermengd met fijn zand. De landgebruikers groeven

¹⁹ Deze pogingen kwamen nooit verder dan het verstrekken van het octrooi voor de bedijking en werden nooit werkelijk uitgevoerd. Belonje, 1933, p. 2-5 en Hof, 1973, p. 452

²⁰ De Zijpe is een bedijking en geen droogmakerij. Een bedijking bestaat uit een opgeslibd stuk buitendijks wadgrond langs de kust met een systeem van kreken en prielen, waaromheen een dijk is gelegd. Waterhuishoudkundig is er een wezenlijk verschil met een droogmakerij. Een bedijking loost, door gebruik te maken van het getijverschil, met een sluis op zee. Een droogmakerij is een droog gelegd meer dat van meet af aan bemalen moet worden om het land droog te krijgen en te houden. Reh, Steenbergen en Aten, 2005, p.85.

²¹ Een polder is een gebied waarin de waterstand kunstmatig kan worden geregeld door natuurlijke afwatering of bemaling.

Kavelkaart na de vierde bedijking (met het noorden rechts). Gekarteerd door Gerrit Dirksz. Langedijk, 1600, gegraveerd door B. van Deutecum. (*Provinciale Atlas Noord-Holland, Haarlem, kaarten en kaartboeken*)

van het begin af aan indien mogelijk de dunne lagen zand af en brachten door middel van diepploegen de klei naar boven om een vruchtbare grond te creëren.

Na de bedijking van 1597 werd de polder de Zijpe nogmaals verkaveld, waarbij dezelfde verdeling werd aangehouden in blokken met hoofdletters aangeduid, die ook in 1553 was gebruikt. Deze blokken zijn verdeeld in regelmatige, langwerpige kavels. Deze verkaveling is in de loop van de 20e eeuw wel vergroot, maar de karakteristiek van de langwerpige blokken is nog duidelijk waarneembaar in het landschap.

De afwatering van de Zijpe wijkt af van de latere droogmakerijen zoals de Beemster: er is geen ringsloot. De plaatsing van de molens werd geheel bepaald aan de hand van de hoogteverschillen binnen de bedijking en de verkaveling. Het westelijk deel van de polder lag hoger en was zandiger, het oostelijk deel lag lager en hier was bemaling met molens noodzakelijk. Hoewel de eerste molens in de lage polderafdelingen werden gezet, werden later ook molens in de hoger gelegen afdelingen gebouwd. De molens op de hogere gronden konden niet alleen water uitmalen maar bij droogte kon ook water worden ingemalen. Via de Grote Sloot en diverse andere sloten werd het overtollig water in de polder naar het noorden getransporteerd. Daar werd het door een duikersluis op het Oude Veer geloosd. De molenbemaling bleef operationeel tot in de 20e eeuw.

Op de kruisingen van Grote Sloot en de oost-west wegen ontstonden al vrij snel na de bedijking de dorpskernen Sint Maartensbrug, Schagerbrug en Burgerbrug. Oudesluis ontstond bij de duikersluis. Deze dorpskernen werden niet planmatig gesticht ofschoon dat in de ideeën rond het ideaal van de Zijpe als "Nova Roma" van Jan van Scorel wel de bedoeling was geweest. In deze nederzettingen waren ambachtsslieden gevestigd. Voornamelijk langs de Grote Sloot, maar ook langs de parallel daaraan gelegen Ruigeweg en Belkmerweg, werden boerderijen en buitenplaatsen aangelegd.

In de loop der tijd ontstonden op verschillende plaatsen buurtschappen: De Stolpen, 't Buurtje en Mennonietenbuurt.

De aanleg van het Noord-Hollands kanaal (1819-1825) bracht ook veranderingen voor de Zijpe. Het kanaal zou aanvankelijk de Grote Sloot en de Keinsmervvaart door de Zijpe volgen, maar er werd uiteindelijk gekozen voor een ander tracé: vanaf de Zijpersluis (Jacob Claesssluis) gedeeltelijk langs de Oosteregalementsloot naar 't Zand. Op de plaatsen waar vlotbruggen in het kanaal werden aangelegd, kwamen nieuwe dorpskernen tot ontwikkeling. Sint Maartensvlotbrug en Burgervlotbrug waren geheel nieuw, 't Zand groeide uit van 18e eeuwse gehucht tot dorpskern.

De Koegraspolder

De Koegraspolder, waarvan slechts een deel in de gemeente Zijpe ligt, dateert van veel later datum dan de Zijpepolder. In tegenstelling tot de eerste grote aandijkingen die op particulier initiatief tot stand kwamen, werd de bedijking van het Koegras door de rijksoverheid geïnitieerd. Het Koegras is gelegen ten noorden van het voormalig eiland 't Oge, waar in de 12^e eeuw het Heersdiep ontstond. Dit was net als het Zijpergat een tijdelijke, oppervlakkige doorbraakgeul. Het Heersdiep bereikte in de 14^e eeuw zijn grootste omvang en in de 16^e eeuw verlandde dit zeegat en toen waren er al plannen om de hier gelegen gronden te bedijken.

In 1610 werd de Oldenbarneveldtsdijk aangelegd tussen de (voormalige) eilanden Callantsog en Huisduinen. De kwelders van het Koegras werden nu aan de westelijke zijde van zee afgesloten en een meer rustige aanslibbing kwam op gang: de oostelijk verbinding met de Zuiderzee was nog open. De gronden werden gebruikt om schapen en koeien te laten grazen. Het was een moerassig gebied dat bij hoog water onderliep en regelmatig verdrongen er schapen.

De uiteindelijke bedijking van het Koegras vond plaats bij de aanleg van het Noord-Hollands kanaal, begin 19^e eeuw. De eigenaar van de polder, Domeinen, verpachtte aanvankelijk de grond als wei-, hooi- of bouwland. De infrastructuur (zowel wegen als waterafvoer) werd pas goed opgezet toen de polder in 1848 in andere handen overging. Er ontstonden geen dorpskernen in het deel van de Koegraspolder dat nu tot de gemeente Zijpe behoort.

Algemeen overzicht van het bodemarchief

Het gemeentelijk bodemarchief valt per definitie niet volledig te kennen, aangezien de vindplaatsen verborgen liggen in de bodem. Dankzij het tot nu toe verrichte archeologische, geologische en historische onderzoek kan echter een redelijk betrouwbare indruk worden verkregen van de nog aanwezige archeologische waarden.

De bewoningsgeschiedenis van de gemeente kenmerkt zich door de invloed van de zee, die in de late middeleeuwen bewoning in een groot deel van het gemeentelijk grondgebied verhinderde. Pas na de bedijking van de Zijpe in de 16^e eeuw was bewoning weer mogelijk. De bewoning vanaf die tijd kent een grote continuïteit met het heden en veel archeologische waarden zijn te verwachten onder huidige bebouwing. Daarnaast zijn in het landelijk gebied ook sporen van bewoning in de Zijpe aangetroffen die dateren uit de Vroege Middeleeuwen, de Romeinse Tijd en de prehistorie. Vanwege de hedendaagse ruimtelijke ontwikkelingen en de ontwikkelingen in de landbouw, met name in de bollensector, is het noodzakelijk om het archeologisch erfgoed in de bodem te beschermen of te documenteren voordat deze door werkzaamheden verstoord raken of verloren gaan.

Vanuit het archeologisch beleid gezien vormen de historische dorpskernen een zelfstandige eenheid. Daarnaast kan het gemeentelijk grondgebied worden verdeeld in het overig gebied binnen de bebouwde kom en het gebied buiten de bebouwde kom, bestaande uit landelijk gebied en duingebied. De ligging van deze deelgebieden wordt op bijgaande afbeelding aangegeven.

Gebiedsbeschrijvingen

A. De historische dorpskernen

De historische kernen van Petten, Callantsoog, Burgerbrug, Sint Maartensbrug, Schagerbrug en Oudesluis staan op de Cultuurhistorische Waardenkaart aangeduid als gebieden van hoge archeologische waarde, waarbij het terrein van de voormalige kruiskerk in Petten apart is aangegeven. Als begrenzing van de historische kernen is gekozen voor de omvang van het bebouwde oppervlak zoals dat bestond rond het midden van de 19^e eeuw (zie kaartmateriaal). Het buurtschap Abbestede is eveneens een historische kern van archeologische waarde, deze staat nog niet op de Cultuurhistorische Waardenkaart. Dit gehucht was gelegen op het voormalige eiland 't Oge.

Vanwege de continue bewoning in de historische kernen sinds het ontstaan ervan vlak na de definitieve bedijking van 1597 is de kans aanwezig dat er funderingen en oude bewoningssporen aan het licht komen, behalve daar waar de ondergrond in de 20^e eeuw reeds diepgaand werd verstoord. Ook dorpskernen van Callantsoog en Petten vonden resp. eind 16^e en begin 17^e eeuw hun locatie zoals aangeduid op de Cultuurhistorische Waardenkaart. Archeologisch onderzoek van de nog niet verstoorde delen van de kernen kan belangrijke gegevens en vondsten opleveren over de bewoningsgeschiedenis en over nog onbekende aspecten van het dagelijks leven in de loop der eeuwen. Vaak bevinden de archeologische sporen zich reeds binnen enkele decimeters onder het maaiveld.

Tot nu toe heeft in geen van de historische kernen archeologisch onderzoek plaatsgevonden behalve in Petten. Op de locatie waar in 1704 de grote kruiskerk stond en waar in 1846 de laatste kerk werd gebouwd is nog een zerkenvloer aanwezig. De kerk zelf is in 1944 afgebroken. Hoewel bij booronderzoek geen fundamenteën van de kerk zijn aangetroffen, kunnen deze nog in de bodem aanwezig zijn. Wel is vastgesteld dat de hoogte waarop de kerk was gelegen van natuurlijke oorsprong was, een duin of een nol, die daarna meer geaccentueerd raakte doordat bebouwing op de hoogte opwaaiend zand vasthield.

Over de bebouwing in de Zijpe is historisch gezien vrij veel bekend. Van diverse jaren is in kohiers vastgelegd uit hoeveel huizen de dorpskernen bestonden en in welke sectoren de bewoners van het dorp werkzaam waren (in deze kohiers staan tevens de behuizingen verspreid door de polders vermeld). Archeologisch gezien is de geschiedenis van de dorpskernen echter nog nauwelijks geschreven. De te verwachten archeologische waarden die zich in de historische kernen bevinden zijn daarom van groot belang. Van de 17^e en 18^e eeuwse bebouwing is nu nog maar heel weinig over zodat fundamenteën van woonhuizen, boerderijen en bijzondere gebouwen meer informatie kunnen leveren over landbouw, handel, ambachtelijke werkzaamheden en materiële cultuur van de bewoners. Sint Maartensbrug is in deze van bijzonder belang. In dit dorp kwamen vlak na de droogmaking enkele centrale voorzieningen, zoals de kerk, een kerkhof en het bodehuis. De kerk, reeds gepland in het begin van de 17^e eeuw maar pas aan het eind van die eeuw gebouwd en het bodehuis van 1601, tegenwoordig het Commandeurshuis genoemd, behoren tot de oudste nog bestaande gebouwen in de Zijpe. In de 17^e eeuw had ook Oudesluis al een kerk, in de 18^e en 19^e eeuw beschikten meer dorpskernen over een kerkje. Hoewel de kerk in Callantsoog nog steeds ligt op de plek waar in 1581 een nieuwe kerk werd gebouwd nadat het dorp in 1570 was verdrongen, is het bestaande kerkgebouw van jonger datum.

In diverse dorpskernen in de gemeente liggen behalve arbeidershuizen ook buitenplaatsen of hofsteden, zoals bijvoorbeeld de "Steenen Poort" in Sint Maartensbrug.

B. Overig gebied binnen de bebouwde kom

In de 19^e eeuw zijn een aantal nieuwe nederzettingen ontstaan in de Zijpe langs het traject van het Noord-Hollands kanaal. Bij 't Zand, De Stolpen en ter hoogte van Sint Maartensbrug en Burgerbrug kwamen vlotbruggen in het kanaal. 't Zand groeide daarna uit van een 18^e eeuwse gehucht rondom een logement tot een dorp van enige omvang. Burgervlotbrug en Sint Maartensvlotbrug kwamen op de kaart als buurtschappen. In de tweede helft van de 20^e eeuw werd nieuwbouw gerealiseerd in vooral Petten, 't Zand, Sint Maartens(vlot)brug en Schagerbrug. Bij Oudesluis verrees 't Zijper Eiland, een bungalowpark.

Deze meer recent bebouwde gebieden zijn gelegen in gebieden die voorheen als agrarisch gebied in gebruik waren. Hoewel nog nauwelijks archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden kunnen waarschijnlijk in het grootste deel van het nieuw bebouwde gebied weinig archeologische waarden van de periode na de bedijking verwacht worden. Een uitzondering daarop is 't Zijper Eiland. Het bungalowpark is aangelegd in het poldertje De Kolck dat bij de definitieve bedijking werd aangelegd als waterberging. Deze wateropslag diende als overbruggingsmogelijkheid wanneer bij ongunstig tij niet voldoende gespuid kon worden. Een aantal molens zorgde voor de bemaling.²² Het waterbezwaar bleek echter kleiner dan verwacht en in 1631 werd het systeem opgeheven. Bij 't Zand was langs de Keinsmerweg op de hoek met de Bosweg reeds vanaf het midden van de 18^e eeuw wat bebouwing gelegen, voordat het gehucht in de 19^e eeuw verder uitgroeide. Aan de noordwestkant van de hoek Keinsmerweg-Bosweg was de buitenplaats Jagerslust gelegen. Deze buitenplaats bestond al vóór 1665 en bezat een uitgebreide tuin- of parkaanleg.

Eventueel aanwezige archeologische waarden van voor de bedijking moeten vooral worden gezocht in de laaggelegen delen van de Zijpe ten oosten van de Grote Sloot. Bij archeologisch onderzoek te Schagerbrug op de woningbouwlocatie Hoenderpark is vastgesteld dat onder de laatmiddeleeuwse klei het Romeinse veenpakket en de mariene afzettingen van daarvoor nog aanwezig zijn. Op deze specifieke locatie is geen Romeinse of prehistorische bewoning geconstateerd maar onder de andere nieuwbouwlocaties in Schagerbrug zouden in de diepere ondergrond nog sporen aanwezig kunnen zijn.

Pleisterplaats 't Hof van Holland nabij buitenplaats Jagerslust

²² Reh, Steenberghe en Aten (2005, p. 91-92) spreken van 2 molens, A. Tiel (1991, p. 11-12) houdt het op vijf.

C. Het landelijk gebied

Het landelijk gebied van de gemeente bevat tal van archeologische waarden, maar de ligging daarvan is ten dele nog onbekend. Er kunnen zowel resten aanwezig zijn van bewoning uit de prehistorie of Romeinse tijd als sporen van middeleeuwse en latere activiteiten, waarvan de positie van tevoren niet of moeilijk is in te schatten. Daarnaast is een aantal concrete plekken aan te wijzen die ten dele op de Cultuurhistorische Waardenkaart staan.

Het landelijk gebied van de gemeente Zijpe is te verdelen in drie grote eenheden. Ten eerste de Zijpe- en Hazepolder met uitzondering van het bebouwde gebied (C1), ten tweede de Callantsoger polders (C2) en tenslotte de polder Koegras (C3)

C1: De Zijpe- en Hazepolder met uitzondering van het bebouwde gebied

In de Zijpe is een duidelijk onderscheid te maken tussen de polders aan de oostzijde van de Grote Sloot en de polders aan de westzijde. De oostelijke polders zijn laaggelegen en hier ligt een kleipakket aan de oppervlakte dat in de late middeleeuwen is afgezet op het Romeinse veen dat in de vroege middeleeuwen werd ontgonnen. Ook de polders F, K en L zijn laaggelegen polders, maar deze liggen aan de westzijde van de Grote Sloot (zie kaartmateriaal). De maaiveldhoogte van de lage polders varieert van circa -0.1 NAP tot -1.5 NAP. In de westelijke polders is op de klei nog een mariene zandlaag afgezet, dit gebeurde onder meer tijdens de diverse inundaties van de niet succesvolle bedijkingspogingen. De hoogte van het maaiveld ligt hier op -0.1 NAP tot 0.6 NAP. In het oostelijk deel van de Zijpe heeft vrij veel archeologisch onderzoek plaatsgevonden, in het westelijk deel is dat nog nauwelijks het geval.

Bij de eerste bedijking van de Zijpe in 1552 zijn op verschillende plaatsen sporen van vroegere bewoning gevonden. In de rijmkroniek van Dirck Adriaensz Valcoogh wordt vermeld dat de gravers fundamenten van muren, beenderen en zelfs zilver hebben gevonden van menig honderd jaar oud. Deze voorwerpen lagen onder het zand in goede zwarte aarde, drie tot vier speten diep. Onnodig te vermelden dat de exacte aard en locatie van deze vondsten ons onbekend is. Het is natuurlijk de vraag of de vondsten inderdaad enige honderden jaren oud waren en wat hun aard precies was.

Oostelijke Polders

In de oostelijke polders zijn een aantal specifieke archeologische waarden bekend uit verschillende periodes die in het westelijk deel van de Zijpe (nog) niet bekend zijn.

In polder E zijn sporen gevonden uit het Laat-Neolithicum. Het betreft een jachtkamp dat steeds tijdens een aantal maanden gebruikt werd. Op dezelfde plaats werden ook kuilen gegraven in de Romeinse Tijd en zijn sporen van Vroeg- of Laat-Middeleeuwse activiteit waargenomen. Op een aantal plaatsen in oostelijk deel van de Zijpe, maar vooral in polder E, zijn archeologische waarden uit de Romeinse Tijd bekend. Het betreft hier sporen van bewoning, meestal huisterpen. De sporen bevinden zich globaal tussen de bouwvoor en 1 meter onder het maaiveld. In Polder E is eveneens het voormalige "eiland" Keins(e) gelegen. Door de afwijkende verkaveling is de Keins(e) nog herkenbaar in het huidige landschap. Het eiland had waarschijnlijk rond 1100 een omkading.

In de oorspronkelijke polder K (opgegaan in polder KP) is een terrein van archeologische waarde bekend waar sporen van laat middeleeuwse bewoning zijn aangetroffen. Deze vindplaats bestaat uit een dikke cultuurlaag die rust op het veen en die is gelegen aan de oever van een met zand gevulde kreek. Mogelijk kan deze vindplaats in verband worden gebracht met de naam Kinlosen:

deze naam wordt vermeld in oude geschriften en heeft betrekking op een rivier en een laat middeleeuwse ontginning die ten noorden van Schagen zou zijn gelegen.²³ Eveneens in verband met middeleeuwse sporen in het gebied kan het tracé van de West-Friese Omringdijk worden genoemd. Deze dijk heeft in de loop der eeuwen een aantal wijzigingen ondergaan. Men legde een inlaagdijk aan achter de oudere dijk als de oude dijk door stormen en zeewater was aangetast en niet meer houdbaar leek. De inlaagdijk diende vervolgens als het nieuwe tracé van de dijk. Ook in de huidige gemeente Zijpe heeft een ouder tracé gelopen van de Omringdijk. Globaal liggen oudere tracés van de Omringdijk in het zuiden van de Zijpepolder juist onder de bijzondere uitstulping van de dijk bij kasteel Nuwendoorn, tussen Burgerbrug en Schagerbrug en in de polder E. Deze tracés liggen allen in het plangebied, dicht langs de huidige Omringdijk.²⁴

Eveneens langs de Westfriese Omringdijk zijn mogelijk sporen uit de Nieuwe Tijd te verwachten. In 1799, na de eerste inval van de Engelsen in Nederland, werd door het Nederlands-Franse leger een stelling in de Zijpe ingenomen achter de Ooster-Egalementssloot. Deze werd echter de volgende dag alweer verlaten. Een Engelse opperbevelhebber liet later een Zijper-stelling inrichten in de lijn Oude Sluis – Petten, hoofdzakelijk bestaande uit posten langs de West-Friese Omringdijk. In 1800 werd een deel van deze stelling gebruikt om een verdedigingslinie in de Zijpe te laten bestaan. In 1845 waren de werken van deze stelling in vervallen staat nog aanwezig. Inmiddels zijn de werken verdwenen.²⁵ Niet duidelijk is waar de werken gelegen hebben en welke resten er nog onder de grond aangetroffen kunnen worden.

Westelijke polders

Niet duidelijk is of in de westelijke polders ook vondsten uit het Laat-Neolithicum en de Romeinse Tijd aangetroffen kunnen worden. De oevers van de geulen die in deze periode door het gebied liepen, zullen een aantrekkelijke plaats voor bewoning zijn geweest. Niet bekend is welke invloed de zee heeft gehad na het doorbreken van het Zeegat Zijpe. Enerzijds zijn zand en klei afgezet door het zeewater dat door dit zeegat binnenstroomde, waarmee een beschermende laag over de eerdere bewoningsplaatsen afgezet kan zijn. Anderzijds schuurde het zeewater ook veen, zand en klei weg, waarmee de eerdere bewoningsplaatsen verloren gegaan kunnen zijn. De sedimenten die in de late Middeleeuwen door het Zijper Zeegat zijn afgezet hebben in elk geval in de buurt van De Stolpen een dikte van 2 meter.²⁶

Mogelijk zijn ook vroegmiddeleeuwse sporen in de bodem aanwezig. Het veen dat in het gebied aanwezig was, zal gebruikt zijn voor akkerbouw en veeteelt, waarbij in eerste instantie langs de veenrivieren werd gewoond. In de loop van de 12e en 13e eeuw kwam de zee echter met grotere kracht het gebied binnen, waarbij de bewoners het gebied verlaten zullen hebben. De geulen van het zeegat dienden in de eeuwen hierna als ligplaats voor de vissersbootjes van de kustplaatsen. Voor de gehele polder geldt dat archeologische waarden van vóór de bedijkingen verstoord kunnen zijn door diepploegen. Direct na de droogmaking werd voornamelijk in het westelijk deel van de Zijpe gediepploegd om van onder de zandlagen klei omhoog te brengen. In de 20e eeuw is veel gediepploegd in verband met de bollenteelt.

Inrichting van het polderlandschap

²³ Over de exacte ligging van Kinloson is al veel gediscussieerd, maar dit heeft nog geen definitief antwoord opgeleverd. Door sommigen wordt Kinloson vereenzelvigd met de (Grote of Kleine) Keinse. De Kleine Keinse ligt nu aan de oostzijde van de Westfriese Omringdijk.

²⁴ Danner, 1990, p. 11. De oude tracés zijn opgenomen op de kaart met archeologische verwachtingen (afbeelding 3)

²⁵ Stichting Menno van Coehoorn, p.20

²⁶ Molenaar, (2000) Omleggingen N9 Provincie Noord-Holland, Een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI), p.21

Een periode waarvan meer uitgebreide resten van menselijk handelen terug te vinden zijn in de gehele Zijpe is de periode van de 16e eeuwse bedijking.

De huidige Grote Sloot werd bij de bedijking van de Zijpepolder in 1552 gegraven. Deze sloot bleef bestaan en diende na de laatste bedijking van 1597 als belangrijkste afwateringssloot van de polder. De twee andere afwateringssloten in de lengterichting van de Zijpe, namelijk de huidige Ruigeweg en Belkmerweg, die bij de eerst bedijkingspoging werden gegraven, slibden door de latere inundaties van het gebied dicht met zand. Bij de definitieve bedijking werden hier de genoemde Ruigeweg en de Belkmerweg aangelegd. De lengtewegen zijn in de loop der tijd aanzienlijk verbreed en over de oorspronkelijke profielen, ook van de dwarswegen, is weinig bekend. Deze lijnelementen in het landschap, met name de voormalige watergangen, zijn derhalve niet alleen van historisch-geografisch maar ook van archeologisch belang.

Voor de ontwatering van de polder werd gebruik gemaakt van windmolens, waarvan de meeste inmiddels verdwenen zijn. De tien nog bestaande molens zijn thans rijksmonumenten. Van de verdwenen grote windpoldermolens is de locatie bekend, maar waarschijnlijk hebben in de polders eveneens kleinere molens voor lokale bemaling gestaan. Mogelijk kunnen in de bodem nog sporen van het fundament van de molen of in voorkomende gevallen van het molenaarshuis verwacht worden.

Het bedijkte land van de polders werd in gebruik genomen als agrarisch gebied. Langs de wegen in de Zijpe zijn al vanaf het begin van de definitieve droogmaking boerderijen en buitenplaatsen aangelegd. De grondbezitters in de Zijpe, in het begin voornamelijk Amsterdamse kooplieden maar later ook Alkmaarders en Zijpenaren, verpachtten hun land. De pachters woonden in houten boerderijen op het land waar een stenen kamer aan was gebouwd voor het verblijf van de grondeigenaar. Al spoedig echter is de stolpboerderij in opkomst. Rond het midden van de 17e eeuw worden stolpen gebouwd met inpandige "Heerschapskamers", maar ook worden er riante buitenverblijven gebouwd voorzien van boomgaarden en lusttuinen, uitsluitend bestemd voor de landeigenaar. De meeste bebouwing bevond zich langs de Grote Sloot, maar ook langs de Ruigeweg, Belkmerweg en Bosweg werden buitenverblijven en boerderijen gebouwd. Aan het eind van de 18e eeuw waren er nog 22 buitenverblijven, in de 17e eeuw zijn dat er meer geweest. Op veel locaties waar in de 17e eeuw boerderijen en buitenplaatsen gelegen waren, is recentere bebouwing aanwezig maar in principe kunnen hier sporen van fundamente van hoofd- en bijgebouwen en bij buitenplaatsen sporen van de tuinaanleg verwacht worden. Met name voor het achterhalen van de ontwikkeling van de stolp zijn de sporen van boerderijen van bijzonder belang. In de Zijpe zijn in de 17e eeuw in de omgeving van Oudesluis drie eendenkooien aangelegd (zie kaartmateriaal). Er zijn in Nederland geen eendenkooien uit de 17e eeuw volledig in de oorspronkelijke staat bewaard gebleven.

De Zijpe zou de Zijpe niet zijn zonder zijn dijken. De Westfriese Omringdijk en de Oude Schoorlse Zeedijk, de basis van waaruit de Zijpe is bedijkt, vallen grotendeels buiten de gemeentegrens. De Zijper Zeedijk was een zanddijk die over het strand werd aangelegd; een deel van het traject van deze dijk werd overstoven door duinen. De Slikkerdijk bij Oudesluis is gemaakt van klei. Het meest noordelijke traject van de bedijking van de Zijpe is in zijn definitieve vorm meer zuidelijk gelegen dan in de derde bedijking. Op het eerdere traject kunnen sporen van de dijk in de bodem aanwezig zijn. Archeologisch gezien is nog weinig van de Zijper dijken bekend. Archeologisch onderzoek zou meer licht kunnen werpen op de constructie en ontwikkeling van de dijken.

In de 19e en 20e eeuw hebben een aantal grote infrastructurele werken mogelijk de aanwezige archeologisch waarden in de bodem aangetast. De aanleg van het Noord-Hollands kanaal, de

spoorlijn en het kanaal Stolpen-Schagen doorkruisen nu de Zijpe. Tevens zijn er een aantal voorzieningen voor het toerisme aangelegd, zoals het vakantiedorp Sint Maartenszee.

C2: De polders van Callantsoog

De polders van Callantsoog zijn het restant van het waddeneiland 't Oge. Zodra door opslibbing de kwelderaanwas de juiste hoogte en begroeiing had gekregen, zodat gebruik als weidegrond mogelijk was, werd overgegaan tot de aanleg van een dijk. De dijk diende om zoutwater te weren en om de zoetwaterstand in de weilanden te reguleren. De middeleeuwse bedijkingen zijn in het huidige landschap nog herkenbaar. De bedijking van de Jewelpolder was de laatste landaanwinning voordat het eiland door middel van Schinkeldijken met de Zijpepolder werd verbonden waarmee ook het Uyterland werd bedijkt. In de polder hebben een aantal molens gelegen bij de Noord Schinkeldijk en bij de Zijperdijk. Tevens zijn er 2 eendenkooien aangelegd waarvan er één verdwenen is (zie beeldmateriaal, archeologiegebied ZIJP 61A). Nog geen van de genoemde complexen is ooit archeologisch onderzocht.

Met de opkomst van het toerisme in de 20e eeuw is een groot deel van het grondgebied van de polders gebruikt voor het huisvesten van campings of vakantiehuisjes.

C3: De Polder Koegras

Het deel van de polder Koegras dat in de gemeente Zijpe ligt wordt Polder 't Hoekje genoemd. Het betreft een late bedijking uit het begin van de 19^e eeuw. De polder is aangelegd op een kweldervlakte die eeuwen lang onder invloed van de getijden is geweest, onder andere van het Heersdiep. Toch zijn mogelijk onder de lagen zand die de zee heeft afgezet nog archeologische waarden uit de vroege middeleeuwen of uit de prehistorie aanwezig. Tot nu toe zijn geen archeologische waarden aangetroffen in het Koegras anders dan een stenen bijl uit het Neolithicum (echter niet *in situ*). Archeologisch onderzoek heeft nog niet plaatsgevonden in deze polder.

Na de bedijking van de polder werden op een tiental plaatsen in dit deel van de Koegraspolder kleine windpoldermolens gebouwd voor lokale bemaling. Op de topografische kaart van het eind van de 19^e eeuw zijn een tiental van dergelijke molentjes aangeduid. Deze zijn nu allemaal verdwenen.

D. Het duingebied

Het huidige duingebied, de zogenaamde Jonge Duinen, is in de late middeleeuwen ontstaan en bezit een sterk reliëf met toppen van soms tientallen meters boven de zeespiegel. Deze duinen hebben zich grotendeels gevormd nadat de zeegaten de Zijpe en het Heersdiep zich weer hadden gesloten. De duinen op het voormalige eiland 't Oge zijn ouder. Het is onbekend hoeveel van het oude landschap uit de prehistorie en de vroege middeleeuwse veenontginningen onder de afdekkende zandlagen bewaard is gebleven. Mogelijk heeft de zee niet alleen veel zand gedeponeerd maar ook de eerdere afzettingen zoals het veen geërodeerd.

Het is mogelijk dat hier in de ondergrond belangwekkende archeologische waarden aanwezig zijn. In het duingebied ten noorden van Petten is de ondergrond mogelijk aangetast door de aanleg van het Energiecentrum Nederland (ECN).

Over de zanddijken die de oostelijke grens van het duingebied vormen, de Zijper Zeedijk, de Zuid Schinkeldijk en de Oldebarneveldtsdijk, is archeologisch nog niet veel bekend. Te verwachten is dat zij de nodige informatie verbergen omtrent de constructie ervan.

Een aanzienlijk jongere archeologische periode is de tijd van de Tweede Wereldoorlog, waarvan mogelijk ook resten in het duingebied bij Petten en Callantsoog aanwezig zijn. Hier hebben Stützpunktgruppen gelegen: kustbatterijen bestaande uit bunkers en geschutopstellingen. Ook uit een recente periode dateren twee vuurtorens die eind 19^e/begin 20^e eeuw bij de noordgrens van de gemeente hebben gestaan; de Kleine Kaap en de Grote Kaap.

Dat ook het strand belangrijke archeologische vondsten kan opleveren, blijkt uit de vondst van een vikingsieraad. De ovalen zilveren ring, met daaraan een vijftal kleinere zilveren ringen is een armband en is afkomstig uit het zuiden van Scandinavië. Buiten Zweden en Denemarken zijn deze armbanden zeldzaam. Vermoedelijk dateert dit sieraad van de tweede helft van de 10^e eeuw en kan afkomstig zijn uit een nederzetting langs de voormalige kust die in die tijd veel westelijker lag dan tegenwoordig.

Omstreeks 1960 kwam op het strand bij Groote Keeten een middeleeuws kleidijkje bloot te liggen, evenals een vegetatiemat en kleigrond van de oudst bekende Oger polder "Het Oude Land". In de klei waren wagen- en hoefsporen van runderen herkenbaar.

Tot circa 1 kilometer uit de kust behoort ook de Noordzee nog tot de gemeente Zijpe. Op de bodem daarvan kunnen in principe archeologisch waardevolle oude scheepswrakken aanwezig zijn. Tot op heden zijn bij Callantsoog diverse malen delen van scheepswrakken en inventaris aangetroffen, maar deze zijn waarschijnlijk voor een groot deel afkomstig uit opgespoten zand uit het Schulpengat (in de Noordzee ten noordwesten van Julianadorp).

Vikingsieraad gevonden op het strand bij Callantsoog

5. ARCHEOLOGISCHE GEBIEDSBESCHRIJVINGEN: EEN INSTRUMENT VOOR BELEID

Toelichting

Bijzondere archeologiegebieden, zoals aangeduid op de kaarten, hebben bijzondere archeologische waarden. Bij nieuwe ontwikkelingen is verkennend archeologisch prospectieonderzoek vereist. De gemeente voert hiervoor een beleid gericht op behoud, herstel of vernieuwing van waardevolle elementen en structuren.

Bij het overige grondgebied van de gemeente wordt een regulier archeologiebeleid gevoerd. Dit betekent dat slechts bij bodemverstorende werkzaamheden binnen plannen die een bepaalde maat te boven gaan rekening hoeft te worden gehouden met archeologische waarden. Daarbij wordt een indeling gehanteerd in verschillende categorieën “Archeologisch waardevol gebied”, elk met eigen archeologiecriteria. Beneden de in de archeologiecriteria genoemde omvang hoeft met archeologische waarden geen rekening te worden gehouden. Volledig archeologievrije gebieden zijn binnen de gemeente Zijpe niet vastgesteld. Het is niet uitgesloten dat voortschrijdend inzicht in de toekomst wel tot het instellen van dergelijke gebieden kan leiden.

Het gemeentebestuur geeft door middel van archeologiecriteria aan welk niveau van archeologiebeleid in een bepaald gebied als 'redelijk' kan worden beschouwd.

Uitgangspunt van het beleid is om de archeologische waarden zoveel mogelijk in de bodem te bewaren en pas over te gaan tot opgraven als het plan, ondanks eventuele aanpassingen, tot versterking van die waarden leidt. Daarbij zullen alleen die waarden worden onderzocht en gedocumenteerd die door de uitvoering van de planwerkzaamheden worden bedreigd.

Op een aantal van de hieronder aangeduide terreinen wordt een verbod ingesteld op het zonder vergunning van burgemeester en wethouders meevoeren van een metaaldetector. De mogelijkheid van vergunningverlening wordt toegespitst op het eventueel verrichten van professioneel archeologisch onderzoek en, indien noodzakelijk, het opsporen van explosieven en dergelijke.

Tenslotte is van belang, dat bij restauratiewerkzaamheden van bouwkundige monumenten rekening wordt gehouden met het zonodig documenteren van bouwhistorische waarden. Indien bij deze werkzaamheden de bodem wordt geroerd dient steeds nagegaan te worden of de archeologische sporen hieronder te lijden zullen hebben. Als dat het geval is, zal documenterend archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn.

In die gevallen waarbij volgens de hierna beschreven archeologieregimes rekening dient te worden gehouden met archeologische waarden wordt altijd, eventueel na vooroverleg met een archeologisch deskundige, eerst een archeologisch bureauonderzoek verricht, op basis waarvan eventuele vervolgstappen worden genomen. Afweging van de aanwezige archeologische belangen tegen andersoortige belangen kan immers pas na archeologisch vooronderzoek plaatsvinden.

Het gemeentelijk grondgebied wordt doorkruist door een aantal grote gas- en waterleidingtracés. Dit heeft over een breedte van enkele meters de bodem diepgaand verstoord. De loop, breedte en diepte van deze leidingen zal te zijner tijd op een aparte kaartbijlage worden aangegeven. Indien plannen worden ontwikkeld ter plaatse van deze leidingen, zal in nader overleg worden bekeken in hoeverre toetsing aan archeologische waarden aan de orde is.

Een overzicht van de diverse te ondernemen stappen bij concrete planvorming wordt gegeven in hoofdstuk 6.

Gebiedsbeschrijving nr. 1.

Historische dorpskernen

(ZIJP 28A, 29A, 30A, 31A, 32A, 33A, 34A)

BESCHRIJVING BURGERBRUG, SINT MAARTENBRUG, SCHAGERBRUG EN OUDESLUIS

Deze dorpskernen kwamen vlak na de definitieve droogmaking in 1597 tot ontwikkeling. Oudesluis ontwikkelde zich bij de spuisluis waar overtollig water uit de Zijperboezem op open zee werd geloosd.²⁷ De overige drie dorpskernen ontstonden op kruispunten van de Grotesluis met de oost-west lopende wegen. In Burgerbrug maakt een hofstede deel uit van de historische kern, de oorspronkelijke naam ervan is onbekend. Ook in de historische kern van Sint Maartenbrug is een buitenplaats gelegen: het goed "Steenen Poort". Tevens liggen in Sint Maartenbrug de eerste kerk binnen de bedijking met bijbehorend kerkhof (hiervoor geldt een apart archeologieregime) en het "Gemeenlandsch Huis", nu veelal de Commandeurswoning genoemd. In de historische kern van Schagerbrug waren diverse buitenverblijven gelegen; het voormalige gemeentehuis is gelegen op de locatie van het vroegere buitenverblijf Brugwijk.

BESCHRIJVING PETTEN, CALLANTSOOG EN ABBESTEDE

De dorpen van Petten en Callantsoog zijn beide diverse keren door de zee overspoeld. De huidige kern van Callantsoog is aan het eind van de 16^e eeuw gesticht. De kern Abbestede overleefde de Allerheiligenvloed van 1570 en was in de 16^e en 17^e eeuw groter dan Callantsoog. Petten werd na 1625 opnieuw opgebouwd en in de 18^e eeuw nog een keer verplaatst maar werd in 1944 afgebroken. De zerkenvloer van de kerk is bewaard gebleven. Voor de kerkterreinen van Petten en Callantsoog geldt een ander regime dan voor de rest van de dorpskern.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

Archeologische waarnemingen en opgravingen in andere delen van Noord-Holland hebben aangetoond dat dorpskernen vrijwel overal belangrijke archeologische waarden bevatten, behalve daar waar de bodem in de 20e eeuw is verstoord. Deze waarden leveren informatie over de ruimtelijke ontwikkeling van dorpskernen in het verleden, over het dagelijks leven van de bewoners en hun werkzaamheden en over de ontwikkeling van individuele gebouwen.

De te verwachten archeologische sporen bevinden zich vaak reeds binnen enkele decimeters onder de oppervlakte en bestaan concreet uit fundamente van huizen, ophogingen, afvalkuilen, waterputten, beerputten, slootvullingen, gebruiksvoorwerpen en gereedschappen.

In de bestaande bebouwing van vóór 1945 kunnen nog onbekende bouwhistorische waarden aanwezig zijn.

ARCHEOLOGIEREGIME

In de historische dorpskernen van Zijpe is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de verwachte aanwezigheid van veel belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen op een relatief kleine oppervlakte.

²⁷ De Zijpe heeft geen ringsluis. Door het geringe hoogteverschil van het water binnendijs en buitendijs was het mogelijk het overtollige water in de polder in de sloten (de boezem) op te slaan. Bij laag tij werd de boezem via de sluis bij Oudesluis op zee gelegeerd.

Het archeologieregime wordt gerealiseerd door aanpassing van het bestemmingsplan, waarbij de historische dorpskern als archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie bij wijze van dubbelbestemming wordt aangegeven. Daarnaast worden in het bestemmingsplan en de gemeentelijke bouwverordening beperkingen gesteld aan het aanleggen of uitbreiden van ondergrondse ruimtes.

Tevens komt er een regeling om in het kader van het verstrekken van sloop- en bouwvergunningen te toetsen op archeologische (en eventuele bouwhistorische) waarden en om in eerste instantie slechts te laten slopen tot op het maaiveld. Indien er in een te slopen pand bouwhistorische waarden aanwezig blijken, dienen deze waarden door een bouwhistoricus te worden gedocumenteerd, opdat deze informatie over de ontwikkelingsgeschiedenis van de dorpen niet verloren gaat.

Voor sloop- of bouwlocaties en braakliggende terreinen wordt een metaaldetectorverbod ingesteld.

Gebiedsbeschrijving nr. 2.

Kerkterrein van Petten, Callantsoog en Sint Maartensbrug (ZIJP 1A, 2A, 3A)

BESCHRIJVING

Op het kerkterrein van Petten bevinden zich de resten van een zerkenvloer die gedateerd is vanaf de 16^e eeuw en resten van de kruiskerk uit 1704. De laatste kerk op dit terrein is in 1846-1848 gebouwd en is in 1944 weer afgebroken. Een deel van het terrein is in gebruik als kerkhof.

De kerk van Callantsoog werd in 1581 gebouwd en is de oudste kerk van de gemeente. Bij de bouw werd materiaal gebruikt uit de kerk die in 1570 overspoeld werd. Het oudste (bekende) graf op het bijbehorende kerkhof dateert van 1717.

Na de droogmaking van de Zijpe werd in 1602 in Sint Maartensbrug een kerkhof ingericht, enkele jaren later werd de eerste kerk gebouwd.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

In de ondergrond zijn fundamenten te verwachten van oudere voorlopers van het kerkgebouw(Petten), menselijke resten en sporen van grafrituelen.

ARCHEOLOGIEREGIME

Ter plaatse van de kerkterreinen en kerkhoven is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de aanwezigheid van veel belangwekkende archeologische bodemsporen en begravingen op een relatief klein oppervlakte. Dit regime wordt gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als archeologisch waardevol gebied van de eerste categorie en een daaraan gekoppeld aanlegvergunningstelsel. Hiervan vrijgesteld zijn de reguliere grondroerende werkzaamheden behorend bij de in gebruik zijnde begraafplaats. Voor het terrein wordt tevens een metaaldetectorverbod ingesteld.

Gebiedsbeschrijving nr. 3.

Boerderijen en buitenplaatsen (ZIJP 62A t/m 84A, 85A, 86A, 87A, 88A, 92A)

BESCHRIJVING

Op de kaart van de Zijpe van 1600 komen al tientallen boerderijen voor. Het is mogelijk dat er van die gebouwen nog bouwkundige resten bewaard zijn gebleven en nog fragmentarisch aanwezig zijn in boerderijen en andere gebouwen die van buiten gezien een veel latere datering lijken te hebben. Dergelijke resten kunnen slechts door een bouwhistorische inventarisatie worden opgespoord.²⁸

Ten behoeve van het verblijf van de landeigenaren die voor inspectie hun landerijen bezochten, werd een stenen "camer" aan de houten boerenwoning gebouwd. Al op de kaart van 1600 komen drie van dergelijke behuizingen voor. De benamingen van een aantal woningen herinneren nog aan deze constructie: Spiegelkamer, Nollekamer en Blaauwekamer. De "camer" als periodieke behuizing voor de landeigenaar komt voor tot in de 18^e eeuw, maar al in de eerste helft van de 17^e eeuw worden eveneens heerschapsvertrekken binnen de boerenwoning gebouwd. De ontwikkeling van boerderijen van het langgeveltype met een aangebouwde "camer" naar boerenwoningen met voorhuis leidde uiteindelijk tot de stolpboerderij. Indien er in de stolp vertrekken voor de landeigenaar aanwezig zijn, bevinden die zich in de stolp zelf en niet meer in een aangebouwd voorhuis.

Een gezamenlijke behuizing voor grondeigenaar en pachter wordt een hofstede genoemd. Wanneer de eigenaar beschikte over een vrijstaand herenhuis wordt gesproken van een buitenplaats, hoewel bij het gebruik van de term buitenplaats soms ook een grote hofstede wordt bedoeld. Bij een hofstede of buitenplaats hoorde meestal een "Plantagie" bestaand uit een boomgaard en moestuin omgeven door een singel en niet zelden aangevuld met een lusttuin en/of sterrebos.

De meeste buitenverblijven en boerderijen in de Zijpe lagen langs de Grote Sloot op de betere gronden, maar ook op de egalelementen (de minder vruchtbare gronden in de westelijke polders) en de nollen werden woningen aangelegd. Binnen de terreinen van buitenplaatsen zijn vanuit archeologisch gezichtspunt soms de erven, waar de hoofd- en belangrijkste bijgebouwen lagen, te onderscheiden van de tuinaanleg. De intensiteit van de archeologische sporen is op de erven het grootst. In een aantal gevallen is (een deel van) de parkaanleg in het landschap behouden gebleven.

De buitenplaatsen in de Zijpe hebben niet de bekendheid van die in de Beemster alhoewel er in de 17^e eeuw tientallen geweest zijn (circa 70). Veel buitenplaatsen zijn in de loop der tijd vervangen door boerderijen. Aan het eind van de 18^e eeuw waren nog 22 buitenplaatsen als zodanig in gebruik (voor locatie: zie kaartmateriaal): Zeenimf, Steenen Poort, Sluijswijk, Croon en Bergh, Vreedenhof, Regt door Zee, Zeewijk, Welgelegen, Brandtwijk, Overschagen, Werk en Rust, Vergelegen, Ananas, Vreede en Rust, Zandwijk, De Hofstede, Zomervreugd, D'Vrijheijt, Buitenlust, Jagerslust, Wildrijk (eind 18^e eeuw zonder behuizing maar nog in gebruik als wildbaan) en een "aanleg tot vermaak" (ook zonder behuizing, in gebruik als lusttuin).

²⁸ In het kader van de inventarisatie van het bodemarchief is het ondoenlijk om aan de archeologische resten van de vele individuele boerderijplaatsen aandacht te besteden. Wellicht kan in een later stadium een archeologische boerderij-inventarisatie worden verricht in samenhang met een bouwhistorische boerderij-inventarisatie.

Huize van Strijen, een voormalige buitenplaats werd in de 18^e eeuw als weeshuis in gebruik genomen. 't Huijs te Vroech op betreft een zeer vroege buitenplaats, die vrijwel direct na de definitieve droogmaking op deze locatie werd aangelegd.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten van buitenplaatsen en boerderijen bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit fundamente van hoofd- en bijgebouwen, gebruiksvoorwerpen (zowel bij buitenplaatsen als boerderijen), voormalige vijvers, grachten en waterlopen en sporen van tuinaanleg (bij buitenplaatsen). Zij leveren met name informatie over de ruimtelijke, bouwkundige en tuinarchitectonische ontwikkeling van de buitenplaatsen en de stolpboerderij en het dagelijks leven van bewoners en personeel.

Vanwege de aanwezigheid van belangwekkende sporen die voor de toekomst behouden moeten blijven hebben deze plekken een grote archeologische waarde.

Van deze boerderijen en buitenplaatsen zijn naast de voor archeologie relevante terreinen mogelijk ook nog bovengronds bewaard gebleven historische bouwdelen aanwezig, hoewel veel boerderijen en buitenplaatsen in de loop der tijd ingrijpend zijn verbouwd of herbouwd.

Op een aantal locaties van voormalige buitenplaatsen zijn bouwkundige rijks- of provinciale monumenten aanwezig, het betreft hier niet de oorspronkelijke bebouwing maar latere woningen uit de 19^e eeuw. Het complex "Huize van Strijen" dat in de 18^e eeuw als weeshuis in gebruik is genomen, is als rijksmonument beschermd met uitzondering van de nieuwbouw aan de achterkant. Tevens is er een aantal stolpen aangewezen als rijks- of provinciaal monument.

ARCHEOLOGIEREGIME

Op de terreinen van (voormalige) buitenplaatsen en boerderijen is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen op een relatief kleine oppervlakte. Voor de terreinen waarvan de bebouwing als rijks- of provinciaal monument staat geregistreerd wordt bij vergunningverlening in het kader van verbouwing of restauratie rekening gehouden met de aanwezig archeologische en bouwhistorische waarden.

In dit regime wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten terreinen.

1) Ten eerste:

- a) de terreinen van de buitenplaatsen die aan het eind van de 18^e eeuw nog in gebruik waren, Huize van Strijen, 't Huijs te Vroech op en
- b) de bewoning langs de Grote Sloot en
- c) de locaties waar bewoning bekend is langs de overige wegen in de Zijpe (de Stolpen en 't Zand). Ook voor de bewoningskern Groote Keeten geldt dit regime.

Voor deze gebieden zal in het bestemmingsplan de dubbelbestemming als archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie worden toegevoegd en een aanlegvergunningstelsel van kracht worden.

2) Ten tweede: de overige bewoning langs de oorspronkelijke wegen in de Zijpe.

De bebouwing is hier veel minder intensief dan langs de Grote Sloot en de positie van de woningen kan door de tijd veranderd zijn. Het regime geldt voor de huidige bebouwde percelen en zal gerealiseerd worden door middel van de dubbelbestemming als archeologisch waardevol gebied van de derde categorie en daaraan gekoppeld een aanlegvergunningstelsel.

Gebiedsbeschrijving nr. 4.

Bekende archeologische elementen ten oosten van de Grote Sloot aan de voet van de dijk en in polder E/KP

(ZIJP 4A t/m 19A, 90A, 91A)

BESCHRIJVING

Langs de Westfriese Omringdijk en in de polder E zijn diverse terreinen bekend waar zich archeologische waarden bevinden uit de tijd van vóór de bedijkingen. Het betreft voornamelijk huisterpen uit de Romeinse Tijd, maar ook sporen van middeleeuwse bewoning en mogelijke restanten van de Westfriese Omringdijk. Op het terrein met de naam "Wartjes", gelegen op een soort uitstulping van de dijk, wordt vroegere bewoning vermoed, al heeft proefsleuvenonderzoek dit nog niet kunnen aantonen.

In de polder KP, direct ten westen van de Grote Sloot is eveneens een terrein gelegen waar sporen van Laatmiddeleeuwse bewoning zijn aangetroffen. Deze nederzetting kan mogelijk in verband worden gebracht met de naam Kinlonson.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten van deze elementen bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit sporen en gebruiksvoorwerpen van de Romeinse Tijd en de middeleeuwen. Zij leveren met name informatie over de bewoning van het gebied in die perioden.

ARCHEOLOGIEREGIME

Op de locaties waar archeologische waarden zijn aangetoond van vóór de bedijking is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen.

Het regime wordt gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als archeologisch waardevol gebied van de eerste categorie.

Het archeologieregime van de eerst categorie/A houdt in dat bij alle plannen met grondroerende werkzaamheden dieper dan 25 centimeter rekening gehouden moet worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Dit regime is van toepassing op de betreffende percelen waarvan het grasland nog niet is gescheurd.

Het archeologieregime van de eerste categorie/B houdt in dat bij alle plannen met grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 centimeter rekening gehouden moet worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Dit regime is van toepassing op de percelen het grasland reeds is gescheurd

Gebiedsbeschrijving nr. 5.

Dijken

(ZIJP 20A, 21A, 22A, 23A, 24A, 25A, 26A, 27A)

Beschrijving

De Slikkerdijk en de Zijperzeedijk, evenals de Schinkeldijken die de verbinding vormen tussen 't Oge en de Zijpe, dateren uit de tweede helft van de 16e eeuw. De nog zichtbare dijken op het voormalig eiland 't Oge dateren van de 15^e en de eerste helft van de 16^e eeuw. De dijken van de Hazepolder bij Petten werden eveneens in de 16e eeuw aangelegd en staan in nauw verband met de bedijking van de Zijpe.

De polder De Kolck bij Oudesluis werd aangelegd als waterberging en was daarom als enige polder binnen de Zijpe voorzien van een eigen dijk.

De ligging van het noordelijk tracé van de Zijperzeedijk is bij de definitieve bedijking anders aangelegd dan bij de derde bedijkingspoging. In het landschap is de eerdere dijk niet zichtbaar maar mogelijk zijn in de ondergrond van de Uitlandsche polder en Het Koegrass nog sporen aanwezig.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

De dijken bestaan uit archeologisch relevante aardlichamen, die in de loop der tijd zijn verzwaaard en opgehoogd en waarin (delen van) sluizen en afwateringen aanwezig kunnen zijn. Zij kunnen informatie leveren over bouw, constructie en ontwikkeling van waterkeringstechnologie uit vroege perioden.

ARCHEOLOGIEREGIME

Voor de genoemde dijken is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de vermoedelijke aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen. Dit regime wordt gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als archeologisch waardevol gebied van de eerste categorie en een daaraan gekoppeld aanlegvergunningstelsel.

Uiteraard vindt in voorkomende gevallen indien noodzakelijk overleg plaats met de waterkerende instantie.

Gebiedsbeschrijving nr. 6.

Ruigeweg en Belkmerweg (ZIJP 1W, 2W)

BESCHRIJVING

Bij de aanleg van deze lengtewegen door de Zijpe maakte men gebruik van de tochten van de voorgaande bedijking die door de langdurige inundatie waren dichtgeslibd met zand. De oorspronkelijke breedte van deze wegen inclusief beplanting zou 8.55 m hebben bedragen. Langs de wegen hebben scheisloten en klimmen of wallen gelegen.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

De wegen en voormalige tochten zijn archeologisch relevant vanwege de informatie die zij kunnen leveren over hun structuur en opbouw.

ARCHEOLOGIEREGIME

Voor een bijzonder archeologieregime zijn op dit moment te weinig redenen aanwezig. Wel wordt er naar gestreefd om bij daarvoor in aanmerking komende grondroerende werkzaamheden enige vorm van archeologisch onderzoek te laten plaatsvinden om de waarde nader vast te stellen.

Gebiedsbeschrijving nr. 7.

Poldermolens

(ZIJP 35A t/m 56A, 57A, 58A)

BESCHRIJVING

Enkele specifieke locaties in de gemeente waar zich archeologische waarden uit middeleeuwen en Nieuwe Tijd bevinden, zijn de terreinen van de (voormalige) poldermolens in de Zijpe. De houten bovenkruisers waren achtkantig van vorm en uitgerust met een scheprad.

De definitieve bedijking van de Zijpe kende 21 zelfstandige bemalingen waarvan 14 molens zowel uit- als inmalers waren. Deze bijzondere dubbelfunctie was alleen noodzakelijk bij de molens in de hoger gelegen afdelingen waar de gebieden lagen die in de zomer door onvoldoende water zouden uitdrogen. De voorzieningen die noodzakelijk waren voor het uitvoeren van deze dubbelfunctie, waren rond de molen aangebracht in de vorm van watergangen die met behulp van schuiven konden worden afgesloten. In een aantal gevallen werd (vermoedelijk pas in de 19e eeuw) een molenaarshuisje gebouwd.

Tijdens eerdere bedijkingspogingen werden vanaf 1561 in de lage polders molens aangelegd op plaatsen waar ook bij de definitieve bedijking een molen werd gebouwd. Dit geldt in ieder geval voor de molens F en G, mogelijk ook voor B en L. De molens A, C en E hebben oorspronkelijk eerst aan de Grote Sloot gestaan en zijn later meer achter in de polder geplaatst.

Vanaf de 20e eeuw werd een aantal molens gemoderniseerd of vervangen door een gemaal.²⁹ Ook door samenvoeging van polderafdelingen raakten er molens buiten gebruik. De Zijpe heeft thans nog negen poldermolens (rijksmonumenten). Voor de vele kleinere molens die in de polders hebben gelegen voor lokale bemaling wordt geen apart regime ingesteld.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

Op deze plekken zijn in de bodem aangetoonde of te verwachten belangwekkende archeologische waarden aanwezig uit de Nieuwe Tijd, bestaande uit fundamenteën, gebruiksvoorwerpen, afvalkuilen, waterputten en waterlopen.

ARCHEOLOGIEREGIME

Op de terreinen van voormalige windmolens is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de vermoedelijke aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen op een relatief kleine oppervlakte. In dit regime van de tweede categorie wordt onderscheid gemaakt tussen bebouwde en onbebouwde molenplaatsen.

- Voor onbebouwde terreinen ter plaatse van molenplaatsen wordt een aanlegvergunningenstelsel van kracht. Het betreft de poldermolens, A, B, C, E, H, I, K, ZM, NS, O, Q en R. De voormalige molenplaats in de Boskerpolder van Callantsoog en de molenplaatsen van De Kolck bij Oudesluis vallen eveneens onder dit regime.
- Voor de nog bestaande molens D, F, NG, LQ, NM, ON, OT, P en PV wordt in het bestemmingsplan de archeologische waarde als dubbelbestemming toegevoegd. Bij het verlenen van een monumentenvergunning in het kader van verbouwing of restauratie dient rekening gehouden te worden met de aanwezig archeologische en bouwhistorische waarden.

²⁹ Het gemaal van de polder is inmiddels vervangen voor nieuwbouw. Hierbij heeft geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Molen De F, Grote Sloot 33

Gebiedsbeschrijving nr. 8.

Overige molens: houtzaagmolen De Nijverheid en korenmolen De Hoop (ZIJP 59A, 60A)

Beschrijving

In de 19^e eeuw werd bij 't Zand een houtzaagmolen gebouwd. Oorspronkelijk werd deze aangedreven door wind, later werd de molen omgebouwd tot stoomhoutzagerij.

Korenmolen De Hoop is eveneens gelokaliseerd in 't Zand, de molen dateert van ca. 1860.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten van de molen dan wel het zagerijcomplex bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit funderingssporen van gebouwtjes, gereedschappen en gebruiksvoorwerpen.

ARCHEOLOGIEREGIME

Op het terrein van de molens is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de vermoedelijke aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen op een relatief kleine oppervlakte. Dit archeologieregime van de tweede categorie wordt gerealiseerd door voor de betreffende terreinen in het bestemmingsplan een aanlegvergunningenstelsel op te nemen.

Eendenkooi bij Oudesluis

Gebiedsbeschrijving nr. 9.

Eendenkooi (ZIJP 61A)

Beschrijving

In de Zijpe zijn in de 17^e eeuw een vijftal eendenkooien aangelegd. Op de kaart van 1665 zijn vijf eendenkooien ingetekend. De grootste kooi was die aan de Ruigeweg in de polder P; deze kooi had vijf vangpijpen in plaats van de gebruikelijke vier. In het huidige landschap zijn nog vier eendenkooien aanwezig. Het archeologieregime zal alleen van toepassing zijn op de verdwenen eendenkooi aan de Noordschinkeldijk bij Callantsoog. De overige eendenkooien zijn reeds door middel van een aanlegvergunningstelsel beschermd tegen diverse bodemverstorende activiteiten. Bovendien is de verwachting dat op deze locaties geen grote ruimtelijke ontwikkelingen zullen plaatsvinden.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

Er zijn in Nederland geen eendenkooien uit de 17^e eeuw volledig in de oorspronkelijke staat bewaard gebleven. Daarom is archeologisch onderzoek noodzakelijk om bepaalde detailsaspecten over de ontwikkeling van eendenkooien te achterhalen. In de bodem kunnen zich, met name waar deze nog niet zo sterk verstoord is, archeologisch relevante resten van de eendenkooien bevinden. Deze zullen voornamelijk bestaan uit funderingssporen van houten gebouwtjes, gereedschappen, gebruiksvoorwerpen, de (voormalige) kooiplas en vangpijpen met vangconstructie. Zij leveren met name informatie over aanleg, constructie en vangmethoden van eendenkooien uit een vroege periode van hun ontwikkeling.

ARCHEOLOGIEREGIME

Op de terrein van de voormalige eendenkooi is een bijzonder archeologieregime van kracht vanwege de vermoedelijke aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen op een relatief kleine oppervlakte. Dit archeologieregime van de tweede categorie wordt gerealiseerd door voor de betreffende terreinen in het bestemmingsplan een aanlegvergunningstelsel op te nemen.

Gebiedsbeschrijving nr. 10.

Polder E en omgeving (ZIJP 89A)

BESCHRIJVING

Dit betreft het deel van de polder E en polder KP, ten oosten van de spoorlijn. In dit gebied zijn sporen uit de perioden van vóór de bedijking te verwachten, van het Late Neolithicum tot de Middeleeuwen. Voor de reeds aangetoonde archeologische waarden in dit gebied geldt een ander archeologieregime (zie onder 5.4 Archeologische elementen ten oosten van de Grote Sloot).

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

Op diverse plekken zijn belangwekkende archeologische waarden aanwezig, maar de ligging daarvan is vaak nog onbekend. Er kunnen zowel resten aanwezig zijn van nederzettingen en ontginningen uit de prehistorie, Romeinse Tijd of de (vroeg) middeleeuwen, waarvan de positie van tevoren niet of moeilijk is in te schatten.

ARCHEOLOGIEREGIME

Overeenkomstig het Cultuurhistorisch Kader II-A gebied: voor dit deel van het grondgebied van de gemeente Zijpe met hoge verwachtingswaarde is een bijzonder archeologieregime van kracht. De bedoeling hiervan is om bij middelgrote en grote plannen met de mogelijke aanwezigheid van archeologisch erfgoed rekening te houden. Daarom dient hier bij planontwikkeling boven een zekere omvang prospectief en zonodig waardestellend onderzoek plaats te vinden, zodat een gedegen besluit kan worden genomen. Het archeologieregime van de tweede categorie/A houdt in dat bij alle plannen van 50m² en groter met grondroerende werkzaamheden dieper dan 25 centimeter rekening gehouden moet worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Dit regime is van toepassing op de betreffende percelen waarvan het grasland nog niet is gescheurd.

Het archeologieregime van de tweede categorie/B houdt in dat bij alle plannen van 50m² en groter met grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 centimeter rekening gehouden moet worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Dit regime is van toepassing op de percelen in Polder E waarvan het grasland reeds is gescheurd

Gebiedsbeschrijving nr. 11.

Overig grondgebied en waterbodems in de gemeente met hoge verwachtingswaarde (ZIJP 93A, 94A)

BESCHRIJVING

Dit betreft de overige laaggelegen polders van de gemeente Zijpe, namelijk de polders Q, L, F, A, B, C, D en een deel van polder E (ten westen van de spoorlijn). In dit gebied zijn sporen uit de perioden van vóór de bedijking te verwachten, van het Late Neolithicum tot de Middeleeuwen. In de polders van het voormalig eiland 't Oge zijn sporen te verwachten van Laatmiddeleeuwse bewoning en agrarische activiteiten.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

Dit deel van de gemeente kan archeologische waarden bevatten, maar de ligging daarvan is nog onbekend. Er kunnen zowel resten aanwezig zijn van nederzettingen en ontginningen uit de prehistorie, Romeinse Tijd of de (vroeg) middeleeuwen, waarvan de positie van tevoren niet of moeilijk is in te schatten. Voor de reeds aangetoonde archeologische waarden in dit gebied gelden andere archeologieregimes (zie onder gebiedsbeschrijvingen 1, 4 en 5).

ARCHEOLOGIEREGIME

Voor deze polders wordt een bijzonder archeologieregime gevoerd vanwege de vermoedelijke aanwezigheid van belangwekkende archeologische bodemsporen en voorwerpen. Bij het regime van de derde categorie dient hier bij planontwikkeling boven een zekere omvang prospectief en zonodig waardestellend onderzoek plaats te vinden, zodat een gedegen besluit kan worden genomen.

Dit regime wordt gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als zone t.b.v. archeologische waarden met een daaraan gekoppeld aanlegvergunningstelsel.

Voor het bebouwd gebied geldt bovendien een bouwverbod met vrijstellingsbevoegdheid voor nieuwe ontwikkelingen die een bepaalde maat te boven gaan.

In de gebieden die in de vigerende bestemmingsplannen Landelijk Gebied (1989) en Buitengebied (1989) worden aangeduid als agrarisch productiegebied met landschappelijke en natuurlijke waarde, natuurgebied, duingebied of gebied van cultuurhistorische waarde geldt reeds een aanlegvergunningstelsel, de archeologiecriteria zijn hierop aangepast.

Gebiedsbeschrijving nr. 12.

Overig grondgebied en waterbodems in de gemeente zonder hoge verwachtingswaarde (ZIJP 95A, 96A, 97A, 98A, 99A)

BESCHRIJVING

Dit betreft al het overig grondgebied van de gemeente Zijpe, inclusief de waterbodems en de zee, voor zover zij niet reeds tot voorgaande gebieden zijn gerekend. Een groot gedeelte hiervan ligt in landelijk gebied, verder maken ook de duinen hiervan deel uit.

Binnen het overig grondgebied vallen een aantal zones te onderscheiden:

1. Het Koegras. Sporen van bewoning en ontginning van de periode voor de Late Middeleeuwen zijn, voor zover niet geërodeerd door de zee, in de diepe ondergrond te verwachten.
2. Het Duingebied. Uit de 20e eeuw zijn resten van de Atlantikwall relevant, die zich in de bovenste lagen bevinden. Sporen van bewoning en ontginning van de periode voor de Late Middeleeuwen zijn, voor zover niet geërodeerd door het Zijper zeegat, in de diepe ondergrond te verwachten.
3. De hooggelegen polders ten westen van het Noord-Hollands Kanaal. Onder een dikke laag Laatmiddeleeuwse sedimentatie zijn in de diepe ondergrond sporen van bewoning en ontginning uit vroegere perioden te verwachten, voor zover ze niet zijn geërodeerd door het Zijper zeegat.
4. De polders gelegen tussen het Noord-Hollands Kanaal en de Grote Sloot, ook hier zijn bewoningssporen uit diverse periode te verwachten maar ook hier kan erosie de archeologische resten hebben aangetast of verwoest.
5. De Uitlandsche polder. Sporen van bewoning en ontginning van de periode voor de Late Middeleeuwen zijn, voor zover niet geërodeerd door de zee, in de diepe ondergrond te verwachten.

WAARDEBEPALING, ONTWIKKELING EN BELEID

Het overig grondgebied van de gemeente, buiten de voorafgaande archeologiegebieden, kan archeologische waarden bevatten, maar de ligging daarvan is nog onbekend. Er kunnen hier en daar zowel resten aanwezig zijn van prehistorische als van middeleeuwse of latere bewoning, waarvan de positie van tevoren niet of moeilijk is in te schatten.

De gemeente neemt zich voor door middel van inventariserend onderzoek de polders ten westen van het Noord-Hollands Kanaal en de polder tussen het Noord-Hollands Kanaal en de Grote Sloot een beter beeld te vormen van de archeologische verwachting in het bollengebied. Op basis van de bevindingen kunnen eventueel archeologievrije gebieden worden aangewezen.

ARCHEOLOGIEREGIME

Voor het overig grondgebied van de gemeente Zijpe wordt een regulier archeologiebeleid gevoerd. De bedoeling hiervan is om slechts bij grotere plannen met de mogelijke aanwezigheid van archeologisch erfgoed rekening te houden. Daarom dient hier bij planontwikkeling boven een zekere omvang prospectief en zonodig waardestellend onderzoek plaats te vinden, zodat een gedegen besluit kan worden genomen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen het archeologieregime van de vierde en van de vijfde categorie. Het onderscheidende criterium hierbij is de planomvang: voor de vierde categorie is een omvang van 2500m² van toepassing, voor de vijfde categorie is dat 10.000 m².

Beide regimes worden gerealiseerd door middel van een dubbelbestemming als zone t.b.v. archeologische waarden met een daaraan gekoppeld aanlegvergunningstelsel. Voor het bebouwd gebied geldt bovendien een bouwverbod met vrijstellingsbevoegdheid voor nieuwe ontwikkelingen die een bepaalde maat te boven gaan.

In de gebieden die in de vigerende bestemmingsplannen Landelijk Gebied (1989) en Buitengebied (1989) worden aangeduid als agrarisch productiegebied met landschappelijke en natuurlijke waarde, natuurgebied, duingebied of gebied van cultuurhistorische waarde geldt reeds een aanlegvergunningstelsel, de archeologiecriteriën zijn hierop aangepast.

Samenvattend overzicht van archeologieregimes en archeologiecriteria

De archeologieregimes zijn:

Archeologisch Rijksmonument
Provinciaal Monument
Gemeentelijk Monument
Archeologisch waardevol gebied:

- eerste categorie
- tweede categorie
- derde categorie
- vierde categorie
- vijfde categorie

De bijbehorende archeologiecriteria zijn:

ministeriële monumentenvergunning
provinciale monumentenvergunning
gemeentelijke monumentenvergunning

meer dan 0 m² (en 25 of 40 cm)
meer dan 50 m² en 35 cm diepte (of 25/40 cm)
meer dan 500 m² en 40 cm diepte
meer dan 2500 m² en 50 cm diepte
meer dan 10000 m² en 50 cm diepte

Daarnaast geldt op een aantal terreinen een metaaldetectorverbod.

Twee terreinen worden aangeduid als aandachtsgebied, hier gelden niet de planomvang en diepte van de werkzaamheden als archeologiecriteria maar is de aard van de werkzaamheden bepalend.

Aandachtsgebied

ZIJP 1W Ruigeweg
ZIJP 2W Belkmerweg

Er zijn nog geen archeologische rijks-, provinciale of gemeentelijke monumenten aangewezen in de gemeente Zijpe.

Archeologisch waardevol gebied van de eerste categorie alle bodemroering (en 25 of 40 cm diepte)

ZIJP 1A kerkterrein Petten
ZIJP 2A kerkterrein Callantsoog
ZIJP 3A kerkterrein en kerkhof Sint Maartensbrug
ZIJP 4A huisterp uit de Romeinse Tijd (10728)
ZIJP 5A huisterp uit de Romeinse Tijd (1728)
ZIJP 6A huisterp uit de Romeinse Tijd (1729)
ZIJP 7A huisterp uit de Romeinse Tijd (1730)
ZIJP 8A huisterp uit de Romeinse Tijd (10560)
ZIJP 9A huisterp uit de Romeinse Tijd (10726)
ZIJP 10A huisterp uit de Romeinse Tijd (10727)
ZIJP 11A huisterp uit de Romeinse Tijd (1731)
ZIJP 12A bewoning uit de Romeinse Tijd (10729)
ZIJP 13A bewoning uit de Late Middeleeuwen, Groot Keinse (1743)
ZIJP 14A bewoning uit de Vroege Middeleeuwen (10752)
ZIJP 15A bewoning uit de Romeinse Tijd (10754)
ZIJP 16A bewoning uit de Romeinse Tijd (10750)
ZIJP 17A bewoning uit de Romeinse Tijd (10751)
ZIJP 18A bewoning uit de Romeinse Tijd (10753)
ZIJP 19A bewoning uit de Late Middeleeuwen, Kinlonson (1766)
ZIJP 20A Slikkerdijk

ZIJP 21A	Zijperzeedijk
ZIJP 22A	Schinkeldijk-noord
ZIJP 23A	Schinkeldijk-zuid
ZIJP 24A	Dijken van 't Oge
ZIJP 25A	Dijken van De Kolck
ZIJP 26A	Oldenbarneveldstdijk
ZIJP 27A	dijken van de Hazepolder
ZIJP 90A	restanten Omringdijk
ZIJP 91A	De Wartjes

**Archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie
plan groter dan 50 m² en dieper dan 35 cm**

ZIJP 28A	dorpskern Burgerbrug
ZIJP 29A	dorpskern Sint Maartensbrug
ZIJP 30A	dorpskern Schagerbrug
ZIJP 31A	dorpskern Oudesluis
ZIJP 32A	dorpskern Petten
ZIJP 33A	dorpskern Callantsoog
ZIJP 34A	dorpskern Abbestede
ZIJP 35A	poldermolen A (aan de weg naar Eenigenburg)
ZIJP 36A	poldermolen B (ter plaatse van gemaal tussen Brurgerbrug en Sint Maartensbrug)
ZIJP 37A	poldermolen C (aan kruising van sloten ten zuidoosten van Huize van Strijen)
ZIJP 38A	poldermolen E (aan T-splitsing Kommanssloot)
ZIJP 39A	poldermolen H (tegenover Huize van Strijen, aan overzijde Grote Sloot)
ZIJP 40A	poldermolen I (tegenover molen D, aan overzijde Grote Sloot)
ZIJP 41A	poldermolen K (nabij huidig gemaal langs spoorlijn)
ZIJP 42A	poldermolen ZM (nabij kruising Burgerweg en Noord-Hollandsch Kanaal)
ZIJP 43A	poldermolen NS (ter plaatse van gemaal tussen Belkmerweg en Noord-Hollandsch Kanaal bij De Stolpen)
ZIJP 44A	poldermolen O (tegnover molen OT, aan overzijde Oosteregalementsloot)
ZIJP 45A	poldermolen Q (bij noordwesthoek Abtskolk)
ZIJP 46A	poldermolen R (bij kruising Midelegalementsloot en Burgerweg)
ZIJP 47A	poldermolen D* (Grote Sloot 414)
ZIJP 48A	poldermolen F* (Grote Sloot 33)
ZIJP 49A	poldermolen NG* (Grote Sloot 153)
ZIJP 50A	poldermolen ZG* (Grote Sloot 103)
ZIJP 51A	poldermolen LQ* (Molenweg 2)
ZIJP 52A	poldermolen NM* (Parallelweg 11)
ZIJP 53A	poldermolen ON* (Ruigeweg 101)
ZIJP 54A	poldermolen OT* (Korte Belkmerweg 10)
ZIJP 55A	poldermolen P* (Korte Ruigeweg 37)
ZIJP 56A	poldermolen PV* (Korte Belkmerweg 36)
ZIJP 57A	molenplaats in de Boskerpolder
ZIJP 58A	molens van de Kolck

ZIJP 59A	korenmolen De Hoop (Molenpad 10, 't Zand)
ZIJP 60A	houtzaagmolen De Nijverheid ('t Zand, langs Westeregalementssloot)
ZIJP 61A	eendenkooi bij de Schinkeldijk
ZIJP 62A	Buitenplaats Zeenimf (Grote Sloot 130)
ZIJP 63A	Buitenplaats Steenen Poort (St. Maartensweg 85)
ZIJP 64A	Buitenplaats Sluijswijk (Grote Sloot 498)
ZIJP 65A	Buitenplaats Croon en Bergh (Grote Sloot 91)
ZIJP 66A	Buitenplaats Vreedenhof (Grote Sloot 143)
ZIJP 67A	Buitenplaats Regt door Zee (Grote Sloot 157-159)
ZIJP 68A	Buitenplaats Zeewijk (ten zuiden van Grote Sloot 161)
ZIJP 69A	Buitenplaats Welgelegen (ten noorden van Grote Sloot 161)
ZIJP 70A	Buitenplaats Brandtwijk (Grote Sloot 237-239)
ZIJP 71A	Buitenplaats Overschagen (Grote Sloot 317)
ZIJP 72A	Buitenplaats Werk en rust (Grote Sloot 379)
ZIJP 73A	Buitenplaats Vergelegen (Grote Sloot 401)
ZIJP 74A	Buitenplaats Ananas (Ruigeweg 103)
ZIJP 75A	Buitenplaats Vrede en Rust (Ruigeweg 127)
ZIJP 76A	Buitenplaats Zandwijk (Korte Ruigeweg 25)
ZIJP 77A	Buitenplaats De Hofstede (nabij Korte Ruigeweg 49)
ZIJP 78A	Buitenplaats Zomervreugd (Korte Ruigeweg 53)
ZIJP 79A	Buitenplaats D'Vrijheijt (Korte Belkmerweg)
ZIJP 80A	Buitenplaats Buitenlust (Keinsmerweg 86)
ZIJP 81A	Buitenplaats Jagerslust (noordwesthoek Korte Bosweg/Keinsmerweg)
ZIJP 82 A	Buitenplaats 't Huijs te Vroech op (Grote Sloot 25)
ZIJP 83A	Weeshuis van Strijen
ZIJP 84A	Lusttuin Wildrijck
ZIJP 85A	Bewoningskern Groote Keeten
ZIJP 86A	Bewoningskern 't Zand
ZIJP 87A	Bewoningskern De Stolpen
ZIJP 88A	Bewoningslint langs Grote Sloot

**Archeologisch waardevol gebied van de tweede categorie A/B
plan groter dan 50 m² en dieper dan 25/40 cm**

ZIJP 89A	polder E en polder KP ten oosten van de spoorlijn
----------	---

**Archeologisch waardevol gebied van de derde categorie
plan groter dan 500 m² en dieper dan 50 cm (met uitzondering van die zones waar reeds via
het bestemmingsplan een aanlegvergunning vereist is, daar geldt 40 cm; voor
ongescheurde percelen in IIA gebied langs de Westfriese Omringdijk geldt 25 cm)**

ZIJP 92A	Bewoningslint langs wegen in de Zijpe
ZIJP 93A	Laaggelegen polders: Q, L, F, A, B, C, D en E ten westen van de spoorlijn
ZIJP 94A	Callantsoger polders m.u.v. Uitlandsche polder

**Archeologisch waardevol gebied van de vierde categorie
plan groter dan 2500 m² en dieper dan 50 cm
(met uitzondering van die zones waar reeds via het bestemmingsplan een aanlegvergunning
vereist is, daar geldt 40 cm)**

ZIJP 95A	Duingebied
ZIJP 96A	Polders tussen Noord-Hollands Kanaal en Grote Sloot
ZIJP 97A	Uitlandsche polder

**Archeologisch waardevol gebied van de vijfde categorie
plan groter dan 10.000 m² en dieper dan 50 cm
(met uitzondering van die zones waar reeds via het bestemmingsplan een aanlegvergunning
vereist is, daar geldt 40 cm)**

ZIJP 98A	't Koegras
ZIJP 99A	Polders ten westen van het Noord-Hollands Kanaal

Terreinen waarvoor een metaaldetectorverbod geldt:

ZIJP 1A kerkterrein Petten

ZIJP 2A kerkterrein Callantsoog

ZIJP 3A kerkterrein en kerkhof Sint Maartensbrug

Sloop- of bouwlocaties en braakliggende terreinen binnen:

- ZIJP 28A dorpskern Burgerbrug
- ZIJP 29A dorpskern Sint Maartensbrug
- ZIJP 30A dorpskern Schagerbrug
- ZIJP 31A dorpskern Oudesluis
- ZIJP 32A dorpskern Petten
- ZIJP 33A dorpskern Callantsoog
- ZIJP 34A dorpskern Abbestede

6. OVERZICHT VAN DE PROCEDURE VOOR DE INBRENG VAN ARCHEOLOGIE IN PLANVORMING EN RUIMTELIJKE ORDENING

Doordat de Cultuurhistorische Waardenkaart incompleet is en ongeschikt als beleidskaart dient er in feite bij elk plan rekening te worden gehouden met de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Om nu te voorkomen dat ook bij (te) kleine plannen een archeologisch vooronderzoek moet worden verricht, is een filter opgebouwd met behulp van het toepassen van archeologiecriteria, die afhankelijk zijn van het archeologieregime dat binnen het betreffende gebied of perceel geldt. Op deze wijze ontstaat een evenwicht tussen de omvang van het plan en het daarbinnen aanwezige archeologische belang.

Bij wijziging van bestemmingsplannen kunnen de regimes op basis van nader onderzoek zonodig worden bijgesteld.

a. Historische dorpskernen van Zijpe

1. De gemeente gaat na of het plan gelegen is ter plaatse van de terreinen ZIJP 28A, 29A, 30A, 31A, 32A, 33A, 34A.
 - indien nee: zie 2.
 - indien ja: zie 3.
2. De gemeente stelt vast of de omvang van het plan groter is dan 50 m² en de grondroerende werkzaamheden dieper reiken dan 35 cm.
 - indien nee: geen verder onderzoek nodig
 - indien ja: zie 3.
3. De gemeente stelt aan de initiatiefnemer de eis tot het verrichten van een archeologisch bureauonderzoek. Eventuele sloopwerkzaamheden mogen nog niet worden verricht.
4. De initiatiefnemer verleent opdracht tot het verrichten van een archeologisch bureauonderzoek, dat leidt tot een concreet verwachtingsmodel (waarin ook mogelijk aanwezige bouwhistorische waarden zijn verwerkt) en tot een selectieadvies over het omgaan met de aangetroffen of te verwachten archeologische waarden.
5. De gemeente neemt het selectieadvies over in een selectiebesluit, waaruit blijkt hoe de initiatiefnemer met de archeologie binnen het plangebied dient om te gaan.
 - Hierbij doen zich de volgende mogelijkheden voor:
 - a. er is vanwege de geringe waarden geen verder onderzoek nodig (negatief selectiebesluit),
 - b. de aanwezigheid van archeologische waarden is nog onduidelijk, waardoor archeologische veldwerkbegeleiding noodzakelijk is (zie 6),
 - c. de archeologische waarden zijn behoudenswaardig, maar kunnen binnen de planrealisatie niet (geheel) behouden blijven, waardoor documenterend onderzoek (zoals opgraven) noodzakelijk is (zie 6).

6. De gemeente laat in geval van voortgezet archeologisch onderzoek (5b en 5c) een Programma van Eisen opstellen of toetsen door een onafhankelijk seniorarcheoloog, die niet verbonden is aan een bureau dat ook archeologisch veldwerk verricht. Deze archeoloog wordt ook verder in de directievoering ingeschakeld, onder meer voor veldwerkevaluatie, rapportagebeoordeling en toetsing van aanvragen voor meerwerk.
7. De initiatiefnemer verleent opdracht tot het verrichten van het noodzakelijk archeologisch veldwerk door een gecertificeerd archeologisch bedrijf.

b. Overige terreinen en waterbodems binnen de gemeente Zijpe

1. De gemeente stelt vast welke omvang het plan heeft en tot welke diepte de grondroerende werkzaamheden zullen reiken en bepaalt via de Beleidsnota Archeologie of het plangebied gelegen is binnen een archeologieregime waarin de bodemingreep leidt tot de noodzaak om rekening te houden met archeologische waarden.
 - indien nee: geen verder onderzoek nodig
 - indien ja: zie 2.
2. De gemeente stelt aan de initiatiefnemer de eis tot het verrichten van een archeologisch bureauonderzoek.
3. De initiatiefnemer geeft opdracht tot het archeologisch bureauonderzoek dat leidt tot een concreet verwachtingsmodel waaruit blijkt of er behoudenswaardige archeologische waarden te verwachten zijn en nader onderzoek in de vorm van inventariserend vooronderzoek (ivo) noodzakelijk is. Dit onderzoek kan bestaan uit grondboringen, proefsleuven, etc.
 - indien nee: geen verder archeologisch onderzoek nodig
 - indien ja: zie 4.
4. De gemeente laat voor het inventariserend vooronderzoek een Programma van Eisen of een Plan van Aanpak (zie p. 14) opstellen of toetsen door een onafhankelijk seniorarcheoloog, die niet verbonden is aan een bureau dat ook archeologisch veldwerk verricht. Deze archeoloog wordt ook ingeschakeld bij het beoordelen en interpreteren van de resultaten, zoals rapportages en selectieadviezen.
5. De initiatiefnemer geeft opdracht tot het inventariserend vooronderzoek, waaruit een selectieadvies volgt over het omgaan met de aangetroffen of te verwachten archeologische waarden.
6. De gemeente neemt het selectieadvies over in een selectiebesluit, waaruit blijkt hoe de initiatiefnemer met de archeologie binnen het plangebied dient om te gaan.
 - Hierbij doen zich de volgende mogelijkheden voor:
 - a. er is vanwege de geringe waarden geen verder onderzoek nodig (negatief selectiebesluit),
 - b. de aanwezigheid van archeologische waarden is nog onduidelijk, waardoor archeologische veldwerkbegeleiding noodzakelijk is (zie 7),
 - c. de archeologische waarden zijn behoudenswaardig, maar kunnen binnen de planrealisatie niet (geheel) behouden blijven, waardoor documenterend onderzoek noodzakelijk is (zie 7),
 - d. de archeologische waarden zijn zodanig van belang, dat behoud in de bodem noodzakelijk is en het plan aangepast dient te worden, dan wel geen doorgang kan vinden (zie 9).

N.B. Bij grotere plannen kunnen zich ook combinaties van deze mogelijkheden voordoen.

7. De gemeente laat in geval van voortgezet archeologisch onderzoek (6b en 6c) een Programma van Eisen opstellen of toetsen door een onafhankelijk seniorarcheoloog, die niet verbonden is aan een bureau dat ook archeologisch veldwerk verricht. Deze archeoloog wordt ook verder in de directievoering ingeschakeld, onder meer voor veldwerkevaluatie, rapportagebeoordeling en toetsing van aanvragen voor meerwerk ingeval van onvoorziene archeologische werkzaamheden.
8. De initiatiefnemer verleent opdracht tot het verrichten van het noodzakelijk archeologisch veldwerk door een gecertificeerd archeologisch bedrijf.
9. In geval de aanwezige archeologische waarden zodanig van belang zijn dat behoud in de bodem beslist noodzakelijk is, brengt de gemeente de beschermingsprocedure van rijk, provincie of gemeente in gang voor het betreffende terrein.

Periode	Datering
Nieuwe Tijd	1500 – heden
Late Middeleeuwen	1050 – 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 – 1050 na Chr.
Romeinse Tijd	12 voor Chr. – 450 na Chr.
IJzertijd	800 – 12 voor Chr.
Bronstijd	2000 – 800 voor Chr.
Neolithicum	5300 – 2000 voor Chr.
Mesolithicum	8800 – 4900 voor Chr.
Paleolithicum	300000 – 8800 voor Chr.

Archeologische tijdschaal

7. BESLUIT

Uit de informatie beschreven in deze archeologienota van de gemeente Zijpe is gebleken dat in de gemeente Zijpe een waardevolle bron ligt van informatie over geschiedenis en karakter van dit gebied. In de gemeente zijn veel locaties die spreken over het verleden en die door verdere ontwikkeling ertoe kunnen bijdragen in de dagelijkse leefomgeving een band te vormen tussen verleden, heden en toekomst.

Het gemeentebestuur onderschrijft daarom het belang van een zorgvuldig beheer van het archeologisch erfgoed in Zijpe. Het neemt de verantwoordelijkheid om zich in te zetten voor behoud en benutting van dit erfgoed, complementair aan andere overheden. Om het beleid gestalte te geven was het opstellen van deze archeologienota noodzakelijk. Een nota waarin, rekening houdend met het archeologiebeleid van rijk en provincie, door de gemeente eigen keuzes worden gemaakt op basis van de voor de gemeente kenmerkende archeologische vindplaatsen. Van onderstaande actiepunten zijn die onder a en b verplicht of vloeien logischerwijs uit verplichtingen voort, die onder c en d zijn facultatief en liggen meer in de lijn van erfgoededucatie, publieksvoorlichting en aanvullend onderzoek.

Actiepunten

Het streven naar een zorgvuldige omgang met het archeologisch erfgoed leidt als vanzelf tot een aantal voornemens, waarvan enkele reeds zijn uitgevoerd:

- Er is een gemeentelijk contactpersoon voor het archeologisch beleid en er is formatieruimte vrijgemaakt voor het coördineren van de taken op het gebied van archeologische monumentenzorg
- Er is een archeoloog toegevoegd aan de gemeentelijke Monumentencommissie
- Er is een archeologiereserve ingesteld van € 28.500.-

De volgende voornemens zullen op korte termijn worden gerealiseerd:

- intern protocol en werkprocedure opstellen om binnen de afdeling Grondgebiedszaken het Archeologisch monumentenzorgproces tijdig op te starten en voort te zetten,
- het stimuleren van vroegtijdig vooroverleg in het kader van planvorming
- archeologie opnemen in de risicoparagraaf van plannen,
- tenminste bij ontwikkelingsgerichte bestemmingsplannen voortaan steeds (eventueel na een quick-scan) een archeologisch bureauonderzoek (of Cultuurhistorisch Kader) laten vervaardigen in het kader van het opstellen van deze plannen, om nadere informatie te krijgen over de (eventuele) aanwezigheid van archeologische waarden binnen het plangebied en dit onderzoek zonodig laten volgen door archeologisch veldonderzoek,
- in het kader van het opstellen van consoliderende bestemmingsplannen zullen de archeologieregimes volgens deze nota opgenomen worden, voor zover noodzakelijk door middel van een aanlegvergunningstelsel,
- tijdens de voorbereidings- en uitvoeringsfase van een project en bij vergunningverlening waarbij archeologische waarden in het geding zijn, de nodige archeologische deskundigheid waarborgen op het niveau van een seniorarcheoloog conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie,
- de archeologische en bouwhistorische aspecten ook opnemen in de overige procedures van Ruimtelijke Ordening en sloop- en bouwvergunningsprocedures,

- regeling treffen voor het realiseren van de gemeentelijke rol als Bevoegde Overheid op het gebied van de archeologie ten behoeve van het laten vervaardigen of toetsen van Programma's van Eisen en de daaruit voortvloeiende toetsingstaken (bijvoorbeeld door het op projectbasis inhuren van een seniorarcheoloog).

Binnen een jaar worden de volgende voornemens gerealiseerd (of tenminste aangevangen):

- het opnemen van de archeologische kaart bij dit beleidsplan in het geo-infosysteem van de gemeente,
- uitvaardigen van een metaaldetectorverbod op specifieke locaties realiseren via APV,
- de mogelijkheden van regionale samenwerking onderzoeken.

Binnen twee à drie jaar worden de volgende voornemens gerealiseerd:

- het zodanig aanpassen van vigerende bestemmingsplannen (eventueel via facetbestemmingsplan) dat de bekende en te verwachten archeologische waarden binnen de plangebieden op de juiste wijze zijn opgenomen,
- het inventariseren van leidingtracés ten behoeve van nuancering van de archeologische beleidskaart,
- het uitvoeren van inventariserend booronderzoek in de westelijke polders ten behoeve van nuancering van de archeologische beleidskaart,
- aandacht geven aan archeologiebeleid in communicatieve en educatieve sfeer,
- het Zijper museum een plaats geven binnen het archeologiebeleid, zowel als kennisbron als voor educatieve projecten,
- een klankbordgroep instellen waar deze en andere maatschappelijke organisaties een plaats krijgen ter raadpleging bij planvorming en andere zaken.
- het zonodig verder vergroten van de ambtelijke capaciteit voor cultuurhistorie,

Binnen drie à vier jaar worden de volgende voornemens gerealiseerd:

- een selectie maken van archeologische terreinen ten behoeve van duurzaam behoud,
- het laten verrichten van nader onderzoek naar deze terreinen, in de vorm van gecombineerd bureauonderzoek, luchtfoto-onderzoek en/of geofysisch onderzoek,
- op basis van deze gegevens besluiten om een aantal van deze terreinen voor te dragen voor bescherming bij rijk of provincie, dan wel zelf tot het aanwijzen van gemeentelijke archeologische monumenten overgaan,
- de resultaten van het archeologisch onderzoek van de afgelopen jaren laten analyseren om tot een synthese te komen van de belangrijkste resultaten,
- een (of meer) aantrekkelijke publieksboekje(s) laten maken over enkele archeologische vindplaatsen, met aandacht voor het gemeentelijk archeologiebeleid ter verkrijging van een groter maatschappelijk draagvlak.

LITERATUUR OVER ARCHEOLOGIE VAN ZIJPE

- ANWB, Topografische Atlas Noord-Holland, 1:25.000, Den Haag, 2004
- ARCHIS 2 (archis2.archis.nl)
- Asmussen, P.S.G. e.a., (1997) *Provincie Noord-Holland; archeologisch onderzoek op kleine terreinen in 1997*. RAAP-rapport 289.
- Aten, D. (2000) "De Hazedwars- en Spreeuwendijk. Twee oude zeedijkjes bij Petten en de bedijking van het Pettemervlak, 1598-1698", *Zijper Historie Bladen*, jrg. 18 nr. 3
- Atlas van Historische Topografische kaarten Noord-Holland (1:25.000) (1894-1923), Landsmeer, 2003
- Baas, H.G. et al. (red), (2001) *Ontgonnen verleden Deel I*. Landview/LNV, p.112-116.
- Belonje, J. (1933) *De Zijpe en Hazepolder. De ontwikkeling van een waterschap in Holland's Noorderkwartier*. Wormerveer
- Bremer, J.T. (1985) *Zijpe, deel 1; Bedijking en bewoning tot ca. 1880*, Schoorl
- Brouwer, T. en Th. Hanou, (december 2003) *Archeologie en bestemmingsplannen. Juridisch-planologische mogelijkheden voor de bescherming van archeologische waarden*. [Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek] Utrecht.
- Colenbrander, B.W., e.a. (reds.) *Molens in Noord-Holland. Inventarisatie van het Noordhollands molenbezit*. Amsterdam, 1981
- Centraal College van Deskundigen Archeologie, Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1
- Dekker, P., (1986) *Oude boerderijen en buitenverblijven langs de Zijper Grotesloot*, Deel 1, 2a en 2b, Schoorl
- Diederik, F., (1989) *Archeologica, De archeologie van het noorden van Noord-Holland in historisch en landschappelijk perspectief*. Schoorl
- Ginkel, E. van en A. Cruysheer (2003) *Archeologie Leidraad 2: Archeologie Presenteren, Ervaren, voorbeelden, adviezen en kosten*, Den Haag.
- Grote Historische Provincie Atlas Noord-Holland 1849-1859 (1:25.000), Groningen, 1992
- Heddes, F., (red.), (1999) *Nota Belvedere. Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting*. Den Haag [twee delen].
- Heeringen, van, R.M., (1989) *Iron Age in the Western Netherlands V: Synthesis*, in: *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 39.
- Heeringen, van, R.M., (1990) "Een Viking-sieraad van het strand van Callantsoog, Noord-Holland", *Westerheem*, jrg. 38, p.22-23
- Hensing, W.A.M., (2002) *Voorbeeldplan Gemeentelijke Archeologische Monumentenzorg*. Amsterdam.
- Kienhuis, H.I., "Het verhaal van kosten van archeologisch onderzoek." In: *De Gemeentestem* 151, p.453-459.
- Lambooy, H. (1987) *Getekend Land, Nieuwe beelden van Hollands Noorderkwartier*, Alkmaar
- Loo, L.F. van (2002) "De Hondsbossche voor beginners", *Zijper Historie Bladen*, jrg. 20 nr. 1
- Loo, L.F. van (1992) *Wat een pracht... Monumenten en Bezienswaardigheden Zijpe*, Zijpe
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, (januari 2002) *Structuurschema Groene Ruimte 2. Samen werken aan groen Nederland*. Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, (oktober 2001) *Beleidsregels van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen*, dr. F. van der Ploeg, met betrekking tot de wijze waarop de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gebruik

maakt van zijn bevoegdheid als bedoeld in artikel 39 van de Monumentenwet 1988 (Beleidsregels opgravingsbevoegdheid). Den Haag.

- Molenaar, S., (2000) *Omleggingen N9 Provincie Noord-Holland. Een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI)*, RAAP-rapport 538
- Monumentenwet 1988.
- Provincie Noord-Holland, *De cultuurhistorie van de Kop van Noord-Holland en Texel*. Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland. Haarlem, 2002
- Provincie Noord-Holland (april 2004) Provinciale Cultuurnota Noord-Holland 2005-2008. Haarlem.
- Provincie Noord-Holland, (augustus 2000) Notitie Toepassing van artikel 19 lid 2 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening (nieuw). Haarlem.
- Provincie Noord-Holland, (februari 2003) Streekplan Noord-Holland Zuid. Haarlem.
- Provincie Noord-Holland (november 2003) Nota Cultuurhistorische regioprofielen, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland, Leidraad Provinciaal Ruimtelijk Beleid [website: www.Noord-Holland.nl]
- Reh, W., C. Steenberg en D. Aten (2005), *Zee van land*, Wormer
- Rijksdienst voor de Monumentenzorg, *Objectendatabank*. Zeist, 2004
- Schoorl, H., (1985) De wordingsgeschiedenis van de Zijpe. Bijdrage tot de geofysische en historisch-geografische ontwikkeling. In: *Historisch geografisch Tijdschrift*, Jaargang 3, nr. 3, p. 65-75. Utrecht
- Schoorl, H., (1979) *'t Oge, Het Waddeneiland Callensoog onder het bewind van de heren van Brederode en hun erfenamen, de graven van Holstein-Schaumburg, tot de verkoop aan vier Hollandse heren, ca. 1250-1614*. Hillegom
- Schoorl, H., (1999) *De Convexe Kustboog, Texe-Vlieland-Terschelling*, Deel I. Schoorl
- Soonius, C. M., (2002) *Woningbouwlocatie Hoenderpark te Schagerbrug, gemeente Zijpe; een inventariserend archeologisch onderzoek*. RAAP-briefrapport 2002-458/RT
- Stichting Menno van Coehoorn, *Atlas van historische vestingwerken in Nederland. Deel III: de provinciën Utrecht en Noordholland*, tweede aflevering: Noordholland
- Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2004 (29259), Wijziging van de Monumentenwet 1988 en enkele andere wetten ten behoeve van de archeologische monumentenzorg mede in verband met de implementatie van het Verdrag van Valletta (Wet op de archeologische monumentenzorg). Nota naar aanleiding van het verslag.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom en M. Verbruggen, (2004) *Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie*. Amsterdam.
- Visser-Poldervaart, M. (2005) *Cultuurhistorisch kader voor het bestemmingsplan productiegebied II-A, Gemeente Zijpe*, SCENH-rapport Cultuurhistorie 4
- Woltering, P.J., *Archeologische Kroniek van Holland over 1985, I Noord-Holland*. In: *Holland 18*, p.273-330. Amersfoort, 1986.
- Woltering, P.J., *Archeologische Kroniek van Holland over 1986, I Noord-Holland*. In: *Holland 19*, p.281-341. Amersfoort, 1987.
- www.dewoonomgeving.nl (voor de oudste kadastrale minuten van Zijpe, diverse bladen)
- Zagwijn, W.H. (1991), *Nederland in het Holoceen*, Den Haag

BEGRIPPENLIJST

Archeologie: Historische wetenschap die zich ten doel stelt inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen uit het verleden door middel van het systematisch opsporen en interpreteren van materiële overblijfselen die in of boven de grond bewaard zijn gebleven.

Archeologisch erfgoed: alle overblijfselen, voorwerpen en andere sporen van de mens uit het verleden, in en op de bodem waarvan het behoud en de bestudering relevante archeologische kennis oplevert. Hiertoe behoren in principe resten van bouwwerken, gebouwencomplexen, aangelegde terreinen, roerende zaken, monumenten van andere aard, alsmede hun context, zowel op het land als onder water.

Archeologische begeleiding: Proces waarbij de uitvoering van niet-archeologische werkzaamheden door een archeoloog worden begeleid voor de registratie van vondst- en spoorgegevens. Tijdens de werkzaamheden mogen grondsporen niet worden uitgegraven want dan is sprake van een opgraving.

ARCHIS: landelijk archeologisch informatiesysteem dat wordt beheerd door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

Architectuurgeschiedenis: Historische wetenschap die zich richt op exterieur van bouwwerken, op bouwstijl en bouwtraditie met daarnaast aandacht voor de maatschappelijke context en de geschiedenis van de stedenbouw.

Beeldkwaliteitsplan: onderdeel van de ruimtelijke onderbouwing van een bestemmingsplan of artikel 19-procedure waarin expliciet aandacht wordt besteed aan de relatie tussen een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling en bestaande karakteristieken van een gebied.

Bevoegde Overheid: de overheid die besluiten neemt over de selectie van behoudenswaardige monumenten, die Programma's van Eisen voor archeologische werkzaamheden laat opstellen en goedkeurt en die rapportages beoordeelt; vanwege de samenhang tussen archeologie en ruimtelijke ordening zal dat meestal de gemeente zijn.

Bodemarchief: dat deel van het archeologisch erfgoed dat zich beneden het maaiveld bevindt.

Bouwhistorie: de bouw-, verbouwings- en gebruiksgeschiedenis van een bouwwerk of structuur; tevens de studie van het bouwen in het verleden.

Bouwhistorische inventarisatie: het beoordelen van gebouwen en bouwkundige structuren in een gebied op mogelijke, vermoedelijke of zekere monumentale waarden ten behoeve van een cultuurhistorisch verantwoord ruimtelijk beleid. Naast het analyseren van bouwwerken wordt daarbij enig archiefonderzoek verricht, dat doorgaans beperkt blijft tot bestudering van oude kaarten en luchtfoto's.

Buitenplaats: landhuis met bijgebouwen, tuin en park, dat is gesticht om voor kortere of langere tijd op het platteland te vertoeven, dienend als statussymbool en voor het beheer van aan de buitenplaats verbonden landerijen of industriële bedrijven.

Bureauonderzoek: het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit daarvan.

Cultuurhistorie: onderzoekt de menselijke samenleving uit het verleden aan de hand van fysieke verschijnselen in het landschap (historisch bouwkundige waarden, historisch geografische waarden, archeologische waarden).

Cultuurhistorische basisstructuur: thematische samenhang binnen een (groter) geografisch begrensde gebied.

Cultuurhistorische verkenning: een instrument dat in een vroeg stadium van planvorming het cultuurhistorische belang van het plangebied belicht in relatie tot toekomstige ontwikkelingen.

Cultuurhistorische waardenkaart: kaart van de provincie Noord-Holland waarop de waardevolle archeologische, historisch geografische en historisch (steden)bouwkundige elementen zijn aangeduid. Deze kaart is geen beleidskaart maar signaleert en informeert en is bedoeld als bron van inspiratie in de ruimtelijke ontwikkeling. De kaart is per definitie incompleet.

Directievoering: aansturen van wegens planontwikkeling noodzakelijk archeologisch veldwerk, waarbij de kaders van tijd, geld en archeologische kwaliteit worden bewaakt.

Historische geografie: Historische wetenschap die de wijze bestudeert waarop het cultuurlandschap in de loop van de tijd is ontstaan en zich heeft ontwikkeld, via analyse van de hiervoor kenmerkende bestanddelen in hun ruimtelijke samenhang.

Historische (steden)bouwkunde: valt uiteen in twee delen: architectuurgeschiedenis en bouwhistorie.

Inventariserend veldonderzoek (ivo): door middel van waarnemingen in het veld verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting gebaseerd op het bureauonderzoek.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie: in de archeologische beroepsgroep geldende normen en kwaliteitseisen voor uitvoeringswerkzaamheden, zoals door het Centraal College van Deskundigen Archeologie vastgelegd in een handboek.

Opgraving: definitieve archeologische ontsluiting van een vindplaats met als doel de informatie te verzamelen en vast te leggen die nodig is voor het beantwoorden van de in het Programma van Eisen verwoorde onderzoeksvragen en het behalen van de onderzoeksdoelstelling.

Proefonderzoek: opgraving van beperkte omvang op een of meerdere locaties binnen een vindplaats in de vorm van proefputten of proefsleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging en dergelijke van de grondsporen, waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten.

Programma van Eisen (PvE): door een blijkens het beroepsregister daartoe gekwalificeerd archeoloog op basis van het selectiebesluit opgestelde kennisgeving van het Bevoegde Overheid aan de initiatiefnemer, waarin probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats worden gegeven alsmede formulering van de daaruit af te leiden eisen met betrekking tot het uit te voeren werk.

Selectiebesluit: een gemotiveerd besluit van de Bevoegde Overheid tot het al dan niet behouden van een bepaalde archeologische waarde, gebaseerd op een selectieadvies en leidend tot het al dan niet, of onder voorwaarden, verlenen van een vergunning.

BIJLAGEN

***Bijlage 1 Kaart met archeologiegebieden in de gemeente Zijpe
(aanwezige en te verwachten archeologische waarden)***

[digitaal bijgevoegd]

Bijlage 2 Beschrijving van archeologisch relevante terreinen in de gemeente Zijpe

***De terreinen zijn aangegeven op de kaart van bijlage 1
(NKT-nummers verwijzen naar de CHW-kaart Noord-Holland.)***

Gebiedsbeschrijving 2

- ZIJP1A Kerkterrein Petten, resten van zerkenvloer en kerk vanaf de 16^e eeuw (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 215A)
- ZIJP 2A kerkterrein Callantsoog, resten van de kerk vanaf de 16^e eeuw
- ZIJP 3A kerkterrein en kerkhof Sint Maartensbrug, resten van kerkhof en kerk vanaf 1620

Gebiedsbeschrijving 4

- ZIJP 4A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 190A)
- ZIJP 5A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 196A)
- ZIJP 6A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 197A)
- ZIJP 7A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 198A)
- ZIJP 8A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 193A)
- ZIJP 9A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 194A)
- ZIJP 10A huisterp uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 191A)
- ZIJP 11A huisterp uit de Romeinse Tijd, de sporen van bewoning strekken zich vermoedelijk uit tot onder de Westfriese Omringdijk (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 218A)
- ZIJP 12A bewoning uit de Romeinse Tijd, sporen van bewoning (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 201A)
- ZIJP 13A bewoning uit de Late Middeleeuwen, Groot Keinse (terrein van archeologische waarde, NKT 200A)
- ZIJP 14A sporen van bewoning op het veen uit de Vroege Middeleeuwen (terrein van archeologische waarde, NKT 213A)
- ZIJP 15A sporen van bewoning op het veen uit de Romeinse Tijd (terrein van archeologische waarde, NKT 209A)
- ZIJP 16A sporen van bewoning op het veen uit de Romeinse Tijd (terrein van archeologische waarde, NKT 216A)
- ZIJP 17A sporen van bewoning op het veen uit de Romeinse Tijd (terrein van archeologische waarde, NKT 212A)
- ZIJP 18A sporen van bewoning op het veen uit de Romeinse Tijd (terrein van archeologische waarde, NKT 210A)

- ZIJP 19A bewoning uit de Late Middeleeuwen, Kinlonson, sporen van bewoning aan de oever van een kreek, 11^e-12^e eeuw (terrein van zeer hoge archeologische waarde, NKT 188A)

Gebiedsbeschrijving 5

- ZIJP 20A Slikkerdijk. Kleidijk van de definitieve bedijking van de Zijpe 1597. Traject ook al bij eerdere bedijkingspogingen bedijkt.
- ZIJP 21A Zijperzeedijk. Zanddijk van de definitieve bedijking van de Zijpe 1597. Traject ook al bij eerdere bedijkingspogingen bedijkt
- ZIJP 22A Noordschinkeldijk. Verbindingsdijk aangelegd tussen de bedijkte Zijpe en 't q1Oge, ca. 1555.
- ZIJP 23A Zuidschinkeldijk. Verbindingsdijk aangelegd tussen de bedijkte Zijpe en 't Oge, ca. 1555.
- ZIJP 24A Dijken van 't Oge. Diverse dijken van 't voormalige eiland 't Oge, 14^e-16^e eeuw.
- ZIJP 25A Dijk van De Kolck. Dijk van waterbergingspolder aangelegd bij de definitieve bedijking, in 1631 werd de waterberging weer buiten gebruik genomen.
- ZIJP 26A Oldenbarneveldstdijk. Zanddijk in 1610 aangelegd tussen voormalig eiland 't Oge en Huisduinen.
- ZIJP 27A dijken van de Hazepolder. Aangelegd rond 1600.

Gebiedsbeschrijving 1

- ZIJP 28A dorpskern Burgerbrug, sporen van bewoning vanaf eind 16^e eeuw (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 217A)
- ZIJP 29A dorpskern Sint Maartensbrug, sporen van bewoning vanaf eind 16^e eeuw (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 211A)
- ZIJP 30A dorpskern Schagerbrug, sporen van bewoning vanaf eind 16^e eeuw (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 202A)
- ZIJP 31A dorpskern Oudesluis, sporen van bewoning vanaf eind 16^e eeuw (terrein van hoge archeologische waarde, NKT 185A)
- ZIJP 32A dorpskern Petten. Het "derde" Petten, bewoning vanaf de 17^e eeuw.
- ZIJP 33A dorpskern Callantsoog. Het "derde" Callantsoog, bewoning na 1570.
- ZIJP 34A dorpskern Abbestede. Ontstaan als bewoningskern op 't Oge, 14^e-15^e eeuw.

Gebiedsbeschrijving 7

- ZIJP 35A poldermolen A (aan de weg naar Eenigenburg). Bouwjaar onbekend, rond 1928 afgebrand en daarna afgebroken.
- ZIJP 36A poldermolen B (ter plaatse van gemaal tussen Brugerbrug en Sint Maartensbrug). Bouwjaar onbekend, rond 1925 afgebroken.
- ZIJP 37A poldermolen C (aan kruising van sloten ten zuidoosten van Huize van Strijen). Gebouwd in 1875 ter vervanging van zijn afgebrande voorganger. In 1968 afgebroken en verplaatst.
- ZIJP 38A poldermolen E (aan T-splitsing Kommanssloot). Vermoedelijk in 1597 gebouwd, het was de grootste van de Zijper poldermolens. Afgebroken in 1933
- ZIJP 39A poldermolen H (tegenover Huize van Strijen, aan overzijde Grote Sloot). Bouwjaar onbekend. De molen fungeerde als in- en uitmaler en is in 1953 vervangen door een gemaal.

- ZIJP 40A poldermolen I (tegenover molen D, aan overzijde Grote Sloot). Bouwjaar onbekend. De molen is in 1923 gesloopt en op deze locatie staat nu een gemaal. Het molenaarshuis is nog aanwezig.
- ZIJP 41A poldermolen K (nabij huidig gemaal langs spoorlijn). Bouwjaar onbekend. De in- en uitmaler is in 1926 afgebroken, op de fundering van de molen is een gemaal gebouwd.
- ZIJP 42A poldermolen ZM (nabij kruising Burgerweg en Noord-Hollandsch Kanaal). Bouwjaar onbekend, rond 1933 deels ontmanteld en in 1965 is het restant van de molen gesloopt. In- en uitmaler.
- ZIJP 43A poldermolen NS (ter plaatse van gemaal tussen Belkmerweg en Noord-Hollandsch Kanaal bij De Stolpen). Bouwjaar onbekend. Deze in- en uitmaler is in 1930 afgebroken.
- ZIJP 44A poldermolen O (tegenover molen OT, aan overzijde Oosteregalementsloot). Bouwjaar onbekend, rond 1820 afgebrand.
- ZIJP 45A poldermolen Q (bij noordwesthoek Abtskolk). Bouwjaar onbekend, rond 1930 afgebrand. In- en uitmaler.
- ZIJP 46A poldermolen R (bij kruising Middellegalementsloot en Burgerweg). Bouwjaar onbekend. In- en uitmaler die in 1930 is afgebroken. Het molenaarshuis is nog aanwezig.
- ZIJP 47A poldermolen D (Grote Sloot 414). Gebouwd in 1840. De huidige poldermolen staat op een locatie waar rond 1600 een eerdere molen heeft gestaan.
- ZIJP 48A poldermolen F (Grote Sloot 33). Gebouwd in 1890. De huidige poldermolen staat op een locatie waar diverse eerdere molens hebben gestaan, de eerste reeds in 1564.
- ZIJP 49A poldermolen NG (Grote Sloot 153). Gebouwd in de 2^e helft 17^e eeuw. De poldermolen staat nog en fungeert als in- en uitmaler.
- ZIJP 50A poldermolen ZG (Grote Sloot 103). Vermoedelijk gebouwd in 1598. De poldermolen staat nog. Op deze locatie heeft reeds ten tijde van de eerste bedijkingpoging een molen gestaan.
- ZIJP 51A poldermolen LQ (Molenweg 2). Gebouwd in 1598 op een locatie waar rond 1571 een eerdere molen heeft gestaan. In- en uitmaler.
- ZIJP 52A poldermolen NM (Parallelweg 11). Gebouwd in het midden van de 17^e eeuw. De poldermolen staat nog, in- en uitmaler.
- ZIJP 53A poldermolen ON (Ruigeweg 101). Gebouwd in de 18^e eeuw. De poldermolen staat nog en fungeert als in- en uitmaler. Vermoedelijk heeft op deze locatie in de 17^e eeuw reeds een molen gestaan.
- ZIJP 54A poldermolen OT (Korte Belkmerweg 10), 2^e helft 17^e eeuw. De staat nog en fungeert als in- en uitmaler.
- ZIJP 55A poldermolen P (Korte Ruigeweg 37). Gebouwd in 1895. De huidige poldermolen staat op een locatie waar diverse eerdere molens hebben gestaan, de eerste vermoedelijk reeds rond 1600. In 1864 wordt de molen genoemd als in- en uitmaler.
- ZIJP 56A poldermolen PV (Korte Belkmerweg 36), mogelijk eind 16^e eeuw gebouwd. De poldermolen staat nog en is een in- en uitmaler.
- ZIJP 57A molenplaats in de Boskerpolder. Poldermolen van de Callantsoger polders, al vanaf het midden van de 16^e eeuw heeft hier een molen gestaan, oorspronkelijk waren er waarschijnlijk 2 molens.

- ZIJP 58A molens van de Kolck. Molens van waterbergingspolder aangelegd bij de definitieve bedijking, in 1631 werd de waterberging weer buiten gebruik genomen.

Gebiedsbeschrijving 8

- ZIJP 59A korenmolen De Hoop (Molenpad 10, 't Zand). Korenmolen van ca. 1860, onttakeld maar de romp van de molen staat nog.
- ZIJP 60A houtzaagmolen De Nijverheid. ('t Zand, langs Wester Egalementsloot) Industriële zaagmolen van het einde van de 19^e eeuw.

Gebiedsbeschrijving 9

- ZIJP 61A eendenkooi bij de Schinkeldijk. Afgebeeld op de kaart van Zoutman (1664), aan het eind van de 19^e eeuw was er nog een restant van in het landschap aanwezig, daarna verdwenen.

Gebiedsbeschrijving 3

- ZIJP 62A Buitenplaats Zeenimf (Grote Sloot 130). Het voormalige buiten van de familie Cromhout met bijbehorend erf (eerder een plantagie), waaromheen een gebogen singel heeft gelegen.
- ZIJP 63A Buitenplaats Steenen Poort (St. Maartensweg 85). Voormalige buitenplaats met bijbehorend erf, tuin en singels.
- ZIJP 64A Buitenplaats Sluijswijk (Grote Sloot 498). Voormalige buitenplaats met omringende singel waarbinnen de plantagie heeft gelegen.
- ZIJP 65A Buitenplaats Croon en Bergh (Grote Sloot 91). Voormalig buiten: huis en erf met bijbehorende lusttuin. In de tuin was een bijzondere langwerpige vijver met sierlijke bochten.
- ZIJP 66A Buitenplaats Vreedenhof (Grote Sloot 143). Huis, erf en (deel van de) plantagie van de voormalige buitenplaats.
- ZIJP 67A Buitenplaats Regt door Zee (Grote Sloot 157-159). Voormalige buitenplaats met lusttuin voorzien van koepel.
- ZIJP68A Buitenplaats Zeewijk (ten zuiden van Grote Sloot 161). (Deel van het) voormalige buiten Zeewijk. De moestuinen, het sterrebos en de plantagie moeten zich ver achter de behuizing hebben uitgestrekt.
- ZIJP 69A Buitenplaats Welgelegen (ten noorden van Grote Sloot 161). Voormalige buiten, omringd door singel en binnen-plantagie. Rond 1664 (kaart van Zoutman) stond op deze plaats een woning van het langgeveltype.
- ZIJP 70A Buitenplaats Brandtwijk (Grote Sloot 237-239). Herenbehuizing Brandtwijk met bijbehorende boerenwoning en een deel van de bossen, plantagie en lusttuinen met koepel.
- ZIJP 71A Buitenplaats Overschagen (Grote Sloot 317). Voormalig buitenhuis met singels en lusttuinen, inclusief erf en tuinen van het vroegere goed De Wolf dat later deel ging uitmaken van Overschagen. Volledig opgegaan in dorpskern van Schagerbrug.
- ZIJP72A Buitenplaats Werk en Rust (Grote Sloot 379). Voormalige buiten van het langgeveltype met bijbehorende boerenwoning met tuinen en boomgaard. Op het zuidelijk deel van het terrein heeft de lusttuin/plantagie gelegen die behoorde bij het buiten van de familie Baert.

- ZIJP 73A Buitenplaats Vergelegen (Grote Sloot 401). Voormalig buiten, eveneens van het langgeveltype met een deel van de lusttuinen en boomgaard..
- ZIJP 74A Buitenplaats Ananas (Ruigeweg 103). Zeer grote buitenplaats met bossen, tuinen en singels, voor een groot deel nog aanwezig in huidige landschap.
- ZIJP 75A Buitenplaats Vreede en Rust (Ruigeweg 127). Voormalige buitenplaats met erf en bijgebouwen, tuinen met koepel en boerenwoning.
- ZIJP 76A Buitenplaats Zandwijk (Korte Ruigeweg 25). Voormalige buitenplaats met herenbehuizing, boerenwoning, moestuinen en bos.
- ZIJP 77A Buitenplaats De Hofstede (nabij Korte Ruigeweg 49). Late buitenplaats, in 1732 nog enkel vermeld als boerderij. Pas na 1749 tot buitenplaats gemaakt, maar al in 1796 afgebrand en niet herbouwd.
- ZIJP 78A Buitenplaats Zomervreugd (Korte Ruigeweg 53). Bestond uit herenbehuizing annex boerenhuis, bijgebouwen, bos en lusttuinen.
- ZIJP 79A Buitenplaats D'Vrijheijt (Korte Belkmerweg). Al in 1620 lag er een plantagie op deze plek. Het latere goed bestond uit behuizing, tuin, boomgaard en bos.
- ZIJP 80A Buitenplaats Buitenlust (Keinsmerweg 86). Voormalig buiten bestaande uit herenhuus en boeren- en tuinmanswoning en landerijen. Al in 1635 is sprake van een stenen huis op deze locatie.
- ZIJP 81A Buitenplaats Jagerslust. Voormalige buitenplaats met herenbehuizing, plantagie en boerenwoning. Tot het bezit behoorde tevens een watermolen en molenaarshuisje. In 1862 werd een Rooms-Katholieke kerk gebouwd op de bosgrond van Jagerslust (noordwesthoek Korte Bosweg/Keinsmerweg), de rest van het buiten is opgegaan in de dorpskern van 't Zand
- ZIJP 82A Buitenplaats 't Huijs te Vroech op (Grote Sloot 25). In 1572 stond op deze vroeg drooggevalen plek al een opstal, maar die was in 1597 verdwenen. Rond 1600 werd 'Het Huys te Vroech op' gebouwd en plantagie aangelegd. Bouwjaar van het huidige pand 1670: een stolp met inpandige heerschapsvertrekken, maar aan vrij veel wijzigingen onderhevig geweest.
- ZIJP 83A Weeshuis van Strijen. Voormalige buitenplaats Uit den Haak, in 1735 omgevormd tot weeshuis.
- ZIJP 84A Lustuin Wildrijck. Grote aanplanting, in de 18^e eeuw zonder buitenverblijf, gebruikt als wildbaan en aanleg tot vermaak. Oorspronkelijk een hofstede met boerenwoning, plantagie en landerijen.

Gebiedsbeschrijving 3

- ZIJP 85A Bewoningskern Groote Keeten. Ontstaan na 1610 bij de Oldenbarneveldstdijk naar Huisduinen.
- ZIJP 86A Bewoningskern 't Zand. Kleine bewoningskern uit de 18^e eeuw, groeit na aanleg van het Noord-Hollands Kanaal uit tot groter dorp.
- ZIJP 87A Bewoningskern De Stolpen. Kleine bewoningskern op kruising Ruigeweg-Schagerweg; in de 17^e eeuw lagen hier 3 kleinere buitenplaatsen.
- ZIJP 88A Bewoningslint langs Grote Sloot. Vanaf de definitieve bedijking werden de oevers van de Grote Sloot intensief bewoond. Er lagen oorspronkelijk veel buitenplaatsen die in de loop van de 17^e eeuw werden omgevormd tot (stolp)boerderijen.

Gebiedsbeschrijving 10

- ZIJP 89A polder E en polder KP ten oosten van de spoorlijn. Gebied waar sporen van bewoning uit de periodes van vóór de bedijking, teruggaand tot de prehistorie en Romeinse Tijd.

Gebiedsbeschrijving 4

- ZIJP 90A Restanten Omringdijk. Delen van het oude traject van de Westfriese Omringdijk.

Gebiedsbeschrijving 3

- ZIJP 91A De Wartjes. Terrein waar op een uitstulping van de Westfriese Omringdijk bewoning wordt vermoed.
- ZIJP 92A Bewoningslint langs wegen in de Zijpe. Langs de wegen in de lengterichting van de Zijpe vindt sinds de definitieve droogmaking bewoning plaats, hoewel minder intensief dan langs de Grote Sloot.

Gebiedsbeschrijving 11

- ZIJP 93A Laaggelegen polders: Q, L, F, A, B, C, D en E ten westen van de spoorlijn. In dit gebied zijn sporen van bewoning van vóór de bedijking te verwachten. Deze sporen kunnen zich dicht onder het maaiveld bevinden.
- ZIJP 94A Callantsoger polders m.u.v. Uitlandsche polder. In de oude polders van 't Oge zijn sporen van bewoning en agrarische activiteiten uit de Late Middeleeuwen te verwachten.

Gebiedsbeschrijving 12

- ZIJP 95A Duingebied. In de bovenste lagen zijn sporen van de Atlantikwall te verwachten. Sporen van bewoning en ontginning van vóór de Late Middeleeuwen bevinden zich mogelijk in de diepere ondergrond.
- ZIJP 96A Polders tussen Noord-Hollands Kanaal en Grote Sloot. Sporen van bewoning uit periodes vóór de Late Middeleeuwen zijn mogelijk in de diepe ondergrond aanwezig maar kunnen door erosie zijn aangetast of verdwenen.
- ZIJP 97A Uitlandsche polder. Bedijkt geraakt bij aanleg van Schinkeldijken. Mogelijk in diepere ondergrond bewoningssporen uit de prehistorie.
- ZIJP 98A 't Koegras. Zeer late bedijking, alleen in de diepere ondergrond zijn archeologische waarden te verwachten.
- ZIJP 99A Polders ten westen van het Noord-Hollands Kanaal. Archeologische lagen liggen voor zover niet geërodeerd door het Zijper Zeegat zeer diep in de bodem. Het is niet waarschijnlijk dat bij ruimtelijke ontwikkelingen archeologische waarden worden aangetroffen.

Bijlage 3 Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland

Beknopt overzicht van de archeologisch relevante terreinen in de gemeente Zijpe, die zijn aangegeven op de Cultuurhistorische Waardenkaart van Noord-Holland (deze terreinen zijn ook opgenomen in bijlage 1):

A. TERREINEN VAN ZEER HOGE ARCHEOLOGISCHE WAARDE

- NKT 188A sporen van bewoning Late Middeleeuwen

B. TERREINEN VAN HOGE ARCHEOLOGISCHE WAARDE

- NKT 183A historische dorpskern van Callantsoog
- NKT 185A historische dorpskern van Oudesluis
- NKT 190A sporen van bewoning (mogelijk huisterp) Romeinse Tijd
- NKT 191A sporen van bewoning (mogelijk huisterp) Romeinse Tijd
- NKT 193A huisterp Romeinse Tijd
- NKT 194A huisterp Romeinse Tijd
- NKT 196A huisterp Romeinse Tijd
- NKT 197A huisterp Romeinse Tijd
- NKT198A huisterp Romeinse Tijd
- NKT 201A sporen van bewoning Romeinse Tijd
- NKT 202A historische dorpskern van Schagerbrug
- NKT 211A historische dorpskern van Sint Maartensbrug
- NKT 214A historische dorpskern van Petten
- NKT 215A ommuurd kerkterrein met zerkenvloer vanaf de 16^e eeuw
- NKT 217A historische dorpskern van Burgerbrug
- NKT 218A huisterp Romeinse Tijd

C. TERREINEN VAN ARCHEOLOGISCHE WAARDE

- NKT 200A sporen van bewoning uit de Late Middeleeuwen
- NKT 209A (voor dit terrein wordt een correctie op de CHW-kaart voorgesteld)
- NKT 210A (voor dit terrein wordt een correctie op de CHW-kaart voorgesteld)
- NKT 212A (voor dit terrein wordt een correctie op de CHW-kaart voorgesteld)
- NKT 213A (voor dit terrein is wordt een correctie op de CHW-kaart voorgesteld)
- NKT 216A (voor dit terrein wordt een correctie op de CHW-kaart voorgesteld)

D. TERREINEN MET HISTORISCH-GEOGRAFISCHE WAARDE, DIE OOK EEN ARCHEOLOGISCHE WAARDE BEZITTEN, MAAR NIET OP DE ARCHEOLOGISCHE KAARTLAAG ZIJN AANGEDUID.

- NKT 134G dijk (Slikkerdijk), bedijking van de Zijpe
- NKT 135G dijk (Zijperzeedijk), noordoostelijk deel bedijking van de Zijpe
- NKT 136G dijk (Zijperzeedijk), noordwestelijk deel bedijking van de Zijpe
- NKT 140G dijk (Zuidschinkeldijk), verbindingdijk tussen 't Oge en bedijking van de Zijpe

- NKT 141G dijk (Noordschinkeldijk), verbindingdijk tussen 't Oge en bedijking van de Zijpe
- NKT 143G dijk (Rechtendijk), kwelderbedijking bij Callantsoog
- NKT 145G stuifdijk (Oldenbarneveldtsdijk), verbindingdijk tussen 't Oge en Huisduinen

Correctie op de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland:

- NKT 209A Deze terreinen zijn op de Cultuurhistorische Waardenkaart opgenomen
- NKT 210A als terreinen van archeologische waarde. Uit onderzoek blijkt dat zich op
- NKT 212A deze locaties goed geconserveerde sporen bevinden van Romeinse
- NKT 213A bewoning op het veen. Voor deze terreinen wordt het selectieadvies
- NKT 216A gegeven ze als terreinen van hoge archeologische waarde op de Cultuurhistorische Waardenkaart op te nemen.

Bijlage 4 Voorstel bestemmingsplantechnische uitwerking archeologieregimes

Gebied 1 Historische dorpskernen

ARCHEOLOGIECRITERIA

Bij grondroerende werkzaamheden in plannen met een oppervlakte van 50 m² of groter, die dieper reiken dan 35 cm beneden het maaiveld, dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Bij sloopwerkzaamheden van bebouwing van vóór 1945 dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van bouwhistorische waarden.

Gebied 2 Kerkterreinen

ARCHEOLOGIECRITERIA

Bij alle niet reguliere grondroerende werkzaamheden in de bodem onder en rond de kerkterreinen moet rekening gehouden worden met de aanwezigheid van archeologische waarden, ook bij grondroerende werkzaamheden tijdens eventueel restauratiewerk.

Gebied 3 Buitenplaatsen en boerderijen

ARCHEOLOGIECRITERIA

Hier zijn de twee soorten terreinen te onderscheiden:

1. Voor de terreinen van 18^e eeuwse buitenplaatsen en de bebouwing langs de Grote Sloot (zone van 80 m aan weerszijden van de sloot) en voor de bekende locaties van bewoning langs de overige wegen in de Zijpe dient bij grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm binnen een planomvang van meer dan 50 m² met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden. Bij huidige agrarisch gebruikt dient bij grondwerkzaamheden dieper dan 40 cm rekening te worden gehouden met archeologische waarden.
2. Op de overige locaties langs de wegen in de Zijpe (zone van 80 m aan weerszijden van de weg) dient in het geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 cm binnen een planomvang van 500 m² met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden. Dit geldt alleen op plekken waar nu bebouwing aanwezig is, voor de (bollen)velden geldt het archeologieregime van de flankerende polder.

Gebied 4 Bekende archeologische elementen ten oosten van de Grote Sloot, aan de voet van de dijk en in de polder E/KP

ARCHEOLOGIECRITERIA

Bij alle grondroerende werkzaamheden dieper dan 25 dan wel 40 cm moet rekening gehouden worden met de aanwezigheid van archeologische waarden.

OPMERKING: Voor de terreinen op percelen waar het grasland niet is gescheurd zal een dieptecriterium van 25 cm van toepassing zijn, voor de terreinen op percelen waar het grasland reeds is gescheurd zal een diepte van 40 cm gelden.

Gebied 5 Dijken

ARCHEOLOGIECRITERIA

Bij alle grondroerende werkzaamheden in de aardlichamen van de dijken moet rekening gehouden worden met de aanwezigheid van archeologische waarden. Per geval zal worden nagegaan in hoeverre archeologisch documenterend onderzoek nodig is. Doorgaans zal het opmeten van dwarsdoorsneden van de dijk voldoende zijn, maar soms is volledig opgravend onderzoek noodzakelijk.

Gebied 6 Ruigeweg en Belkmerweg

ARCHEOLOGIECRITERIA

In geval van grondroerende werkzaamheden waarbij opbouw en structuur van de waterlopen en wegen, dan wel flankerende structuren kunnen worden gedocumenteerd, dient archeologisch onderzoek van de werkzaamheden plaats te vinden. Dat betekent dat niet zozeer bij normaal onderhoud van leidingen en rioleringen archeologisch onderzoek dient plaats te vinden maar wel bij dwarsdoorsnijdingen en werkzaamheden op grotere schaal.

Gebied 7 Poldermolens

ARCHEOLOGIECRITERIA

In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 35 cm binnen een planomvang van meer dan 50 m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden.

Gebied 8 Overige Molens & Gebied 9 Eendenkooi

ARCHEOLOGIECRITERIA

In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 40 cm binnen een planomvang van meer dan 50 m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden.

Gebied 10 Polder E en omgeving

ARCHEOLOGIECRITERIA

In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 25 dan wel 40 cm binnen een planomvang van meer dan 50 m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden.

Door middel van vooronderzoek en informatie van de grondeigenaar dient de aanwezigheid van archeologische resten in de bovenste bodemlagen te worden vastgesteld.

Gebied 11 Overig grondgebied en waterbodems met hoge verwachtingswaarde

ARCHEOLOGIECRITERIA

In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 50 cm binnen een planomvang van meer dan 500 m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden, tenzij er omtrent deze werkzaamheden iets anders is geregeld.

In de gebieden die in de vigerende bestemmingsplannen Landelijk Gebied (1989) en Buitengebied (1989) worden aangeduid als agrarisch productiegebied met landschappelijke en natuurlijke waarde, natuurgebied, duingebied of gebied van cultuurhistorische waarde geldt een dieptecriterium van 40 cm. In het agrarisch productiegebied IIA langs de Westfriese Omringdijk geldt voor nog niet gescheurde percelen een dieptecriterium van 25 cm.

Voor agrarische bebouwingsvakken zal rekening gehouden moeten worden met archeologische waarden indien kelders worden aangelegd. Bij de aanleg van landbouwschuren binnen de bebouwingsvakken wordt rekening gehouden met archeologische waarden wanneer de oppervlakte van funderingsbalken de 500 m² overschrijdt.

Gebied 12 Overig grondgebied en waterbodems zonder hoge verwachtingswaarde

ARCHEOLOGIECRITERIA

1. Voor het duingebied, polders gelegen tussen het Noord-Hollands Kanaal en de Grote Sloot en de Uitlandsche polder wordt het regime van de vierde categorie toegepast. In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 50 cm binnen een planomvang van meer dan 2500 m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden, tenzij er omtrent deze werkzaamheden iets anders is geregeld. In het duingebied dient ook bij kleinere projecten wel rekening gehouden te worden met resten van de Atlantikwall.
2. Voor Het Koegras en de polders gelegen ten westen van het Noord-Hollands Kanaal wordt het regime van de vijfde categorie toegepast. In geval van grondroerende werkzaamheden dieper dan 50 cm binnen een planomvang van meer dan 10.000 m² dient met de aanwezigheid van archeologische waarden rekening te worden gehouden.

In de gebieden die in de vigerende bestemmingsplannen Landelijk Gebied (1989) en Buitengebied (1989) worden aangeduid als agrarisch productiegebied met landschappelijke en natuurlijke waarde, natuurgebied, duingebied of gebied van cultuurhistorische waarde geldt een dieptecriterium van 40 cm.

Bijlage 5 Nationaal en provinciaal archeologisch beleid

Nationaal archeologisch beleid

Om de cultuurhistorie sterker richtinggevend te laten zijn voor de inrichting van de ruimte heeft het Rijk in 1999 de nota Belvedere uitgebracht. Daarin zijn de volgende doelen te onderscheiden: de cultuurhistorische identiteit erkennen en herkenbaar houden, deze identiteit in Belvedere-gebieden versterken en benutten, voorwaarden scheppen voor initiatieven van derden, kennis over cultuurhistorie verspreiden en toegankelijk maken, het bevorderen van samenwerking en het gebruik van de huidige instrumenten verbeteren. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is het gebruik van de cultuurhistorische identiteit als inspiratiebron voor verdere ontwikkelingen.

De benutting van het cultureel vermogen moet leiden tot een verbrede inzet van cultuurhistorie als kwaliteitsimpuls voor de leefomgeving. Hierbij is integrale benadering vanuit de drie cultuurhistorische disciplines (historische geografie, archeologie en historische (steden)bouwkunde) gewenst. Het rijk juicht initiatieven tot het kiezen van een eigen thematische benadering toe, maar is daar zelf terughoudend in.

Als voorbeeld kan de Stelling van Amsterdam worden genoemd. De tussen 1874 en 1920 aangelegde Stelling creëerde een door de mens geschapen militair landschap binnen een ouder door de mens aangelegd polderlandschap. Bij de gebiedsbeschrijving in de nota Belvedere worden als fysieke dragers van de Stelling onder meer genoemd: het hydrologisch en militair-landschappelijk ensemble van de Stelling zelf en overige cultuurhistorische waarden binnen het Stellinggebied, waarbij met name archeologische structuren worden genoemd. Een voorgestelde beleidsstrategie is het aanwijzen van de Stelling tot beschermd landschapsgezicht.

Wat het nationale archeologiebeleid betreft, kan worden geconstateerd dat tot in de jaren negentig vooral het Rijk de verantwoordelijkheid voor dit beleid op zich nam, samen met enkele universitaire instituten en een aantal gemeentelijke archeologen. Het bezwaar hiervan was dat, buiten de weinige gemeenten die zich een eigen archeoloog konden veroorloven, er meestal weinig locale en regionale betrokkenheid was bij dit archeologiebeleid. Daarnaast werd soms te laat, maar vaker geheel niet, bij planvorming rekening gehouden met de mogelijkheid dat archeologisch erfgoed in de bodem aanwezig kon zijn. Dit leidde soms tot het onnodig verloren gaan van archeologische vindplaatsen en tot vertragingen in de planuitvoering. De grotere belangstelling voor het archeologisch erfgoed, maar ook de steeds verder toenemende complexiteit in de ruimtelijke planvorming vragen om verbetering van de situatie.

Aangezien dergelijke problemen zich in verschillende Europese landen voordoen, is in 1992 op Malta het Verdrag van Valletta getekend. Doel van deze conventie is om de zorg voor het archeologisch erfgoed te verbeteren en om archeologen in een vroeger stadium bij planvorming te betrekken. Er dienen passende maatregelen te worden genomen ten behoeve van bescherming, conservering en instandhouding van het archeologische erfgoed.

In Nederland leidt de implementatie van het Verdrag van Valletta tot een grotere eigen verantwoordelijkheid voor de initiatiefnemer van ruimtelijke plannen en tot een grotere taak voor gemeenten. Het wetsontwerp is in 2006 goedgekeurd en verwacht wordt dat de Wet op de Archeologische Monumentenzorg op 1 juli 2007 van kracht wordt.

Als gevolg van het verdrag van Valletta is in de nieuwe Monumentenwet de zorgplicht verder uitgewerkt, waarbij het leidend principe is dat de veroorzaker van een niet-vermijdbare verstoring van het archeologisch erfgoed gehouden is procedureel en financieel een opgraving te laten verrichten. Deze opgraving, die op wetenschappelijk verantwoorde wijze moet worden verricht, omvat ook het beschrijven van de vondsten en het deponeren daarvan in een Depot voor Bodemvondsten.

Sinds oktober 2001 is de archeologische markt opgesteld voor commerciële uitvoerders. Gemeenten die niet beschikken over een eigen opgravingsbevoegdheid kunnen gebruik maken van uitvoerders van archeologisch onderzoek, die voor het verrichten van opgravingswerk een vergunning hebben. In het Besluit archeologische monumentenzorg zijn voorwaarden gesteld waaraan een uitvoerder dient te voldoen. Een Centraal College van Deskundigen Archeologie adviseert over de geschiktheid van uitvoerders en de Erfgoedinspectie Archeologie oefent het feitelijk toezicht uit op deze uitvoerders. Als norm wordt de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) te gehanteerd.

In een in opdracht van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek opgestelde notitie over archeologie en bestemmingsplannen (Brouwer en Hanou 2003) wordt aangegeven dat de Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening indirect in feite reeds de opdracht bevatten, dat in het kader van een goede ruimtelijke ordening rekening gehouden moet worden met het belang van behoud van archeologische waarden. In de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is deze opdracht explicieter vastgelegd en kunnen de kosten van opgravingen worden verhaald op de initiatiefnemer. De gemeenten krijgen de plicht om kennis te vergaren over het bodemarchief ter plaatse, ook over de nog onbekende waarden, waarbij met name gedacht moet worden aan het laten verrichten van bureauonderzoek en (inventariserend) veldonderzoek. Op het moment dat bouw- en aanlegvergunningen worden aangevraagd kan door middel van aanvullend onderzoek verder worden ingezoomd op de aanwezige waarden. Bij een bestemmingsplan kan worden bepaald dat voorschriften kunnen worden verbonden aan een aanlegvergunning, een reguliere bouwvergunning of een vrijstellingsbesluit.

Provinciaal archeologisch beleid

Het archeologisch beleid van het provinciaal bestuur van Noord-Holland is vastgelegd in het Cultuurconvenant tussen het rijk en de provincie Noord-Holland, de Provinciale Cultuurnota 2005-2008, het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie, de Leidraad Provinciaal Omgevingsbeleid, de Gedragslijn Compensatie en het Streekplan Noord-Holland Noord.

Het beleid is enerzijds gebaseerd op wettelijke verplichtingen, waarbij de implementatie van het Verdrag van Valletta een voorname rol spelen, anderzijds op autonoom cultuurhistorisch provinciaal beleid.

Het beleid richt zich op het leesbaar houden van de niet compleet beschreven ontwikkelingsgeschiedenis van het westen van Nederland. Daarbij dient de samenleving te profiteren van het archeologisch erfgoed, onder meer door het beter herkenbaar en toegankelijk maken en het toepassen als inspiratiebron. Het doel wordt bereikt via “behoud door ontwikkeling”, in de praktijk betekent dit doorgaans vooral “behoud door versterking”. Dit houdt in dat bepaalde objecten of patronen in een gebied weer beter leesbaar worden gemaakt, waarbij geplande activiteiten in een bepaald plangebied vaak het aanknopingspunt vormen.

Een belangrijk instrument voor het beleid is de Cultuurhistorische Waardenkaart, waarbij voor elk van de drie cultuurhistorische disciplines historische (steden)bouwkunde, historische geografie en archeologie een kaartlaag is samengesteld. Per kaartlaag zijn de waarden in drie graden van waardering aangeduid, voor zover deze waarden op het moment van vervaardiging van de kaart bekend en gewaardeerd waren. De terreinen van lage of zeer lage waarde werden reeds bij het samenstellen van de kaart uitgeselecteerd en zijn niet opgenomen in de kaart.

Van de op de archeologische kaartlaag aangegeven terreinen staat vast dat ze bescherming verdienen vanuit cultuurhistorisch oogpunt. In de ruimtelijke afweging dient de gemeenteraad met deze terreinen rekening te houden. Deze kaart is echter geen beleidskaart en hij is per definitie onvolledig, omdat bij het samenstellen van de kaart het niet mogelijk bleek om ten behoeve daarvan aanvullend onderzoek te doen naar aanwezige nog onbekende archeologische vindplaatsen.

Problematisch is dat de naderhand bekend geworden vindplaatsen vaak niet gewaardeerd worden, waardoor ze geen plaats krijgen op de Cultuurhistorische Waardenkaart.

De relatieve onvolledigheid van deze kaart zal daardoor de komende jaren naar verwachting toenemen. Als we bedenken dat tevens veel archeologische vindplaatsen in het geheel nog niet ontdekt zijn, blijkt dat de Cultuurhistorische Waardenkaart slechts het topje van de ijsberg toont. Op het gebied van de archeologische erfgoededucatie wordt een belangrijke rol in het provinciaal archeologisch beleid vervuld door het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten. Hier worden vondsten uit opgravingen bewaard, ontsloten en voor bruikleen ter beschikking gesteld en bij het Depot archeologische toevalsvondsten aangemeld.

In het kader van functievernieuwing zet de provincie in op het systeem van behouden, beheren en benutten binnen het ruimtelijke ordeningstraject en op de verplichting voor de initiatiefnemer tot het laten verrichten en het financieren van noodzakelijk onderzoek volgens het Verdrag van Valletta.

Zowel in de eigen ruimtelijke plannen als in de door de provincie te toetsen plannen van derden wordt het behoud in de bodem van archeologische waarden als afwegingscriterium meegenomen. Indien behoud in de bodem niet mogelijk is, dient door onderzoek de archeologische informatie te worden veilig gesteld.

Van de Gedragslijn Compensatie³⁰, die geldt voor provinciaal handelen en die op 14 maart 2000 door Provinciale Staten is vastgesteld, is het principe van het Verdrag van Valletta onderdeel gemaakt, opdat aantasting van cultuurhistorisch waardevolle terreinen zoveel mogelijk wordt voorkomen. Aansluitend daarop is in augustus 2000 de notitie "Toepassing van artikel 19 lid 2 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening (nieuw)" aan de gemeenten toegezonden.

Hierin wordt, naar aanleiding van een wijziging in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, aangegeven wat de speerpunten van het provinciaal ruimtelijk beleid zijn. Daaronder vallen met name ook projecten die gesitueerd zijn ter plekke van archeologische monumenten en vindplaatsen.³¹ Het provinciaal beleid is gericht op het zoveel mogelijk bewaren van archeologische waarden in de bodem. Bij nieuwe ingrepen in de bodem is verkennend archeologisch onderzoek noodzakelijk, omdat de bodem niet overal is geïnventariseerd. Als hieruit blijkt dat er te verwachten is dat er bodemvondsten worden gedaan, dan is nader overleg met archeologen van rijk of provincie noodzakelijk.

De Provinciale Cultuurnota 2005-2008 beschouwt de culturele planologie, de integratie van de cultuurhistorie met andere beleidsterreinen, als een belangrijk instrument voor de verhoging van de kwaliteit en de leefbaarheid van de stedelijke en landschappelijke omgeving. De culturele planologie betreft een interdisciplinaire samenwerking waarbij cultuur en cultuurhistorische factoren, waaronder de archeologie, worden ingebracht in ruimtelijke ordeningsprocessen. Het integreren van archeologie in het proces van ruimtelijke ordening is een beleidslijn die de provincie sinds 1995 op basis van het verdrag van Valletta volgt, maar met de huidige cultuurnota wordt meer nadruk gegeven aan de inspirerende werking die archeologische waarden en cultuurhistorische waarden in het algemeen kunnen hebben voor de inrichting van de omgeving. De provincie stimuleert gemeenten om de culturele planologie in te bedden in het eigen beleid. Voor samenwerkingsprojecten, waarbij archeologische waarden betrokken zijn, kan de subsidiepost Integratieprojecten openstaan. Tevens is er een subsidieregeling gericht op erfgoededucatie en -participatieprojecten.

De in 2003 vastgestelde Nota Cultuurhistorische Regioprofielen Noord-Holland wordt door de provincie beschouwd als een belangrijke schakel tussen de Cultuurnota en de Cultuurhistorische Waardenkaart en als een instrument van overleg met andere overheden en partners op het gebied van ruimtelijke inrichting en ontwikkeling in relatie tot cultuurhistorie. De provincie streeft ernaar om binnen het proces van een continue veranderende fysieke omgeving de eerdere fasen uit dat

³⁰ De werking van de gedragslijn houdt in dat landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische waarden in uitsluitingsgebieden in principe niet worden aangetast, tenzij het gaat om een ingreep die van groot maatschappelijk belang is en niet elders kan plaatsvinden. Als de aantasting toch als onvermijdelijk wordt gezien, wordt in eerste instantie bekeken of de aantasting substantieel van aard is. Daarbij zullen aard en omvang van de ingreep en de waarde van het gebied factoren zijn die in de afweging worden betrokken. Bij substantiële aantasting zal worden aangegeven welke compenserende maatregelen nodig zijn om goedkeuring te verbinden aan de activiteit.

³¹ Bij het beleid betreffende artikel 19 WRO wordt over speerpunten 7 (cultuurhistorie en archeologie) en 15 (infrastructuur) opgemerkt:

"Wijzigingen van deze twee functies beschouwen wij als vestiging van de functie, waarvoor derhalve een verklaring van geen bezwaar op grond van lid 1 nodig is."

"7. Cultuurhistorie en archeologie. Onder de speerpunten van beleid vallen alle projecten die (...) binnen een gebied zijn gesitueerd, waar volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland sprake is van hoge en zeer hoge archeologische waarden."

proces leesbaar te houden en spreekt in dat verband van de continuïteit van de identiteitsdragers van het gebied.

In de het beleidskader Landschap en Cultuurhistorie worden vier kenmerkende provinciale thema's aangeduid:

- waterstaatkundige geschiedenis,
- ontginnings- en bewoningsgeschiedenis,
- industrialisatie,
- militair-strategische geschiedenis.

Binnen het beleid worden drie strategieën onderscheiden namelijk behouden, versterken en ontwikkelen.

Op archeologische vindplaatsen is de strategie *behouden* van toepassing: ontwikkelingen kunnen alleen plaatsvinden indien zij op zeer zorgvuldige wijze worden ingepast in de bestaande cultuurhistorische structuur. Als behoud in situ niet mogelijk is, moet de vindplaats worden opgegraven. De provincie verlangt van de gemeenten dat zij hun plannen voor de ruimtelijke inrichting aan het cultuurhistorisch beleid van de provincie toetsen.

In de duinen en kuststrook streeft de provincie naar het *behoud* van de hoogwaardige archeologische vindplaatsen en naar het *versterken* van de herkenbaarheid van de Atlantikwall, die waar mogelijk voor educatieve doeleinden gebruikt zou moeten worden.

Wat betreft de diverse aandijkingen in de Noordkop (Zijpe- en Hazepolder, Wieringerwaard, Koegras, Anna Paulowna Polder, voormalig eiland 't Oge e.d.) moeten *behouden* blijven: de kenmerkende elementen van de aandijkingen zoals dijken, kavelpatronen, wegen en waterpatronen; de Hondsbossche Zeewering en de in het landschap verdween dijken en nederzettingen die nu in de bodem verborgen liggen. In het algemeen zou er aandacht moeten zijn voor het (beter) leesbaar houden/maken van archeologische bewoningsrelicten, het hergebruiken en publiek toegankelijk maken van het cultuurhistorisch erfgoed en het gebruik van cultuurhistorie als uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen in de kleine kernen. Meer specifiek worden genoemd het versterken van de kernkwaliteiten van de aanwezige lijnen (vier linten en 1 kanaal) in de Zijpe en het doen herleven van voormalige landgoederen. Tevens dient het contrast tussen het voormalig eiland Callantsoog en het omringende land versterkt te worden.

In de Noord-Hollandse Streekplannen wordt onder meer ingezet op een ruimtelijke ontwikkeling die de cultuurhistorie zichtbaar houdt en beter tot zijn recht laat komen. De opgave is om bij dergelijke ontwikkelingen deze waarden te respecteren en te gebruiken als inspiratiebron voor de versterking van ruimtelijke identiteiten. De nadruk wordt daarbij gelegd op structuren en ensembles die mede bepalend zijn geweest voor de wording van Noord-Holland. Archeologische terreinen dienen bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen zoveel mogelijk te worden behouden en in de nieuwe structuur ingepast. Nog onbekende archeologische waarden moeten door vooronderzoek worden opgespoord. Indien behoud niet mogelijk is, worden de vindplaatsen opgegraven. In de toelichting op het plan moet een onderbouwing worden gegeven voor de wijze waarop met cultuurhistorische waarden (waaronder uiteraard archeologie) is omgegaan.³²

32 "Bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dienen de archeologische terreinen waar mogelijk behouden te blijven en ingepast te worden in de nieuwe structuur. (...) De meeste archeologische overblijfselen zijn onbekend omdat ze onder het maaiveld liggen. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Waardevolle vindplaatsen die niet behouden kunnen blijven, moeten voorafgaand aan de planuitvoering worden onderzocht door opgraving."

"Er moet onderbouwd worden aangegeven op welke wijze de cultuurhistorische waarden worden behouden, versterkt of als inspiratiebron gebruikt bij nieuwe ontwikkelingen."

In het Streekplan Noord-Holland Noord wordt aan de gemeenten geen beperking opgelegd wat betreft stedelijke groei. Gemeenten bepalen zelf waar en hoeveel ze willen groeien. Ook het bouwen in kleine kernen wordt in principe niet beperkt. De gemeenten moeten wel groeien binnen zogenaamde zoekgebieden, dus niet in groene en andere waardevolle gebieden én op basis van een Beeldkwaliteitsplan. Voornamelijk voor nog onbekende archeologische vindplaatsen is het noodzakelijk om bij toekomstige ontwikkelingen in de zoekgebieden het proces van de geïntegreerde archeologische monumentenzorg tijdig te laten aanvangen.

Het Beeldkwaliteitsplan is een provinciaal beleidsinstrument in het kader van de ruimtelijke ordening dat nog in ontwikkeling is. Hierin dient expliciet aandacht te worden besteed aan de relatie tussen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en de bestaande karakteristieken van een gebied, waaronder de cultuurhistorie. Het opstellen van een Beeldkwaliteitsplan is een vereiste voor alle nieuwe ontwikkelingen in zoekgebieden en uitsluitingsgebieden.

In de Leidraad Provinciaal Omgevingsbeleid wordt onder meer de verplichting vermeld dat archeologische terreinen van hoge en zeer hoge waarde door middel van aanlegvergunningenstelsels in het bestemmingsplan dienen te worden beschermd.³³ Dit betreft uiteraard niet slechts de terreinen die op de Cultuurhistorische Waardenkaart staan, maar ook die tijdens het vooronderzoek nieuw ontdekt worden. Overigens is het verstandig om in stedelijk gebied een iets andere regeling te hanteren (zie hiervoor hoofdstuk 2) en om de gebieden die “van waarde” zijn ook onder het aanlegvergunningenstelsel te laten vallen. Op de betreffende terreinen zijn immers wel degelijk archeologische waarden geconstateerd en met zekerheid vastgesteld. Het negeren van archeologische terreinen met de aanduiding “van waarde” kan onaangename risico's veroorzaken tijdens het uitvoeren van grondroerende werkzaamheden op de betreffende locatie indien deze waarden plotseling aan het licht komen.

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat gemeenten vanwege het provinciaal beleid gehouden zijn om in het kader van planontwikkeling en bij het vervaardigen of wijzigen van bestemmingsplannen eventuele nog onbekende archeologische vindplaatsen te lokaliseren, te waarderen, te behouden of zonodig op te graven. De kosten van archeologisch onderzoek dienen binnen de projectbegroting te worden bestreden. Hieruit volgt dat bij alle planvorming en planontwikkeling steeds het archeologisch aspect moet worden afgewogen. Dit betekent dat steeds archeologisch vooronderzoek moet plaatsvinden, tenminste bestaande uit een bureauonderzoek. Daarnaast moeten ook de andere cultuurhistorische waarden (historisch-geografische en historisch (steden)bouwkundige) worden geïnventariseerd en benut.

³³ "De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld liggen. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek verricht is op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. In bestemmingsplannen moeten terreinen van hoge en zeer hoge waarde tot uitdrukking komen en middels een aanlegvergunning worden beschermd."

"Indien behoud in situ niet mogelijk is, dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen."

"De provincie zal gemeentelijke plannen toetsen op de wijze waarop cultuurhistorische waarden zijn opgenomen. De cultuurhistorische waarden moeten in een vroeg stadium van planontwikkeling worden geïnventariseerd, bij het ontwerp worden gebruikt en bij de vaststelling worden meegewogen. Er moet onderbouwd worden aangegeven op welke wijze het cultureel erfgoed zoveel mogelijk behouden blijft, hersteld of als inspiratiebron gebruikt wordt voor nieuwe ontwikkelingen."

Bijlage 6 Toelichting op de KNA

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie

De Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) is een handboek dat bestaat uit normen en richtlijnen waaraan archeologisch onderzoek minimaal moet beantwoorden. Het maakt deel uit van een systeem van kwaliteitszorg waarin bijvoorbeeld ook is voorzien in een certificering van commerciële bedrijven die worden toegelaten op de archeologische markt.

De KNA is ontwikkeld door de beroepsgroep. Onder leiding van het College voor de Archeologische Kwaliteit hebben er zo'n 80 archeologen aan bijgedragen. In januari 2001 is de KNA aangeboden aan Staatssecretaris Van der Ploeg en sinds het van kracht worden van het interimbeleid (de beleidsregels die gelden voor het archeologisch veld totdat de nieuwe Monumentenwet van kracht wordt) wordt de norm ook in de praktijk gehanteerd.

De KNA voorziet in een handboek met kwaliteitsnormen voor alle archeologische verrichtingen. De normen zijn bedoeld voor alle instellingen en personen die werkzaamheden uitvoeren in het kader van de archeologische monumentenzorg in Nederland. De KNA is dan ook in eerste instantie bedoeld voor de archeoloog, archeologisch specialist en depotbeheerder. De normen hebben betrekking op vooronderzoek, opgraven, beheer, registreren, deponeren van vondsten, adviseren en de archeologische begeleiding van projecten. Voor elk van deze archeologische activiteiten wordt gespecificeerd aan welke eisen deze activiteiten minimaal moeten voldoen. Meer mag dus altijd.

Het beheer van de KNA is sinds 2005 in handen van het Centraal College van Deskundigen Archeologie, de opvolger van het College voor de Archeologische Kwaliteit. Sinds 1 januari 2007 is versie 3.1 van de KNA van kracht en is de voorgaande versie ingetrokken. Deze KNA is beschikbaar op de website van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB), waar het College voor de Archeologische Kwaliteit in opgegaan is. Opdrachtgevers en de Bevoegde Overheid kunnen als randvoorwaarde stellen dat de archeologische werkzaamheden worden uitgevoerd op basis van de KNA. Hiermee is voor de opdrachtgever de minimale kwaliteitseis gewaarborgd.